

SAMEN GEZOND BEZIG IN DE WIJK

COLOFON

Redactie: Gerben Helleman, lectoraat Gezonde Leefstijl in een Stimulerende Omgeving, De Haagse Hogeschool & Niels Gerrits, PhD, senior epidemiologisch onderzoeker, afdeling Epidemiologie en Beleidsadvies.

Auteurs: Gerben Helleman, MSc, onderzoeker, lectoraat Gezonde Leefstijl in een Stimulerende Omgeving, De Haagse Hogeschool; Karlijn Sporrel, MSc, docent-onderzoeker, lectoraat Gezonde Leefstijl in een Stimulerende Omgeving, De Haagse Hogeschool; Niels Gerrits, PhD, senior epidemiologisch onderzoeker, afdeling Epidemiologie en Beleidsadvies; Quirien Oort, PhD, epidemiologisch onderzoeker, afdeling Epidemiologie en Beleidsadvies; Carola Vos, MSc, junior epidemiologisch onderzoeker, afdeling Epidemiologie en Beleidsadvies; Angela van der Windt, MSc, junior epidemiologisch onderzoeker, afdeling Epidemiologie en Beleidsadvies; Michiel van den Dries, PhD, epidemiologisch onderzoeker, afdeling Epidemiologie en Beleidsadvies.

Dankwoord: Dank aan Esther Vlasveld, Marrit Terpstra, Petra van Wezel en Oukje van Merle voor hun betrokkenheid. Hun rol als aanspreekpunt, hun hulp bij het identificeren van relevante stakeholders en hun input en actieve deelname aan de discussies tijdens de deel- en leersessies waren van grote waarde voor dit onderzoek. Ook waarderen we hoe Esther Vlasveld en Marit Terpstra ons meenamen in de bijbehorende processen van de projecten, zoals vergaderingen, georganiseerde evenementen en afstemming. Dank aan de betrokken projectteams voor hun openheid en de mogelijkheid om mee te kijken in hun werkpraktijk. Dank aan Nori van Balkom voor de hulp bij het schrijven van het onderzoeksvoorstel en het delen van informatie over de onderzochte projecten. Dank aan alle betrokken stakeholders en leden van het consortium die hebben bijgedragen aan het onderzoek en de deel & leer sessies. Dank aan alle geïnterviewde stakeholders over het proces en (gesproken) bewoners en gebruikers van de onderzochte plekken. Dank aan Sahdia Qazi voor het ondersteunen in het onderzoek. Dank aan ZonMw voor de financiering van dit onderzoek.

Uitgever: De Haagse Hogeschool & GGD Haaglanden

Datum: 1 oktober 2025

Fotografie: De foto's in dit rapport zijn gemaakt door de auteurs, met uitzondering van de foto op pagina 67 Deze is gemaakt door Yamila Sterrenburg van BOERplay. Geen van de foto's mogen zonder toestemming van de auteurs verder worden verspreid.

Dit onderzoek is gefinancierd door ZonMw.

SAMEN GEZOND BEZIG IN DE WIJK

Een onderzoek van De Haagse Hogeschool & GGD Haaglanden

SAMENVATTING

AANLEIDING

Bewoners van kwetsbare wijken kampen vaak met gezondheidsproblemen. Een manier om deze problemen aan te pakken, is door de fysieke leefomgeving, in samenwerking met bewoners, gezonder te maken. Er is momenteel echter onvoldoende onderbouwde kennis bij overheden en (maatschappelijke) partners over het ontwerpen van een gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken. Vooral als het gaat om het stimuleren van samenwerking tussen partijen voor succesvolle aanpassingen van de leefomgeving, en om het waarborgen van het gebruik door de doelgroep van gezondheidsbevorderende ingrepen. Dit onderzoek had daarom als doel om praktijkgerichte kennis te genereren over hoe de fysieke leefomgeving in kwetsbare wijken opnieuw ingericht kan worden om de gezondheid van de bewoners te verbeteren. Hiervoor zijn drie projecten onderzocht; de herinrichting van een sportpark, speeltuin en binnentuin. In deze projecten werd in samenspraak met bewoners de fysieke buitenruimte is aangepast in Den Haag Zuidwest. Er is onderzocht hoe deze projecten tot stand zijn gekomen (procesevaluatie) en hoe, wanneer en door wie de locaties worden gebruikt en ervaren (gebruikersonderzoek).

METHODEN

In het kader van de procesevaluatie (onderdeel A) zijn 21 stakeholders gesproken om succesfactoren en belemmeringen omtrent de voortgang van de projecten te inventariseren. Daarnaast zijn 22 observaties tijdens bijeenkomsten uitgevoerd en is een documentanalyse uitgevoerd. Voor het gebruikersonderzoek (onderdeel B) zijn observaties uitgevoerd en korte gesprekken gevoerd met passanten en aanwezigen. Ook is via een meetpaal het aantal gebruikers geregistreerd.

De drie projecten werkten met gezondheidsdoelen als uitkomst, hoewel er ook belangrijke randvoorwaarden waren; de locatie moet veilig voelen en schoon zijn. Verder werd gewerkt met twee vormen van co-creatie. Bij de lineaire, projectmatige aanpak werd het ontwerp van de herinrichting in één keer met inspraak van bewoners ingevuld. Dit leidde tot duidelijkheid over de procesfase, een werkbare planning, en de aansluiting bij 'reguliere' processen vanuit gemeentelijke organisaties. Een uitdaging bij deze aanpak was om (veel) bewoners duurzaam aan te laten sluiten bij het project. De tweede aanpak was meer cyclisch, waarbij een ontwerp en herinrichting stap voor stap met bewoners wordt ingevuld. Succesfactoren daarbij zijn dat bewoners langduriger betrokken kunnen zijn bij het project en er daarmee ook meer draagvlak, vertrouwen en momentum rondom het project ontstaat. Uitdagingen zijn de flexibiliteit die deze manier van werken met zich meebrengt, zowel voor het projectteam als voor de logistiek omtrent het realiseren van de aanpassingen. Bij alle drie de projecten was de toewijding van het projectteam en de projectleider essentieel voor het slagen van het project. Vertragingen hingen vaak samen met wisselingen of uitval binnen het projectteam, of met plannen die interfereerden met reeds bestaande gebieds- of bestemmingsplannen.

Het gebruikersonderzoek laat zien dat de plekken veel worden gebruikt en dat de herinrichting daar een positieve invloed op heeft gehad. Gebruikers zijn ook positief over deze initiatieven. Daaruit blijkt ook dat voor het stimuleren van beweging, grootschalige fysieke ingrepen lang niet altijd noodzakelijk zijn. Soms kunnen kleine ingrepen of slimme programmering ook al effect sorteren. Tegelijkertijd is het van belang om wel vanuit een breed perspectief naar deze plekken te blijven kijken. Dit betekent bijvoorbeeld dat een plek niet alleen goed functioneert als er een paar speel- of sportelementen worden toegevoegd, maar dat het ook van belang is dat deze plekken bijvoorbeeld makkelijk bereikbaar zijn, ze vrij zijn van hardrijdend verkeer en er voldoende zitgelegenheden zijn. Die brede blik helpt ook om te constateren dat er vaak verschillende soorten gebruikers zijn die allemaal specifieke behoeften hebben.

Op basis van dit onderzoek zijn er een aantal aanbevelingen geformuleerd die organisaties kunnen gebruiken wanneer ze de fysieke leefomgeving in kwetsbare wijken met bewoners aan willen passen. 1) Reserveer flexibele of 'lege' ruimte in bestemmings- of gebiedsplannen voor (kleinschalige) initiatieven vanuit de wijk; 2) Reserveer flexibele budgetten, zowel qua bestedingsruimte als -periode, om alle aspecten uit een project duurzaam te kunnen bekostigen; 3) Zorg dat het vanuit organisaties duidelijk is waar initiatiefnemers met hun initiatieven terecht kunnen en zorg voor een routekaart met contactgegevens van de belangrijkste stakeholders voor projecten; 4) Begroot ruim en investeer langdurig en op meerdere manieren in het leggen en opbouwen van contacten en vertrouwen; werk samen met sleutelpersonen; 5) Ga stap-voor-stap te werk; laat in het ontwerp ruimte voor nieuwe wensen en ideeën en werk zo aan vertrouwen bij bewoners en gebruikers. En om te testen of de ingrepen passen bij de omgeving en aanslaan bij de gebruikers; 6) Houd bewoners betrokken: zorg voor terugkoppeling en programmering in de gebruikersfase, ook om bij gebruikers eventueel nieuwe informatie op te halen voor een verdere herinrichting; 7) Zorg dat de randvoorwaarden op orde zijn: de locatie moet veilig voelen, goed onderhouden en schoon zijn.

INHOUD

1. AANLEIDING & DOELSTELLING	8
2. PROCESSEVALUATIE	14
2.1 ONDERZOEKSMETHODE	16
2.2 GEZONDHEIDSDOELEN	18
2.3 AANPAK EN FASERING VAN DE PROJECTEN	21
2.4 BEWONERS BETROKKEN HOUDEN	28
2.5 HET PROJECTTEAM	34
2.6 GEMEENTELIJKE SYSTEMEN EN CO-CREATIE	39

3. GEBRUIK & ERVARING JAN VOSSTRAAT

45

3.1 KWALITEITSMETING

49

3.2 GEBRUIK

57

3.3 BELEVING & ERVARING

77

3.4 CONCLUSIES

83

4. GEBRUIK & ERVARING BEWEEGROUTE

85

4.1 GEBRUIK

88

4.2 BELEVING & ERVARING

108

4.3 CONCLUSIES

112

5. CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

114

REFERENTIES

123

HOOFDSTUK

01

AANLEIDING & DOELSTELLING

AANLEIDING

GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN IN KWETSBARE WIJKEN

Het CBS bepaalt de sociaaleconomische status (SES) van een wijk of gemeente door het de mate van welvaart, het opleidingsniveau en het recente arbeidsverleden (WOA) per inwoner te bepalen. Wanneer er in een gebied relatief veel bewoners laag scoren op deze drie indicatoren krijgt een wijk een lage SES-WOA score. Wijken met een lage SES-score worden vaak **kwetsbaar** genoemd, hoewel er geen formele afkapwaarde bestaat tussen kwetsbare en niet-kwetsbare wijken.

Inwoners in kwetsbare wijken kampen vaak met **multiproblematiek**. Zo zijn er relatief vaak problemen rondom huisvesting en speelt er financiële en sociale problematiek. Ook hebben inwoners een sterk vergrootte kans op gezondheidsproblemen in vergelijking met inwoners van niet-kwetsbare wijken (Pharos, 2023). Veel gezondheidsindicatoren, zoals gewicht, nicotinegebruik of mentaal welbevinden, zijn slechter in kwetsbare wijken dan in wijken die minder kwetsbaar zijn. Deze gezondheidsproblemen vertalen zich ook in een verschil in levensverwachting; mannen in kwetsbare

wijken leven gemiddeld 2,5 jaar korter, vrouwen een half jaar korter (GGD Haaglanden, 2025). Het verschil tussen kwetsbare en niet-kwetsbare wijken is echter een stuk groter voor de **gezonde levensverwachting**; die is voor mannen en vrouwen in kwetsbare wijken respectievelijk elf en bijna dertien jaar korter in vergelijking met mannen en vrouwen uit niet-kwetsbare wijken. Deze kloof in gezondheid wordt aangeduid wanneer het gaat over het verkleinen van gezondheidsverschillen.

Het gebied **Den Haag Zuidwest** (ZW) bestaat uit de drie kwetsbare wijken: Bouwlust-Vrederust, Morgenstond en Moerwijk. Ook in deze wijken is er een stapeling van problemen rondom armoede, werkloosheid, gezondheid, wonen en veiligheid (Gemeente Den Haag, 2023). Het is één van de twintig door het Rijk aangewezen gebieden die zijn opgenomen in het **Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid** (NPLV) (BZK, 2022). Een verwachte groei van het aantal inwoners (Gemeente Den Haag, 2022) legt bovendien extra druk op de kwaliteit van de leefomgeving.

DE ROL VAN DE LEEFOMGEVING

Er is de laatste jaren veel aandacht voor het gebrek aan een gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken. Een **ongezonde leefomgeving** verhoogt stress, blootstelling aan schadelijke milieufactoren, gevoel van onveiligheid, en beperkte mogelijkheden om een actieve en sociale leefstijl te continueren (Venderbos et al., 2023). De stapeling van deze factoren draagt bovendien bij aan een minder goede gezondheid.

Een interventie om gezondheidsverschillen tussen kwetsbare en minder-kwetsbare wijken te verkleinen is daarom om de **fysieke leefomgeving in kwetsbare wijken te verbeteren**. Het achterliggende idee is dat door buitenruimten aantrekkelijker te maken voor de bewoners in kwetsbare wijken om te bewegen en te spelen, samen te komen (sociale cohesie), te sporten of bezig te zijn met het groeien van of leren over gezond voedsel, de gezondheid zal verbeteren. Wanneer het gaat om het gebruik van de fysieke leefomgeving worden drie termen (Hoyng & van Eck, 2021) vaak gebruikt:

HARDWARE

zijn de elementen in de fysieke leefomgeving die voor iedereen toegankelijk zijn en die spelen en bewegen, ontmoeten, sporten en of bezig te zijn met het groeien van of leren over gezond voedsel faciliteren

SOFTWARE

betreft de programmering van het beweegaanbod in de vorm van activiteiten en begeleiding

ORGWARE

is de organisatie van de beweegvriendelijke omgeving in de vorm van visie, beleid, uitvoering, onderhoud, beheer en monitoring

INWONERS BETREKKEN

Het **betrekken van de inwoners** bij het herinrichten van de fysieke leefomgeving is veelal essentieel voor het slagen van een project. Zo laat onderzoek zien dat de betrokkenheid van de doelgroep in alle stadia van ontwikkeling en uitvoering van (her)inrichtingstrajecten leidt tot succesvollere implementatie en grotere effectiviteit van interventies en aanpakken (Hoorn et al., (2022)). Dit komt, onder andere, door een betere aansluiting van interventies op de leefwereld en behoeftes van de inwoners en doordat een succesvollere implementatie leidt tot een verbetering in het gezondheidsgedrag. Door inwoners te betrekken ontstaat er, kortom, draagvlak en daarmee commitment voor een project wat weer een belangrijke randvoorwaarde is voor het succes van een maatregel of interventie.

DEN HAAG ZW

Ook in Den Haag ZW is men begonnen om de kwetsbare wijken **structureel en integraal te versterken** middels landelijke en regionale initiatieven, zoals NPLV, Gezond en Gelukkig Den Haag (Gezond en Gelukkig Den Haag, 2023) en de Haagse Preventieaanpak. Een hieruit voortvloeiend initiatief 'Heel Zuidwest duurzaam in beweging' (van Balkom, 2022) richt zich op het verbeteren van de inrichting van de fysieke leefomgeving. In samenwerking met inwoners worden drie projecten opgezet om buitenruimten opnieuw in te richten:

1| BINNENTUIN IN BOUWLUST EN VREDERUST

Het wooncomplex is in de jaren 60 gebouwd en vier etages hoog. De gebouwen staan in een hoefijzerformatie waardoor de middenruimte, de binnentuin, onbebouwd is. De noordwestelijke appartementen zijn bezit van de woningbouwcorporatie Haag Wonen, de appartementen in de zuidoostelijke oriëntatie zijn bestemd voor verkoop in de private sector. Daarmee is de helft van de binnentuin in het bezit van de woningbouwcorporatie, en de andere helft van de Vereniging voor Eigenaren (VvE).

De woningbouwvereniging is, in samenwerking met GGD Haaglanden, gestart om in samenwerking met bewoners de binnentuinen opnieuw in te richten. Het uitgangspunt is een tuin te realiseren waar bewoners graag komen om elkaar te ontmoeten, zich veilig voelen, kunnen tuinieren, spelen of bewegen in andere vorm en eigenaarschap over voelen.

2| BEWEEGRUTE IN DE WIJK BOUWLUST VREDERUST

Het betreft hier een route aangegeven met gekleurde applicaties op het trottoir en ander voetgangersgebied door de wijk Bouwlust-Vrederust. De kleur van de applicaties geeft de lengte van de route aan die gevolgd kan worden; geel staat voor 3 km, roze voor 5 km.

De start en de finish van de beweegrute is in Sportpark Escamp 1. In Het sportpark is ook een sprintbaan van 100 meter aangelegd op de beweegrute. In dit park bevinden zich voornamelijk sportvelden van de lokale voetbalvereniging die niet openbaar toegankelijk zijn. De beweegrute heeft in het sportpark als doel om samen met de bewoners, gebruikers en lokale partners een relatief ongebruikt groengebied te activeren door laagdrempelige beweegmogelijkheden te bieden, zoals het plaatsen van beweegelementen. Ook wordt er gestreefd om bestaande plekken langs de route beter toegankelijk te maken en zo mensen te stimuleren tot bewegen, ontmoeting, interactie en spel in de wijk.

3| EEN SPEELTUIJN IN MOERWIJK

De speelelementen in deze speeltuin zijn verouderd en moeten worden vervangen. Het doel van het project is om een gezonde, schone, toegankelijke en veilige plek te creëren die voldoet aan de wensen van de bewoners. In samenwerking met bewoners en lokale stakeholders wordt onderzocht welke speeltoestellen het beste passen bij de behoeftes en hoe de plek aantrekkelijk kan worden ingericht.

Bij de projecten wordt in vervolg op eerdere ervaringen in ZW een co-creatie-aanpak (community-up) gehanteerd (van der Vlegel et al., 2021; Wijzer in de wijk, 2023), waarbij wijkbewoners en professionals vanuit betrokken organisaties het herinrichtingstraject vormgeven. Meer informatie over de drie projecten en de werkwijze is beschikbaar op de website van GGD Haaglanden (www.ggdhaaglanden.nl/placemaking).

PROBLEEM- EN DOELSTELLING

Er is momenteel in Nederland onvoldoende onderbouwde kennis bij overheden en (maatschappelijke) partners over het ontwerpen van een gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken. Vooral als het gaat om het stimuleren van samenwerking tussen partijen voor succesvolle aanpassingen van de leefomgeving, en om het waarborgen van het gebruik door de doelgroep van gezondheidsbevorderende ingrepen. Deze kennishiaten worden ook benoemd in de kennissynthese ‘Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken’ (Hoorn et al., 2022). Het doel van dit onderzoek is daarom:

Het genereren van praktijkgerichte kennis over hoe, middels een co-creatie werkwijze, de fysieke leefomgeving in kwetsbare wijken in Den Haag opnieuw ingericht kan worden om de gezondheid van de bewoners te verbeteren.

Om dit doel te behalen zijn er via twee aanvliegroutes (**procesevaluatie** en **gebruikersonderzoek**) onderzocht om zoveel mogelijk inzicht te krijgen in zowel de totstandkoming van de projecten als het gebruik en de waardering door de bewoners voor en na de aanpassing. Het onderzoek bestaat daarom uit twee – met elkaar samenhangende – onderdelen.

LEESWIJZER

Dit rapport bestaat verder uit drie hoofdonderdelen en biedt inzicht in zowel het proces als de het gebruik van de drie onderzochte projecten.

- 01.** **DE PROCES-EVALUATIE.** In dit deel wordt ingegaan op het verloop van het proces. De gebruikte methoden worden toegelicht en de belangrijkste resultaten van de procesevaluatie worden gepresenteerd.
- 02.** **HET GEBRUIKERSONDERZOEK.** In dit onderdeel richt zich op het gebruik en de waardering door bewoners voor en na de aanpassing. Ook hier worden de toegepaste onderzoeksmethoden beschreven, gevolgd door een overzicht van de resultaten.
- 03.** **DE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.** Tot slot worden de bevindingen uit beide onderdelen samengebracht. Op basis hiervan worden conclusies geformuleerd en aanbevelingen gedaan.

HOOFDSTUK

02

PROCESEVALUATIE

ONDERZOEKSVRAGEN

Bij alle drie de onderzoeksgebieden is onderzocht hoe het **proces** rondom het project verliep volgens de bewoners en professionals. Met daarbij aandacht voor zowel de **ontwerpfase (co-creatie)**, **implementatiefase en gebruikersfase**. Dit is onderzocht aan de hand van deze vijf deelvragen:

1. Welke factoren hebben in de verschillende stadia het proces bevorderd of belemmerd?
2. Welke gezondheidsdoelen worden nagestreefd en welke hieraan gekoppelde ingrepen zijn besproken en gekozen?
3. Hoe zijn de besluiten tot stand gekomen?
4. Zaten de juiste mensen op het juiste moment aan tafel (zowel wat betreft de bewonersvertegenwoordiging als de verschillende lagen en diensten binnen de gemeente)?
5. Hebben de projecten ongewenste of gewenste onvoorziene processen (ripple effects) op gang gebracht?

In dit hoofdstuk wordt eerst de gehanteerde methode besproken voor het verzamelen en analyseren van de data (hoofdstuk 2.1). Daarna worden de resultaten besproken aan de hand van vijf geïdentificeerde onderwerpen, namelijk de gezondheidsdoelen (2.2), de aanpak en fasering van de

2.1 ONDERZOEKSMETHODE

Om de hoofd- en deelvragen van onderdeel A – Hoe verloopt/verliep volgens de professionals het proces bij ieder project? – te beantwoorden, is gebruikgemaakt van een **kwantitatieve onderzoeksopzet**. Hierbij zijn verschillende dataverzamelingsmethoden gecombineerd: observaties, informele gesprekken, documentanalyses en semigestructureerde interviews. Deze combinatie van dataverzamelingsmethoden biedt inzicht in de context, het verloop en de samenwerkingen binnen de drie projecten.

ONDERZOEKSPOPULATIE

De onderzoekspopulatie bestond uit **stakeholders die direct of indirect betrokken waren** bij het proces van de herinrichting van de leefomgeving. Dit betrof zowel bewoners als professionals, waaronder leden van het projectteam, gemeentelijke medewerkers, vertegenwoordigers van lokale organisaties zoals de buurtkamer, en andere betrokkenen uit het sociaal en fysieke domein.

OBSERVATIES EN INFORMELE GESPREKKEN

In totaal zijn er **22 observaties** uitgevoerd door aan te sluiten bij vergaderingen van projectteams, evenementen voor stakeholders, bewonersactiviteiten en een projectevaluatie. De observaties waren semigestructureerd en gebaseerd op een vooraf opgestelde topicguide, met ruimte voor het vastleggen van onverwachte of context specifieke gebeurtenissen. Tijdens observaties is informatie verzameld over bijvoorbeeld aanwezige partijen, de samenwerking, hun rollen en belangen, en de wijze waarop bewoners en organisaties werden betrokken.

Daarnaast zijn er een aantal **informele gesprekken** gevoerd **met lokale betrokkenen**, bijvoorbeeld om de context van de projecten beter te begrijpen of inzicht te krijgen in de stakeholders. Ook zijn **korte gesprekken met bewoners** gevoerd tijdens informele momenten zoals een openingsfeest. Deze gesprekken zijn genoteerd.

DOCUMENTANALYSES

Ter ondersteuning van de interviews en observaties zijn relevante documenten gelezen, waaronder presentaties van projectgroepen, projectplannen en bouwtekeningen. Deze documenten boden onder andere inzicht in de tijdslijn, besluitvorming en betrokken stakeholders.

SEMIGESTRUCTUREERDE INTERVIEWS

Er zijn in totaal **21 semigestructureerde interviews** gehouden met stakeholders die betrokken waren bij de projecten of relevante expertise hebben op het gebied van gezonde leefomgeving en co-

creatie. De interviews zijn afgenomen met behulp van een vooraf opgestelde topicguide, geïnspireerd op principes uit de realist evaluation theory (Mercer & Lacey, 2021; Westhorp & Manzano, 2017). Deze theorie is gebaseerd op de veronderstelling dat dezelfde interventie niet overal en voor iedereen even goed zal werken en gaat uit van de vraag: *Wat werkt, voor wie, en onder welke omstandigheden?* Deze methode kijkt naar welke mechanismen op gang worden gebracht door een interventie en in welke context deze leiden tot een bepaalde uitkomst.

In onderdeel A lag de focus niet op het directe effect van de interventies op bewoners of gebruikers, maar op het **procesmechanisme** waarmee het lukt om de **leefomgeving daadwerkelijk aan te passen** op basis van de behoeften van verschillende betrokkenen. De interviews richtten zich op vragen rondom projectverloop, doelen en ingrepen, betrokkenheid, samenwerking, besluitvorming, succesfactoren en uitdagingen; wat werkte goed, waar was ruimte voor verbetering en onder welke omstandigheden?

Medewerkers van de volgende organisaties zijn geïnterviewd in het kader van dit onderzoek: GGD Haaglanden (afdeling Gezondheidsbevordering en afdeling Leefomgeving); woningcorporaties Haag Wonen (Buurtontwikkeling & Social Impact) en Staedion (Leefbaarheid & Participatie); Gemeente Den Haag (afdelingen stadsdeel Escamp, Speelbeheer, Ingenieursbureau, Wonen, Stafbureau, Gebiedsontwikkeling); programma Nationaal Programma Zuidwest (NPZW); Buurtkamer Vrederust; welzijnsorganisatie Wijkz; Engelsman Hoveniers; Urban Sync (adviesbureau creëren van gezonde en leefbare gebieden).

ANALYSE

Alle interviews zijn opgenomen (via Microsoft Teams), getranscribeerd en gecodeerd met behulp van het programma Atlas.ti. De codering vond plaats op basis van **inductieve thematische analyse**. Codes zijn gegroepeerd in sub-thema's onder overkoepelende thema's zoals (gezondheids)doelen, aanpak en fasering, bewonersbetrokkenheid, het projectteam en samenwerking, en gemeentelijke systemen versus integrale co-creatieve aanpak. Per thema is geanalyseerd wat respondenten hebben gedeeld waardoor inzicht is verkregen in de ervaringen. Observaties en informele gesprekken zijn niet opgenomen maar (achteraf) uitgewerkt. Deze zijn, waar relevant, gebruikt om de interviewdata te verrijken. Documenten zijn gelezen om de aanleiding, opzet en context rondom de totstandkoming van de projecten beter te begrijpen.

2.2 GEZONDHEIDSDOELEN

In dit subhoofdstuk worden de doelen van de drie projecten besproken die naar boven kwamen tijdens de interviews met betrokken stakeholders. De drie projecten richtten zich op het **verbeteren van de fysieke en sociale leefomgeving** met als uiteindelijke doel om op de lange termijn de gezondheid en het welzijn van bewoners in de wijk te bevorderen. Dit werd gedaan vanuit **co-creatie**: de leefomgeving verbeteren samen met bewoners en stakeholders. Hoewel de drie projecten verschillen in schaal en lokale context, kwamen in de interviews **overkoepelende gezondheidsdoelen** naar voren. In de resultaten zal eerst worden ingegaan op deze overkoepelende gezondheidsdoelen. Vervolgens worden de project-specifieke doelstellingen besproken, evenals de concrete ingrepen die binnen elk project zijn ingezet om deze doelen te realiseren.

OVERKOEPELEND

GEZOND GEDRAG

De drie projecten streefden naar het **stimuleren van gezond gedrag**, met name door het creëren van een omgeving die uitnodigt tot bewegen, zoals wandelen, spelen en tuinieren. Dit werd bijvoorbeeld gedaan door de aanleg van de beweegroutes, het plaatsen van speeltoestellen en het verbeteren en uitbreiden van community tuinen.

VEILIGHEID

Daarnaast kwam bij de drie projecten het belang van **het bevorderen van de ervaren veiligheid** in de leefomgeving naar voren; een voorwaarde voor het gebruik van de fysieke buitenruimte is dat bewoners zich er veilig voelen. Dit werd onder meer gerealiseerd door verbetering van verlichting, de toegankelijkheid van belangrijke plekken in de leefomgeving te verbeteren, het vergroten van sociale controle en het betrekken van bewoners en lokale stakeholders bij het ontwerp en het gebruik van de plek.

SOCIALE COHESIE

Naast het stimuleren van een gezonde leefomgeving en veiligheid, richtten de projecten zich ook op het bijdragen aan, en het versterken van, **sociale cohesie** en ontmoeting. Door het samen creëren van toegankelijke en aantrekkelijke ontmoetingsplekken en het stimuleren van participatie werd er gestreefd om de verbinding tussen bewoners, lokale stakeholders (zoals de buurtkamer) en met de locatie zelf te vergroten.

PROJECT-SPECIFIEKE GEZONDHEIDSDOELEN

BINNENTUIN

In het binnentuinproject ligt de nadruk op het **creëren van een tuin die uitnodigend is** om te bezoeken, **veilig** is, waar bewoners **eigenaarschap** over voelen en die ondersteunt om **gezonde keuzes te maken** zoals tuinieren, spelen en samenkomen. Er wordt gewerkt aan een gezonde leefomgeving en sociale cohesie met de binnentuin als fysiek speelveld. Sociale cohesie en participatie vormden het startpunt. Stakeholders gaven aan dat er al tien tot twintig jaar, naast enig basaal onderhoud, geen veranderingen waren geweest aan de tuin. Het vertrouwen van de bewoners in dit initiatief vanuit de corporatie was daarom initieel laag. Het project richtte zich er daarom eerst op om samen met de bewoners een **vertrouwensbasis** te leggen. Vanuit deze basis werd de tuin ingericht met onder andere de aanleg van een nieuw verlicht wandelpad, de verbetering en uitbreiding van de moestuinen, het plaatsen van nieuwe speeltoestellen en een waterspeelplaats. Hiermee werd niet alleen gepoogd om eigenaarschap en veiligheid te bevorderen, maar ook om sociale cohesie en ontmoeting te stimuleren. Door bewoners in het proces te betrekken, hoopt het projectteam dat de tuin voor bewoners voelt als iets dat van hen is en waar ze graag komen. Hierdoor kan er een gevoel van eigenaarschap ontstaan, wat eraan bijdraagt dat de tuin in de toekomst actief gebruikt blijft worden. Omdat actief gebruik van de tuin een voorwaarde is voor het behalen van de gezondheidsdoelen, is eigenaarschap vanuit de bewoners en een gevoel van veiligheid in de tuin, erg belangrijk voor dit project.

BEWEEGRROUTE

De beweegroute heeft als uitgangspunt om een relatief ongebruikt groengebied in Sportpark Escamp 1 te "activeren" door een **laagdrempelige vorm van beweging** aan te bieden. Dit wordt gedaan door **beweegelementen** te plaatsen en door middel van een **wandel- en beweegroute** aan te leggen met als start- en eindpunt Sportpark Escamp 1. Samen met de bewoners en stakeholders zijn behoeftes opgehaald door middel van co-creatie en is er een beweegroute van drie en vijf kilometer gemaakt die langs verschillende plekken komt die uitnodigen om te bewegen, spelen en ontmoeten. Het project heeft dus twee doelen: 1) om plekken langs de route te ontsluiten en daarmee mensen uit te nodigen te bewegen, interacties te versterken, te ontmoeten en spel te creëren op de plekken die er al zijn in de wijk, en 2) om de mensen met de beweegroute letterlijk in beweging te krijgen. Het gebruik

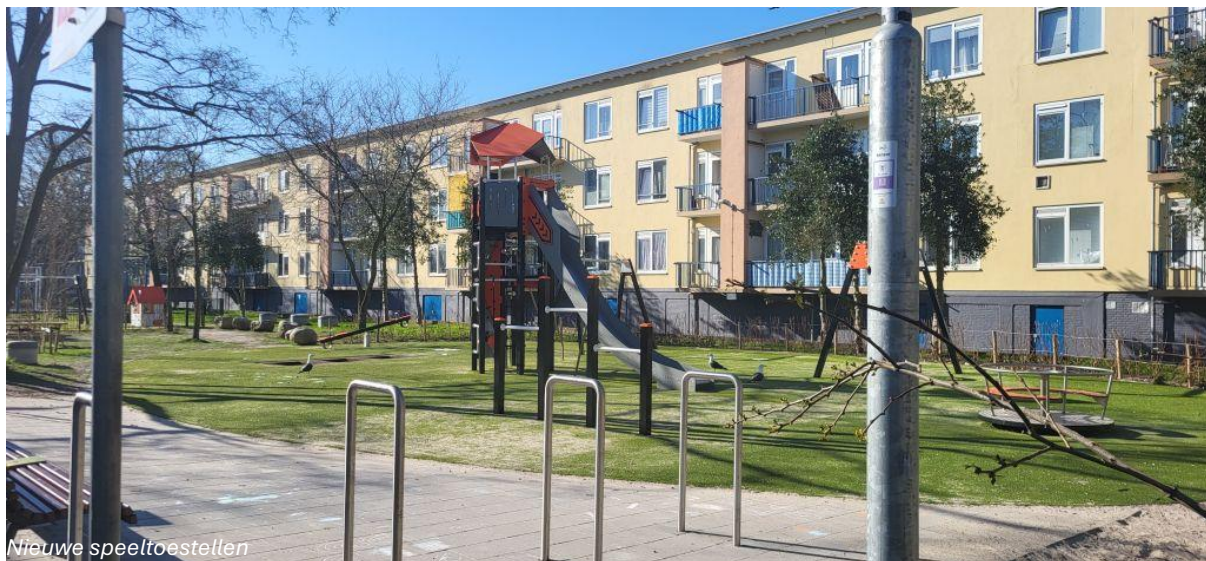
van de route wordt gefaciliteerd en gestimuleerd door verspreiding van fysieke kaarten en het aanbrengen van route applicaties (wegwijzers op de grond). Op de route worden ook sport- en spelelementen geplaatst waarvan tot nu toe een sprintbaan gerealiseerd is. Daarnaast is er op de route programmering georganiseerd zoals bootcamplessen, een yogales, bokslessen en een avondvierdaagse om enerzijds beweging en ontmoeting te stimuleren en anderzijds de bekendheid van de beweegroute verder vergroten.

Route applicaties

SPEELTUIN

Het gezondheidsdoel van het speeltuinproject is om een **gezonde, schone, toegankelijke en veilige plek te creëren** die voldoet aan de wensen van de bewoners. De wens was om gedurende het hele traject buurtbewoners en partners uit de buurt actief onderdeel te laten zijn bij het project en te werken vanuit co-creatie. Er zijn nieuwe **speeltoestellen** geplaatst en er is geïnvesteerd in groen, zitmogelijkheden en picknicktafels met als doel om de speeltuin een **fijne ontmoetingsplek** te maken die fysieke beweging stimuleert (ook bij volwassenen) en bijdraagt aan de **motorische en sociaal-emotionele ontwikkeling** van buurtkinderen. GGD Haaglanden had specifiek de wens om gezondheidsbevordering te stimuleren door met een pedagogische visie en integrale blik na te denken over het ontwerp van de speeltuin. Hierdoor wordt er een andere vorm van speelaanleiding gecreëerd en biedt het kinderen een kans om op een natuurlijke manier kennis te maken met spelen.

Nieuwe speeltoestellen

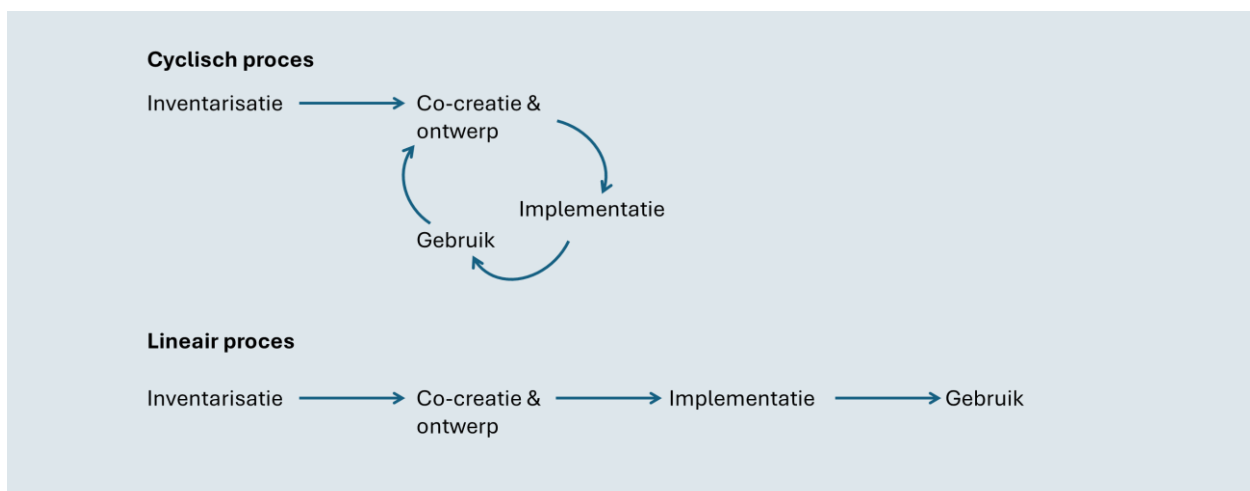
2.3 AANPAK EN FASERING VAN DE PROJECTEN

In dit hoofdstuk staan de resultaten over de **aanpak en fasering** van de drie projecten. Uit gesprekken met stakeholders bleek dat alle drie de projecten vergelijkbare fasen doorliepen, maar dat dit bij twee projecten meer **cyclisch** werd doorlopen, terwijl een ander project een **lineair** proces volgde. Allereerst worden de vier verschillende fasen die de projecten doorlopen hebben kort toegelicht. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de kenmerken van cyclische en lineaire fasering, waarbij aandacht wordt besteed aan de succesfactoren en uitdagingen die met beide benaderingen gepaard gaan, en aan de besluitvorming. Bij de cyclische benadering werden als belangrijke **succesfactoren** genoemd: resultaten zijn snel zichtbaar, veel en zichtbaar aanwezig zijn, de mogelijkheid voor placetesting en ruimtes openlaten in het ontwerp, flexibiliteit, ruimte voor bijsturing en het werken naar eigenaarschap. Genoemde **uitdagingen** zijn de planning en de tijdsinvestering. Bij de lineaire benadering werden duidelijkheid en structuur genoemd als succesfactoren en minder ruimte voor flexibiliteit, vertraagt zichtbaar resultaat, en betrokkenheid in de gebruikersfase genoemd als uitdagingen.

Deze resultaten bieden inzicht in hoe de aanpak en fasering invloed heeft gehad op het verloop van de projecten.

FASERING

Figuur 1 presenteert schematisch de twee processen (lineair & cyclisch) en de vier verschillende fasen.

Figuur 2.1 - Fasering cyclisch en lineair proces

In de **inventarisatiefase** wordt de huidige staat van de buitenruimte in kaart gebracht. Er wordt onderzocht hoe bewoners het gebied ervaren en gebruiken, welke zorgen er leven, en wat de bredere behoeftes zijn op gebieden zoals veiligheid, bewegen, toegankelijkheid of ontmoeten. Deze fase wordt gevolgd door de **co-creatie en ontwerpfase**. In deze fase wordt samen met bewoners en andere relevante stakeholders bekeken hoe de buitenruimte opnieuw ingericht zou moeten worden. Het ophalen en vertalen van specifieke behoeftes van de bewoners staat centraal. Er is ruimte voor creatieve inbreng en gezamenlijk besluitvorming in het ontwerp. Als derde wordt de **implementatiefase** doorlopen; hierin worden de plannen uitgevoerd, vinden de fysieke transformaties plaats, worden de objecten geplaatst en wordt de buitenruimte ingericht volgens het gezamenlijk ontwerp. Tot slot is er de **gebruikersfase**: in deze fase wordt de getransformeerde buitenruimte in gebruik genomen door de bewoners.

In twee projecten werd de gebruikersfase gevolgd door een nieuwe co-creatie en ontwerpfase, waarmee een cyclisch proces ontstond van continue aanpassingen van de leefomgeving. In het andere project verliep het proces lineair. In gesprekken met stakeholders kwamen er verschillen naar boven tussen een cyclisch- en lineair verloop met betrekking tot bewonersbetrokkenheid, besluitvorming, flexibiliteit en tevredenheid.

CYCLISCHE AANPAK

De binnentuin en de beweegroute, die een langzamere cyclusduur kenden, volgden een cyclische benadering waarbij telkens (kleine) gerichte ingrepen werden gedaan op basis van de behoeftes van de bewoners en andere stakeholders. Deze **iteratieve aanpak** maakte het mogelijk om **flexibel** in te spelen op de behoeftes van bewoners en om bewoners stap voor stap te betrekken bij het herinrichten van hun leefomgeving. Een bijkomend voordeel is dat door de snelle implementatie van relatief kleine ingrepen bewoners direct resultaat zien van de co-creatiesessies. Dit versterkt het enthousiasme en vertrouwen in het project bij bewoners waardoor de kans op **blijvende betrokkenheid** wordt vergroot. Ook zien nog niet betrokken inwoners de resultaten, waardoor ze eerder geneigd zijn aan te haken bij het proces van herinrichting. Tot slot biedt deze strategie de ruimte voor bijsturing op basis van bewonerservaringen. Voorbeelden van kleine ingrepen van de binnentuin zijn het intekenen van een nieuw looppad met krijtverf, het plaatsen van een nieuwe schommel (wat een langdurige wens was van de bewoners) en het verwijderen van tegels voor de aanleg van een kleine bloementuin. Bij de looproute werden applicaties op de grond aangebracht om de route aan te geven en werd een sprintbaan gemaakt.

“Bijvoorbeeld dat intekenen van dat pad. Dan komt er iemand over het balkon hangen van, wat gaan jullie doen? En komt die niet te dicht bij mijn balkon langs? Dat is ook informatie ophalen. [...] We hebben ook op een gegeven moment, er kwamen vragen over van, we willen graag meer bloemen in de tuin. Toen hebben we ergens een stuk

tegels weggehaald en daar een bloementuintje van gemaakt. Dus een soort reactie uitlokken met die kleine ingrepen.”

AANWEZIGHEID OP LOCATIE

Er heerst vaak **wantrouwen** vanuit bewoners in kwetsbare wijken richting de overheid of corporaties. Een belangrijke eerste stap om het gesprek aan te gaan over de herinrichting van de fysieke leefomgeving is daarom om het vertrouwen van de bewoners te winnen. Wat goed werkte was veel en **zichtbaar aanwezig zijn** op locatie, om te observeren en bewoners te spreken. Ook gedurende het cyclische proces bleef dit belangrijk, om te zien wat voor reacties de kleine aanpassingen teweegbrachten en om laagdrempelig toegankelijk te blijven voor vragen of opmerkingen van bewoners.

PLACETESTING & RUIMTE RESERVEREN IN HET ONTWERP

Om aan bewoners aan te tonen dat de verzamelde input uit de co-creatiegesprekken werd gebruikt, en daarmee het vertrouwen in het proces te vergroten, werden relatief **kleine en snel te implementeren ingrepen** in de buitenruimte op korte termijn gerealiseerd. Daarnaast leverden de aanpassingen die gedaan werden ook reacties op van buurtbewoners, wat meegenomen kon worden als input voor verdere aanpassingen in het cyclische proces. Het cyclische proces van kleine ingrepen doen, het voortborduren op het gebruik en de reactie op deze aanpassingen past bij de **placetesting-methode**: experimenten in de buitenruimte om de behoeftes en wensen van gebruikers te testen en in de praktijk te leren wat wel en niet werkt.

“En vervolgens moet je aan de slag met een zo breed mogelijk team met de behoeftes en wensen van bewoners die er zijn. En daar moet je snel op kunnen acteren. Zowel ruimtelijke behoeftes die er zijn aan speeltuinen, aan kapotte speeltoestellen, aan moestuinen of wat dan ook, daar moet je snel op kunnen handelen om te laten zien dat je echt iets gaat doen.”

Naast het snel doorvoeren van concrete suggesties door de bewoners, werd ook een overkoepelend eindontwerp opgesteld voor de binnentuin waarin ook de aanpassingen van de hovenier zichtbaar waren. Het projectteam ‘reserveerde’ in dit grote ontwerp van de hele binnentuin bewust ruimte die later in het proces nog kon worden ingevuld door bewoners. Hierdoor kon placetesting blijven plaatsvinden en bleef het proces cyclisch en flexibel en bleven bewoners doorlopend betrokken. Dit biedt bewoners ook de mogelijkheid om gedurende het proces meer invloed uit te oefenen op het inrichten van de tuin, waardoor eigenaarschap toe kan nemen en het projectteam een meer ondersteunende rol op de achtergrond kan innemen.

“Idealiter, we denken nu aan dat we een paar plekken aanwijzen die we dus nog niet helemaal afmaken en inrichten, maar aangeven van, hier willen we het speelplekje vernieuwen of hier kan misschien wel een nieuwe moestuin komen. En dat we dat tijdens de eerstvolgende activiteit, maar ook bijvoorbeeld op een soort prikbord in de buurtboetiek hebben met mogelijke projecten. Er is budget. Wie wil daaraan meewerken?”

EIGENAARSCHAP

Een cyclisch proces draagt bij aan het **vergroten van eigenaarschap** onder bewoners, juist doordat het proces meerdere keren wordt doorlopen. In plaats van éénmalige participatie aan het begin, worden bewoners bij elke cyclus opnieuw betrokken. Door deze herhaalde interactie wordt er geleidelijk gewerkt naar een verschuiving in rollen: er ontstaat een zelfstandige vorm van **bewonersorganisatie**, die zelf kunnen schakelen met benodigde partijen om eventuele gewenste veranderingen of activiteiten uit te voeren. Het projectteam en andere relevante partijen hebben daarin een ondersteunende rol. Een groot voordeel van eigenaarschap is dat dit het gebruik en onderhoud van de fysieke ruimte ten goede komt. Daarnaast komt dit ook de gezondheid ten goede doordat meer mensen de buitenruimte gebruiken.

“Daar hebben we juist heel erg samengewerkt, juist met die lokale organisaties, met die bewoners. Of tenminste, zij hebben eigenlijk dat netwerk van bewoners. Dat is heel geslaagd gebleken. Dus daardoor ontstaat er ook een soort eigenaarschap van die buurtkamers voor de beweegroute. Dit is eigenlijk hoe we het ook voor ons zien, dus dat je programmering koppelt aan iets fysieks.”

“Je hebt verschillende manieren waarop bewoners zich organiseren en dingen uitvoeren. En dat kan helemaal gaan tot zelfbeheer met een eigen stichting en een eigen begroting en eigen bestuur. Dat is de ultieme vorm van eigenaarschap en beheer. Tot aan een vorm waarin de partijen die in de tuin hun rol hebben zoals een hovenier en Haag Wonen en de ketenpartners het voortouw nemen en altijd zorgen dat bewoners daarin kunnen aanhaken. En meestal schommelt tussen die twee uitersten.”

TIJDSINVESTERING

Hoewel de cyclische aanpak veel voordelen biedt, zoals verhoogde betrokkenheid en betere afstemming op behoeftes van bewoners, heeft deze werkwijze ook **uitdagingen**. Een belangrijk aandachtspunt is de **tijdsinvestering** die nodig is om bewoners te **betrekken en aan te haken** bij het project. Zeker in kwetsbare wijken waar vaak weinig vernieuwing van de leefomgeving heeft plaatsgevonden en het vertrouwen in instanties laag is. Stakeholders gaven aan dat het veel tijd kost om het vertrouwen en de basis van de leefomgeving die in voorgaande jaren verwaarloosd is te herstellen, voordat men bewoners goed kon betrekken. Door hier aan de start veel tijd in te investeren, ontstaat er uiteindelijk meer eigenaarschap en verankering in de buurt.

“Misschien juist heel open erin gaan. En misschien, soms willen wij zelf natuurlijk, hebben we al wel een plan, of zo. En daar moet je bereid zijn dat los te laten en te

kijken van: is dat überhaupt nodig? In een kwetsbare buurt, misschien ook dat de opkomst wat minder is, of dat het gewoon meer moeilijk bereikbare groepen zijn. Dus dat je daar op een of andere manier toch harder je best voor moet doen.”

“Terwijl ik me nu ook weer realiseer na een dag als gisteren dat het gewoon echt tijd nodig heeft. Je begint min tien onder de oppervlakte en je moet heel veel onzichtbaar werk erin stoppen om boven het maaiveld uit te komen.”

Ook kan het veel tijd kosten om vervolgens bewoners betrokken te houden. In een cyclisch proces worden meerdere **transformatierondes** achter elkaar doorlopen. Elke nieuwe ingreep vraagt om een hernieuwde co-creatie: het organiseren van bijeenkomsten, het ophalen van signalen, het afstemmen met de bewoners en het verwerken van feedback in het ontwerp. Dit betekent dat het proces langer kan duren dan bij een lineaire aanpak, waarin keuzes vooraf worden gemaakt en in een keer worden uitgevoerd. Daarnaast gaven stakeholders aan dat het lastig kan zijn om in het cyclische proces de **balans te vinden** tussen de tijd die het kost om de ideeën van bewoners te implementeren en tegelijkertijd de bewoners aangehaakt en enthousiast te houden. Zeker wanneer een ingreep veel tijd en planning kost, bestaat de kans dat bewoners weer afhaken bij het proces, omdat ze niet snel genoeg resultaten zien en denken dat er niets met hun input wordt gedaan.

FLEXIBILITEIT

In co-creatie is het lastig om concrete ingrepen vooruit te plannen. Professionals willen juist **bewoners de ruimte geven** om hun behoeftes te integreren in het ontwerp. Dit vraagt om flexibiliteit van de stakeholders. Het projectteam moet bereid zijn om eerder gemaakte plannen voor de ruimte bij te stellen, opnieuw te ontwerpen en verschillende belangen tegen elkaar af te wegen. Bij een cyclisch proces, waarin meerdere co-creatie en ontwerpfasen elkaar opvolgen is deze **flexibele houding** nog belangrijker. Voor kleinere ingrepen die het projectteam samen met de bewoners kan doen, is er geen probleem. Echter, wanneer er uitvoerende partners nodig zijn om het ontwerp te realiseren kan er vertraging ontstaan. Het werk van uitvoerende partners, zoals een hovenier, moet vaak maanden van tevoren ingepland worden. Dit is lastig in een cyclisch proces van co-creatie.

“Dus je eigen proces kun je redelijk inrichten met het team als dat flexibel is, maar je hebt toch andere externe partijen nodig. En daar, je weet doordat je je proces niet van A tot Z hebt uitgestippeld, weet je pas op een zeker moment wanneer heb ik die nodig. En dan zit je niet in hun planning.”

In de beleving van bewoners kan het vervolgens lang duren voordat hun plannen tot uitvoering komen, als er rekening gehouden moet worden met de **planning van externe partijen**. Daardoor kunnen momentum en vertrouwen afnemen. Daarom is **goede communicatie** volgens de stakeholders essentieel om bewoners op de hoogte te houden van wat er achter de schermen speelt en uitleg te geven waarom iets lang duurt.

LINEAIRE AANPAK

De speeltuin kende een **lineaire fasering** waarbij de vier procesfasen duidelijk van elkaar gescheiden waren en in vaste volgorde werden doorlopen. Bij de herinrichting van de speeltuin is afgeweken van de standaard werkwijze voor **onderhouds- en herinrichtingsopgaven**. De bestaande onderhoudsopgave vanuit de gemeente is uitgebreid door meer tijd te nemen voor de inventarisatiefase en door een intensiever co-creatief ontwerptraject te doorlopen. Zo werd er tijdens de inventarisatiefase een **wandeling met**

moeders uit Moerwijk georganiseerd om te onderzoeken hoe moeders het gebied ervaren, welke zorgen leven en wat de behoeftes zijn vanuit de buurt. Ook werd de input uit een eerdere co-creatie sessie (**speeltuintour**) met kinderen uit de dezelfde buurt meegenomen om een beeld te schetsen van welke elementen van een speeltuin kinderen aantrekkelijk vinden.

Om het ontwerp van de speeltuin goed te laten aansluiten bij de wensen en behoeftes van de buurt, is er in de co-creatie en ontwerpfase actief input opgehaald bij de bewoners. Verschillende evenementen zijn georganiseerd, waaronder een workshop, waarbij de deelnemers mee konden denken over de inrichting van de speeltuin.

De opgehaalde ideeën zijn meegenomen in het ontwerptraject. Vervolgens hebben buurtbewoners en andere stakeholders uit de wijk input gegeven op twee ontwerpschetsen van de speeltuin en het definitieve ontwerp gekozen. Hoewel een lineair proces vaak beter aansluit bij de reguliere herinrichting van een speeltuin, was de keuze voor een regulier proces in dit geval primair het gevolg van gemeentelijke regelgeving en strikte voorwaarden rondom budget en planning.

Duidelijkheid en structuur

Een lineaire aanpak biedt stakeholders **duidelijkheid, structuur en houvast** gedurende het herinrichtingsproces van een speeltuin. Door het proces op te delen in overzichtelijke fasen ontstaat er vaste besluitvormingsmomenten en een duidelijk gekaderde tijdlijn waarnaar te plannen en te monitoren is. Dit is met name waardevol voor stakeholders die gebonden zijn aan vaste planningen, budgetcycli of uitvoeringscapaciteit, zoals gemeentelijke afdelingen en speelbeheer.

MINDER RUIMTE VOOR FLEXIBILITEIT EN VERTRAAGD ZICHTBAAR RESULTAAT

Het nadeel van een lineair proces volgens het projectteam is dat er **minder ruimte was voor flexibiliteit en experimenteren**. Omdat het proces gericht was op het in één keer realiseren van de speeltuin, is er weinig mogelijkheid om kleine ingrepen te doen die snel zichtbaar resultaat

opleveren. Hierdoor ervoeren bewoners het traject tussen de implementatie en gebruikersfase (twee tot drie jaar) als lang en daalde het vertrouwen. Het is daarom van belang om bewoners gedurende het hele proces goed mee te nemen en **actief te blijven informeren** over de planning en voortgang. Bij een cyclisch proces zijn **kleinere zichtbare veranderingen** vaak een stimulans voor participatie en vertrouwen, iets wat bij een langdurig lineair proces gecompenseerd moet worden door voortdurende, transparante en begrijpelijke communicatie naar de bewoners en het managen van verwachtingen.

“Het is beter als je in kleinere etappes laat zien dat je echt bezig bent met het proces en dat je het proces ook een beetje uitlegt aan mensen. Ze vroegen zich af waarom er nog niets was gekomen. Speelbeheer was er ook bij en die ging het proces binnen de gemeente wat er plaatsvond uitleggen, zoals het vinden van geld voor de speeltuin. Als je die processen duidelijk maakt aan de mensen krijgen ze meer begrip voor waarom het zo lang duurt. Dat was essentieel. Het belangrijkste was dat mensen bij elkaar kwamen en luisterden naar het proces.”

BLIJVENDE BETROKKENHEID GEBRUIKERSFASE

Na het openingsfeest van de speeltuin merkten sommige bewoners dat het participatietraject en de betrokkenheid van de buurt afnam. Er was een gevoel van weinig “nazorg” of structuur voor bewoners om betrokken te blijven in de gebruikersfase. Het was onduidelijk voor bewoners waar ze met hun zorgen terecht konden. Zo werden klachten van verschillende moeders over een te hoge glijbaan niet opgepakt. Een cyclisch proces, waarin bewoners ook **na een verandering invloed kunnen uitoefenen** op verdere aanpassingen, versterkt juist het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap – ook tijdens de gebruikersfase. Het is daarom belangrijk om in een project dat een lineair proces doorloopt extra aandacht te besteden aan betrokkenheid in de gebruikersfase.

“Dus je moet eigenlijk ook bijna eigenaarschap creëren voor het proces wat je gaat doorlopen. En dat hebben wij onvoldoende gedaan dus dat zou zeker moeten.”

“Is de opbouwwerker nog wel goed aangehaakt? Ik weet het eerlijk gezegd niet. Dus het kan deels liggen aan dat ik de grip ben kwijtgeraakt en dat ik het niet meer weet, maar ik ben er bang voor dat het nog niet geregeld is. [...] De opbouwwerkers waren er natuurlijk ook wel bij betrokken. Maar ik heb geen idee of iemand zich verantwoordelijk voelt om dit op te pakken.”

2.4 BEWONERS BETROKKEN HOUDEN

In het herinrichten van de leefomgeving door middel van co-creatie is **bewonersbetrokkenheid** een belangrijke voorwaarden. Bewoners worden namelijk gezien als de experts van hun eigen leefomgeving.

“Als ontwerper van de openbare ruimte vind ik dat ik niet de expert ben van wat er in een wijk moet gebeuren, maar zie ik echt de bewoners als uitgelezen kans en expert van hoe zij het gebied gebruiken.”

“We zijn veel meer in gesprek over, neem die bewoner ook als uitgangspunt, zij zijn expert van hun eigen leefomgeving.”

Wanneer bewoners actief betrokken zijn bij het verbeteren van hun leefomgeving en dus onderdeel zijn van de besluitvorming, ontstaat er meer **draagvlak voor veranderingen**. Ze voelen zich meer gehoord en serieus genomen. Dit vergroot het vertrouwen in het proces en verhoogt de kans dat de bewoners zich **verantwoordelijk gaan voelen** voor de plek. Uit gesprekken met de stakeholders kwamen een aantal punten naar boven over het betrekken en betrokken houden van bewoners. Bij het betrekken van bewoners werden zichtbare aanwezigheid, snel acteren op behoeftes, taal en communicatiestrategieën en het organiseren van regelmatige activiteiten genoemd als succesfactoren. De belangrijkste genoemde uitdagingen in het betrekken van bewoners zijn de benodigde tijdsinvestering, wantrouwen richting externe partijen door teleurstellingen uit het verleden en het bestaan van meer urgente persoonlijke problematiek. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan problemen rondom schulden, huisvesting of opvoeding.

Bewoners betrekken en vervolgens betrokken houden vraagt om langdurige inzet. Voor het betrokken houden van de bewoners zijn een aantal belangrijke **succesfactoren**: ruimte in initiatief en ontwerp, het samen met bewoners werken aan tastbare elementen in de buitenruimte en bewoners betrekken in de organisatie en uitvoering. **Uitdagingen** zijn de tijdsinvestering en (lange) periodes tussen co-creatie en implementatie van grotere aanpassingen.

BEWONERS BETREKKEN

ZICHTBAAR AANWEZIG

Een belangrijke succesfactor om bewoners te betrekken bij een co-creatieproces die wordt genoemd door stakeholders, is het **regelmatig en langdurig zichtbaar aanwezig** zijn op locatie. Door aanwezig te zijn op de herin te richten locatie zijn er kansen om laagdrempelig een gesprek aan

te knopen met bewoners. Daarnaast geeft een dergelijke aanpak de kans om het huidige gebruik van de locatie te observeren.

“Dus daarom is denk ik die regelmatige aanwezigheid belangrijk. Zodat je de plek op verschillende momenten van de dag ziet. Of misschien zelfs in verschillende seizoenen, als dat kan. Omdat je ook dan gedrag van mensen ziet veranderen en omdat het ook op andere momenten makkelijker is om mensen te spreken. En dan leg je makkelijker contact met mensen.”

Een concreet voorbeeld uit het onderzoek is de aanwezigheid van een student in de binnentuin. Zonder vastomlijnd doel ging zij in gesprek met bewoners en observeerde ook de omgeving.

“Beginnen met daar aanwezig te zijn en te observeren en met mensen in gesprek te gaan, maar ook te observeren wat je ziet. Dus het gaat niet alleen om het gesprek met de mensen, maar het is ook wat je ziet, hoe het erbij staat, wat je opvalt. Wat er op de grond ligt. Hoe het er voelt om er te zijn.”

Bewoners interacteren met mensen die ze kennen en vertrouwen. Een “aanzwengelaar” – iemand die enthousiasme uitstraalt, aanspreekbaar is en het contact onderhoudt – kan hierin het verschil maken.

“Als het eenmaal loopt, dan heb je er geen omkijken meer naar, want er zijn zoveel bewoners die daarmee, die dat hartstikke leuk vinden. Maar vooral in die beginfase heb je echt een aanzwengelaar nodig. Je ziet dat wij ook vaak te snel denken: die bewoners komen er niet mee, dus ze zullen het wel niet willen. Dat is niet zo. Je moet ze helpen duwen.”

Naast aanwezig te zijn op de plek, was het projectteam van de binnentuin ook frequent aanwezig in de nabijgelegen buurtboetiek. Op die manier wisten bewoners het projectteam op den duur te herkennen en te vinden, en kon er een band worden opgebouwd. Hierdoor ontstond er vertrouwen tussen de bewoners en het projectteam en ontstond er ruimte om eerste behoeftes op te halen omtrent de herinrichting. Ook hielp het zichtbaar aanwezig zijn op locatie bij het observeren van de reacties van betrokken en nog niet betrokken bewoners op de ingrepen.

Zichtbaar aanwezig zijn op locatie is een **tijdsintensief proces**, maar volgens stakeholders cruciaal voor het opbouwen van vertrouwen en relaties met bewoners en partners uit de buurt. Vooral op plekken waar het vertrouwen in instanties laag is, kost het tijd om betrokkenheid te realiseren. Die investering – in **tijd, aandacht en geld** – lijkt groot, maar vergroot de kans dat er uiteindelijk iets ontstaat dat bewoners echt omarmen. Dat versterkt niet alleen hun betrokkenheid, maar draagt ook bij aan eigenaarschap.

“Ik denk dat een belangrijke is dat je moet beginnen met vertrouwen te creëren. Dat daar misschien een verschil zit. [...] Nee, eigenlijk is vertrouwen altijd belangrijk.”

SNEL ACTEREN OP BEHOEFTE

Uit de ervaring van stakeholders bleek dat bewoners uit kwetsbare wijken vaker wantrouwend richting externe partijen zijn door eerdere teleurstellingen en een gevoel van ‘**onderzoeksmoeheid**’.

Volgens stakeholders wordt het vertrouwen versterkt en neemt betrokkenheid toe door snel en zichtbaar te reageren op signalen. Bewoners komen eerder in beweging wanneer ze zien dat er daadwerkelijk iets verandert in hun leefomgeving. **Kleine, tastbare verbeteringen**, zoals bijvoorbeeld het direct vervangen van een kapotte schommel in de binnentuin, droegen bij aan het herstel van vertrouwen. **Grote zichtbare ingrepen** die later volgden, versterkten dit vertrouwen verder.

“En toen we daar eigenlijk aan begonnen zei ik van: je moet ze wel iets geven, want dit is al jaren dat ze daarom vragen. En ze zijn er al jaren mee bezig. Niet gelukt. Dus ook bij zo'n binnentuin: laat gelijk iets zien. Want de mensen zijn ook heel vaak onderzoeksmoe.”

“Ik denk dat dit komt doordat er iets groots gebeurt met graafmachines en er ineens veel verandert. Mensen hebben door dat wij echt iets doen en niet zomaar weer weggaan. Mensen zijn heel wantrouwend.”

TAAL EN COMMUNICATIE

In kwetsbare wijken vormen **taalbarrières en vakjargon** een drempel voor bewoners om te participeren. Stakeholders ervoeren dat laagdrempelige aanpakken die passen bij de doelgroep, nodig zijn voor **effectieve bewonersbetrokkenheid**. Stakeholders vermeden formele communicatie en hielden rekening met mensen die de Nederlandse taal niet goed beheersen. Zo werd bijvoorbeeld tijdens een co-creatie activiteit met behulp van visuele middelen input opgehaald bij bewoners, door buurtbewoners en kinderen mee te laten tekenen op plattegronden en geplastificeerde foto's. Ook werd het gebruik van **meerdere communicatiekanalen**, zoals flyers, WhatsApp-groepen en zichtbare informatie in de binnentuin, benoemd als middel om meerdere doelgroepen te bereiken.

“We hebben echt wel een heel divers aanbod aangeboden. Niet te talig, niet te schriftelijk, niet te gestuurd, om een beetje diversiteit aan mensen te krijgen. En we hebben verschillende werkvormen gebruikt om ook mensen die bijvoorbeeld niet zo goed Nederlands kunnen, mee te laten denken.”

ANDERE PROBLEMEN DAN DE LEEFOMGEVING

Een andere, veelgehoorde belemmering vanuit stakeholders waarom bewoners niet participeerden bij de herinrichting was de aanwezigheid van **meer urgente problematiek** in de privésfeer. Hierbij kan worden gedacht aan problemen rondom huisvesting, schulden of opvoedvraagstukken. Bewoners hadden, met andere woorden, andere dingen aan het hoofd dan een nieuwe moestuin. Om bewoners tegemoet te komen en door te kunnen verwijzen wanneer deze problemen tijdens gesprekken aan het licht kwamen, is geprobeerd om welzijnsorganisaties aan te laten sluiten. **Welzijnsorganisaties hebben zicht** op de bredere context waarin bewoners leven, zoals schuldenproblematiek, zorgen over veiligheid, onderhoudsklachten of opvoedvraagstukken. Stakeholders zien vanuit hun ervaring in kwetsbare wijken dat voor veel bewoners andere zorgen een belemmering vormen in hun motivatie om deel te nemen aan een herinrichtingsproject van de leefomgeving.

“Daar heb je ook heel veel mensen bij, denk ik van: ja, het zal wel. Ik heb het veel te druk met m'n geldproblemen en m'n hoofd boven water houden. Die binnentuin, die boeit mij eigenlijk niet. Om het zo een beetje plat te zeggen. Dat merk ik ook in andere dingen die wij organiseren, hoor. Dat mensen zoiets hebben van: ik moet zo hard werken. Of mijn gezondheid of iets om mijn hoofd boven water te houden. Dus ik ga me niet bemoeien met wat jullie aan het organiseren zijn in de Buurtkamer of elders. Dus dat kan verschillende factoren hebben, dat ze dan zich niet daarbij betrokken voelen.”

“Er zitten veel problemen achter de voordeur waar je ook voor moet zorgen dat je daar iets mee kan. En beseffen dat je dus niet met, zonder dat op die manier aan te pakken, door die tijd te nemen en dat integraal te bekijken niet kan gaan bouwen aan een duurzame gemeenschap rondom een woonruimte.”

INCLUSIEVE INVENTARISATIE VAN DE GEBRUIKERS VAN EEN LOCATIE

Bij de binnentuinen lag het erg voor de hand om de **wensen en behoeften** te inventariseren van de bewoners rondom de binnentuin. Niettemin noemen stakeholders ook het belang van een **open en inclusieve blik** tijdens de inventarisatiefase om de wensen en behoeften van alle gebruikers van een locatie in kaart te brengen. Zo maakten hondenuitlaters, rolstoelgebruikers, fietsers, kinderen, volwassenen en ouderen gebruik van hetzelfde pad. Door de wensen van alle gebruikers in kaart te brengen sluit de nieuwe inrichting het beste aan bij hun behoeftes en dagelijks gebruik. Daarnaast is het ook van meerwaarde na te denken over **mogelijke ontbrekende groepen** en te achterhalen waarom zij geen gebruik van maken van de locatie en hoe die te bereiken zijn.

REGELMATIGE ACTIVITEITEN

Bij alle drie de projecten zijn er **meerdere evenementen en activiteiten** georganiseerd om in gesprek te raken met bewoners, omdat eenmalige bijeenkomsten zelden voldoende zijn om bewoners te betrekken. Het regelmatig organiseren van activiteiten **creëert herkenning** en een **gevoel van momentum** rondom het project. Voorbeelden van georganiseerde activiteiten zijn sport- en spelevenementen en het Europees kampioenschap voetbal kijken in de binnentuin, de avondvierdaagse en kickbokslessen op de beweegroute, en een speeltour voor kinderen en wandeling voor moeders bij de speeltuin. Deze aanpak maakte het **laagdrempelig** om met bewoners in gesprek te komen om wensen en ideeën op te halen over de herinrichting, en om samen te ontwerpen, te informeren of om terugkoppeling te geven. Dit had een positief effect op vertrouwen en de betrokkenheid.

Voor terugkoppeling is het van belang dat in ieder geval de eerder betrokken bewoners opnieuw deelnemen. Het is mooi als de groep betrokkenen steeds groter wordt met nieuwe bewoners, maar **continuïteit in betrokkenheid** is nodig om zinvolle terugkoppeling te kunnen geven.

Stakeholders gaven ook aan dat het bij het organiseren van activiteiten en evenementen, belangrijk is om rekening te houden met de **beschikbaarheid van bewoners**: bewoners zijn overdag aan het werk of hebben andere verplichtingen. Door evenementen te plannen op momenten dat mensen wél

kunnen deelnemen, zoals in de avond of in het weekend, vergroot je de kans op betrokkenheid en opbouw van vertrouwen. Zo was de opening van de beweegroute georganiseerd op een moment dat de wethouder kon, maar dit sloot niet goed aan bij de beschikbaarheid van de bewoners.

Daarnaast kunnen activiteiten worden ingezet om bewoners kennis te laten maken met **gezonde initiatieven**. Zo organiseerde het projectteam van de beweegroute een avondvierdaagse, omdat bewoners dit fenomeen nog niet kenden. In de wijk werd zo'n evenement nog niet georganiseerd. Het projectteam wilde dit eerst zichtbaar maken, in de hoop dat het initiatief daarna door de wijk zelf wordt opgepakt.

“Ik zeg: dit [de avondvierdaagse, red.] is niet community-up, maar we gaan het wel doen. En de volgende editie kan best community-up. [...] Omdat dit niet bij de mensen naar boven komt. Omdat zij het helemaal niet kennen.”

BETROKKENHEID VASTHOUDEN

RUIMTE IN INITIATIEF

Bewonersbetrokkenheid vasthouden vraagt om het creëren van **ruimte voor eigen initiatief**. Na de organisatie van een avondvierdaagse op de beweegroute zijn er spontaan wandelgroepen ontstaan, opgezet door bewoners zelf. Dit laat zien dat een eerste gezamenlijke activiteit kan leiden tot **duurzame betrokkenheid**. Het stadsdeel en de buurtkamers hadden aangegeven dat zij bij een volgende editie de organisatie op zich wilden nemen, waarbij het projectteam zou faciliteren en niet organiseren. Zo verschoof de organisatie van activiteiten op de beweegroute geleidelijk naar de wijk zelf, wat de kans vergroot op **eigenaarschap**.

“Vanuit de WPA [Wijkpreventieaanpak, een programma vanuit GGD en gemeente, red.] staat duurzame inzet wel bovenaan het verlanglijstje. Op het moment dat de WPA eruit stapt moeten dingen vanzelf lopen. Dus ik ben blij met de wandelgroepen die gestart zijn. Ik ben blij dat het stadsdeel heeft gezegd: wij gaan de avondvierdaagse omarmen.”

RUIMTE RESERVEREN IN HET ONTWERP

In veel projecten gericht op het (her)inrichten van de buitenruimte is het gebruikelijk om het ontwerp volledig uit te werken aan de voorkant. Professionals bepalen dan vooraf wat er komt, hoe het er uitziet en hoe het gebruikt gaat worden. Dat zorgt er echter voor dat er geen flexibiliteit is om het ontwerp aan te passen aan de behoeften en het tempo van de buurt. Het **bewust open laten van delen van het ontwerp**, zoals gedaan is bij de binnentuin, hielp niet alleen bij het in stand houden van het cyclisch proces (hoofdstuk 2), maar ook om de betrokkenheid vast te houden en eigenaarschap te stimuleren. Door bewust niet alles vooraf te bepalen, ontstaat ruimte voor bewoners om **zelf invulling te geven** aan onderdelen van de buitenruimte. Dit vergroot de kans dat zij zich verantwoordelijk gaan voelen voor “hun” plek.

BEWONERS ONDERDEEL VAN ORGANISATIE EN UITVOERING

Het betrekken van bewoners in de organisatie van activiteiten en evenementen of in de implementatie had een positief effect op de betrokkenheid. Er werd nagedacht over de **aanwezige talenten en vaardigheden** van bewoners uit de buurt en hoe die potentieel konden worden ingezet in de organisatie of implementatie. Dit verhoogt betrokkenheid van buurtbewoners, zorgt voor eigenaarschap en verlaagt de drempel voor andere bewoners om deel te nemen.

“En de ABCD [Asset Based Community Development, red.] gaat over dóór de community, waardoor het uiteindelijk ook bestendigd wordt in de buurt en in de wijken. Dus dat betekent dat wij niet aan de voorkant gaan verzinnen hoe het allemaal moet zijn, maar dat betekent eigenlijk dat je ondersteunend bent aan een proces van het opbouwen van een gemeenschap.”

“Je ziet nu wel dat er meer wandelgroepen ontstaan. Dat is niet per se op de wandelroute, op de beweegroute, maar die nemen ze af en toe ook mee, maar je ziet wel meer georganiseerd wandelen. [Komt door:, red.] vooral ook omdat de avondvierdaagse een groot succes was.”

EIGENAARSCHAP CREËREN

Naast het betrekken van bewoners in het organiseren van activiteiten, geven stakeholders aan dat bewoners meer eigenaarschap hebben als ze **betrokken zijn bij fysieke aanpassingen** en ook **verantwoordelijkheid hebben**. Voorbeelden die stakeholders noemen zijn het zelf schilderen van bankjes of het versieren van een picknicktafel met mozaïek. Doordat die elementen van de bewoners zelf worden, is de kans groter dat ze er zorg voor dragen. Stakeholders noemen dat er uiteindelijk, idealiter, een actieve bewonersgroep ontstaat of wordt opgericht die verantwoordelijkheid kan dragen in de leefomgeving. Die zelf budget krijgen om activiteiten te organiseren en om onderhoud te verrichten via een hovenier. Een ander genoemd voorbeeld is een groep van actieve moestuinierders, die voor het onderhoud van de moestuin zorgen en nieuwe personen zoeken om het door te kunnen geven wanneer iemand van de groep stopt.

MOMENTUM VASTHOUDEN

Zoals ook benoemd in hoofdstuk 2, kan een lang proces tussen het ontwerp en de implementatie van een aanpassing in de leefomgeving het vertrouwen van bewoners doen afnemen. Dit kan ervoor zorgen dat bewoners niet betrokken willen blijven. Het is daarom van belang om bewoners met goede communicatie **op de hoogte te houden** van de voortgang van processen achter de schermen, uit te leggen waarom de uitvoering van het ontwerp tijd kost, en hen mee te nemen in de achterliggende redenen en afwegingen. Daarnaast helpt het om kleine implementaties snel uit te voeren om bewoners betrokken te houden, zoals gedaan is in de binnentuin.

2.5 HET PROJECTTEAM

In dit subhoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd met betrekking tot de vorming van het team, de samenwerking met stakeholders en de genoemde voorwaarden voor een succesvolle samenwerking en uitvoering. Allereerst wordt ingegaan op de **intrinsieke motivatie van teamleden** als drijvende kracht achter het project, gevolgd door het belang van **tijdige en gerichte stakeholderidentificatie**. Vervolgens worden kenmerken zoals multidisciplinariteit, daadkracht en flexibiliteit besproken als succesfactoren, maar ook de kwetsbaarheid van het team bij uitval van leden. Tot slot wordt er stilgestaan bij de voorwaarden voor een succesvolle samenwerking en wordt er ingegaan op de uitdagingen die ontstaan bij samenwerking over domeingrenzen heen.

SAMENKOMEN VAN PROJECTTEAM VANUIT INTRINSIEKE MOTIVATIE

Een grote succesfactor bij alle drie de projecten was de gedeelde en sterke wens van de projectteamleden om samen met bewoners en relevante stakeholders bepaalde leefgebieden te verbeteren en te activeren en gehoor te geven aan de wensen en behoeftes van de bewoners. Deze **gedeelde visie in de uitkomst en het proces**, namelijk geen top-down of bottom-up proces, maar een **co-creatie tussen de stakeholders, gebruikers en bewoners**, zorgde voor een hecht en gemotiveerd projectteam.

“X [medewerker GGD, red.] wilde heel graag die plek [Sportpark Escamp I, red.] activeren, want daar ligt een heel groot stuk groen langs eigenlijk een bestaande loop- en fietsroute. Maar daar gebeurt helemaal niet zoveel. Eigenlijk in dat hele sportpark gebeurt niet zoveel, behalve verenigingssport. X werkte al voor de Wijkpreventie aanpak. X sprak dus al met heel veel bewoners en X kwam er eigenlijk achter dat er heel veel behoefte is naar een laagdrempelige vorm van bewegen. Dus dat soms verenigingssport eigenlijk een brug te ver is. Dus eigenlijk was ik in mijn zoektocht naar, hoe kunnen we routes en plekken maken? En X was al- X had al een specifieke plek op het oog. Dus we hebben elkaar daar eigenlijk in gevonden.”

Tekenend voor de intrinsieke motivatie van projectleden is het feit dat sommige leden het project naast hun dagelijkse werkzaamheden hebben moeten uitvoeren omdat het nog geen officiële opdracht was.

STAKEHOLDERS IDENTIFICEREN

Voor een herinrichting met co-creatie is het belangrijk dat de **juiste stakeholders in beeld** komen en bepaald wordt wie in het projectteam moet deelnemen. Het gaat hierbij niet alleen om beleidsambtenaren of projectleiders van de gemeente, maar juist ook de **experts vanuit de leefomgeving zelf**: mensen die er wonen en werken, en mensen die betrokken zijn bij lokale en maatschappelijke organisaties en nauw contact hebben met de buurt. Denk hierbij aan coördinatoren van buurtkamers, community builders, stadsdeelmedewerkers Welzijn, Jeugd & Participatie, woningcorporaties, opbouwwerkers van welzijnsorganisaties en mogelijk ook sport- en beweegorganisaties en VvE's. Ook zijn meer overkoepelde stakeholders zoals het NPZW soms nodig voor het financieren en activeren van het leefgebied en uitvoerende stakeholders zoals hoveniers en leveranciers nodig bij de transformatie van de leefomgeving. Bij de projecten kwamen bepaalde stakeholders soms pas later in beeld, waarvan bleek dat het handig was als ze al eerder in het proces betrokken waren.

STAKEHOLDERS OP HET JUISTE MOMENT BETREKKEN

Naast de uitdaging van het identificeren van de juiste stakeholders is het van belang om **stakeholders op het juiste moment te betrekken** en ieders belang en expertise te overwegen. Bewoners(vertegenwoordigers) zouden bij een co-creatie project gedurende alle fases betrokken moeten zijn, al kan het een uitdaging zijn om bewoners betrokken te krijgen en houden (zie hoofdstuk 3). Bij de start is het van belang om de grondeigenaren, het fysieke domein van de gemeente of de woningbouwcorporatie, te betrekken. Het fysieke domein is op de hoogte van de wet- en regelgeving op het gebied van bestemming, groen en milieu. Denk daarbij aan een beheerder van groen, wegen of speelvoorzieningen. Zij denken mee over de gevolgen van ontwerpkeuzes op de korte- (regelgeving) en lange termijn, bijvoorbeeld op het gebied van onderhoud en beheer, en dragen zo bij aan de duurzaamheid van de herinrichting.

“Ik denk dat het meer onwennigheid is vanuit de GGD. Ze willen vanuit goede bedoelingen zaken oppakken, maar in zo'n stadsdeel was een speelbeheerder die dit al jaren doet handiger geweest om die volwaardig in het proces mee te krijgen.”

Bij projecten op grondgebied van een woningcorporatie zal er meer flexibiliteit zijn wat betreft de bestemming van het grondgebied. Aspecten als onderhoud en duurzaamheid worden vooral bij de woningcorporatie en de vaste hovenierspartij geborgd, waardoor hun blik hierop belangrijk is tijdens co-creatie en ontwerp.

Het sociale domein van de gemeente, GGD Haaglanden en de welzijnsorganisaties zijn vooral betrokken bij het ophalen van de behoeftes uit de buurt (inventarisatiefase), het co-creëren en ontwerpen samen met de bewoners (co-creatie & ontwerpfase) en het evalueren en terugkoppelen van de fysieke aanpassingen (gebruikersfase). Stakeholders zoals hoveniers en leveranciers zijn meer betrokken bij de implementatiefase.

NIEUWE STAKEHOLDERS GEDURENDE HET PROCES

Bij een organisch proces als co-creatie kan het echter zo zijn dat **rollen verschuiven** of dat er gedurende het proces **nieuwe stakeholders** moeten worden geïdentificeerd. Opgehaalde behoeftes die onder bewoners spelen moeten gekoppeld worden aan organisaties die deze behoeftes kunnen vervullen (ingrepen of programmering). Dit maakt de lijntjes tussen bewoners en formele partijen uiteindelijk korter, zodat zij in een later stadium direct kunnen schakelen. Op basis van opgehaalde behoeftes van bewoners moeten gedurende het proces nieuwe stakeholders worden aangehaakt, of moet contact worden gelegd met nieuwe domeinen binnen de gemeente of woningcorporaties om de plannen mee af te stemmen. Het vinden van deze stakeholders en loketten blijkt in de praktijk soms lastig (zie hoofdstuk 5). Zo wilde de projectgroep van de binnentuin het sociaal domein van de gemeente aanhaken om mensen met sociale problematiek naar door te verwijzen (zie hoofdstuk 3). Dit is uiteindelijk om bureaucratische en logistieke redenen niet gelukt (zie hoofdstuk 5).

MULTIDISCIPLINAIR, DAADKRACHTIG EN FLEXIBEL

MULTIDISCIPLINAIR TEAM

Het voordeel van het werken in een multidisciplinair team, waarbij alle belangrijke stakeholders aanwezig zijn, is dat het **integraal werken** door de meeste gesproken stakeholders wordt gezien als een grote meerwaarde en succesfactor. Projectleden pakten niet alleen werkzaamheden op die aansloten op hun eigen expertise, maar ook **werkzaamheden die het project op dat moment nodig had**. Door gezamenlijk aan hetzelfde project te werken, kon iedereen zijn of haar expertise inbrengen en van elkaar leren, wat leidde tot betere inzichten en afwegingen. De **samenwerking** bracht teamleden dicht bij elkaar en zorgde voor meer vertrouwen en meer begrip voor elkaars rollen, vaardigheden en werkwijzen. Hierdoor ontstond een dynamiek waarin actief gebruik werd gemaakt van **elkaars kennis en netwerken**.

DAADKRACHTIG

Alle drie de projecten hadden projectleden die naast het hebben van intrinsieke motivatie, ook **daadkrachtig** zijn: energie, enthousiast, lef, vastberaden, en kansen herkennen en benutten. Er kwam duidelijk naar voren dat belangrijke stappen in het proces zoals het verkrijgen van goedkeuringen voor bepaalde elementen (applicaties bij de beweegroute), het regelen van financiering (zoals de grootschalige onderhoudssubsidie voor de beweegroute en het bijeenbrengen van verschillende budgetten bij de binnentuin), en het uiteindelijk plaatsen van de gewenste elementen (zoals de zitmogelijkheden, het groen en het watertappunt bij de speeltuin) grotendeels te wijten was deze daadkracht. **Om obstakels te overwinnen** en de energie vast te houden, zijn daadkrachtige mensen nodig.

FLEXIBILITEIT

Een **flexibele houding** is onmisbaar voor alle leden binnen het projectteam. Vaak ontbreekt een helder (beleids)traject waaronder dit soort initiatieven vallen en staan de uitkomsten van een co-creatie proces vooraf niet vast. Het is belangrijk om flexibel te zijn en **mee te kunnen bewegen** wanneer vooraf gestelde plannen of doelen moeten worden losgelaten of aangepast. De projectteams bestonden uit personen die goed om konden gaan met **aanpassingen in plannen en doelstellingen**, wat goed werkte in het proces van co-creatie.

PROJECTLEDEN ZIJN LASTIG TE VERVANGEN

Een groot potentieel nadeel van een (klein) intrinsiek gedreven en daadkrachtig projectteam is de **kwetsbaarheid voor uitval van projectleden**. Bij meerdere projecten is gebleken dat projectleden voor een langere periode zijn uitgevallen of helemaal zijn weggevallen wegens vertrek en/of ziekte-, zwangerschap- of ouderschapsverlof. Deze personen zijn niet eenvoudig één op één te vervangen door de **binding die zij hebben met de buurt en buurtbewoners**. De kracht van het team zit juist in de intrinsieke motivatie en unieke combinatie van expertise, netwerk en onderlinge samenwerking. Uitval heeft daarom veel meer impact dan alleen het missen van capaciteit. Dit benadrukt de kwetsbaarheid van dit soort projecten.

“[...] omdat het een pioniersproject is, doet iedereen het erbij. Dat heb ik al even genoemd. Daarom is het ook als zo’n iemand wegvalt, is dat heel kwetsbaar. Als er iemand weggaat, is dat ook heel kwetsbaar, want die rol wordt niet vanzelfsprekend overgepakt. Die rol is ook niet echt bestendig. [...] ik durf ook niet weg te gaan voordat dit project is afgerond bij wijze van spreken. Want anders denk ik ja, er is nu niemand die dit zo overneemt, want het komt echt uit een bevoogenheid.”

Uitval of functiewisselingen van projectleden kan het **momentum** uit een project halen. Nieuwe personen moeten eerst gevonden worden en vervolgens goed worden meegenomen om goed te begrijpen hoe het project verlopen is. Daarnaast moet er ook gezocht worden naar een nieuwe balans omdat ieder persoon een eigen visie, werkwijze en omgangsvorm heeft. Daarnaast kan de **focus verschuiven** wanneer projectleden uitvallen. Zo leidde het wegvallen van een teamlid dat zich meer richtte op de fysieke ingrepen ertoe dat de resterende teamleden uit het sociale domein, de nadruk verlegde naar activering en evenementen. Hierdoor verschoof de projectfocus.

“Inderdaad al die wisselingen. Dat helpt natuurlijk niet mee in zo’n complex traject. Dat heeft voor heel veel onrust, ruis en irritatie gezorgd.”

Het is daarom belangrijk om vooraf duidelijk vast te leggen wat ieders rol en verantwoordelijkheden zijn, goede documentatie bij te houden en vervanging tijdig te organiseren. Zo kan eventuele uitval van teamleden beter worden opgevangen.

SUCCESSVOLLE SAMENWERKING VEREIST VERTROUWEN, DUIDELIJKHEID EN STRUCTUUR

De *unieke samenwerking tussen verschillende disciplines* werd als succesvol en zeer waardevol ervaren. Toch waren er uitdagingen tijdens de opzet en uitvoering van deze pionierende projecten, mede omdat de uitkomsten van dergelijke co-creatieve projecten niet vast staan en rollen en verantwoordelijkheden kunnen verschuiven gedurende het project. Het is daarom van belang aan de start voldoende tijd te besteden aan de *gezamenlijke doelstelling, de rolverdeling, mandaat, planning en werkwijze*. Ook is het van belang om te bespreken dat er gaandeweg het proces rollen en taken kunnen gaan verschuiven wanneer het proces hierom vraagt.

Zo gaven sommige stakeholders aan dat de samenwerking tussen sommige leden van het fysieke en sociale domein in het begin een uitdaging kon zijn vanwege de *verschillende perspectieven en invalshoeken*. Waar het sociale domein eerder geneigd is om organisch de behoeftes van de bewoners op te halen en zich geen kaders te laten aanmeten, werd dat door het fysieke domein als ongestructureerd en onrealistisch ervaren. Zij maakten zich zorgen over de budgetten, budgettermijnen, wet- en regelgeving en haalbaarheid van de opgehaalde behoeftes van bewoners.

“Andere mensen vinden dat misschien heel rommelig, dat je... Ik merkte ook wel dat [...] voor andere mensen van het fysieke domein soms wel veel onrust gaf, die onzekere financiële situatie. Maar ik ben wel een beetje gewend om op deze manier te werken en dat geld bij elkaar te sprokkelen. Dus eerst te kijken van: oké, wat zouden we willen? En dan te kijken: kunnen we dat bij elkaar krijgen? Zo nee, wat dan wel? Zo ja, dan hebben we iets heel moois kunnen regelen.”

“Terwijl het wel beheerbaar moet zijn wat er wordt gerealiseerd. Ja, en soms voel ik me dan [...] een soort van de boeman van ja, maar we moeten wel rekening houden met het beheer en dit kan niet, dat kan niet, maar dit kan. Je moet kaders geven en zeggen wat realistisch is. En dat geven van kaders, dat wordt soms bij Sociaal niet heel hartelijk opgenomen. En dat komt ook omdat Sociaal denkt van oké, dit willen de bewoners, dat gaan we doen, maar niet denkende aan het fysieke gedeelte. Het moet ook beheerbaar zijn, het moet te onderhouden zijn.”

Belangen en verwachtingen werden niet altijd duidelijk uitgesproken. De onduidelijkheden over de scope, wensen en aanpak maakten dat het doel van het project en de manier van uitvoering lange tijd als onduidelijk werden ervaren. Daardoor zijn de juiste expertises en vaardigheden niet direct goed ingezet. Ook de uitvoering werd bemoeilijkt omdat er geen duidelijke planning of plan van aanpak was gemaakt. Het was soms onduidelijk wie wanneer welk mandaat had en wat de procedure was bij beslismomenten. Door vanaf het begin een onafhankelijke procesbegeleider aan te stellen met mandaat en overzicht, kunnen rolverwarring en verminderde slagkracht in het team effectief worden voorkomen. Daarnaast helpt het als er duidelijke afspraken over het doel, de scope, rollen en beslismomenten worden gemaakt en met een gedeeld plan van aanpak wordt gewerkt. Ook

2.6 GEMEENTELIJKE SYSTEMEN EN CO-CREATIE

Het organiseren en uitvoeren van co-creatieve projecten binnen de gemeentelijke context blijkt complex en kent meerdere **structurele en organisatorische uitdagingen**. Uit de interviews met stakeholders komt naar voren dat **gemeentelijke verkokering** de organisatie, samenwerking en uitvoering bemoeilijkt: het is vaak lastig om de juiste weg binnen de organisatie te vinden, de relevante personen te betrekken en om te gaan met bestaande regels en omgevingsplannen. Tegelijkertijd kwam uit de gesprekken naar voren dat een **exploratieve projectopzet** soms meer ruimte biedt om op creatieve wijze met beperkingen om te gaan. Daarnaast vormt de **versnippering** van financieringsbronnen, gelabelde budgetten en raamcontracten een probleem en beperkt het de flexibiliteit. Tot slot blijkt uit de interviews dat co-creatieve projecten op dit moment nog vaak onvoldoende zijn ingebed binnen gemeentelijke structuren.

COMPLEXE SAMENWERKING DOOR GEMEENTELIJKE VERKOKERING

Vanuit de projecten is er een **integrale visie**: de plek moet een samenhangend geheel worden dat uitnodigt tot ontmoeten en bewegen. Echter, voor verschillende aspecten van leefomgeving zijn verschillende afdelingen van de gemeente verantwoordelijk. Zo moet er voor groen contact worden opgenomen met groenbeheer, voor nieuwe speeltoestellen moet er contact worden opgenomen met speelbeheer en voor aanpassingen aan wegen of stoepen moet er contact worden opgenomen met wegbeheer. Om dit te realiseren moet de projectgroep met contactpersonen van verschillende domeinen binnen de gemeente samenwerken of toestemmingen krijgen, die elk eigen prioriteiten en soms langdurige procedures hanteren. Elk domein heeft eigen doelstellingen, wet- en regelgeving, budgetten, financieringen en planningscycli. Deze **verkokering** bleek voor alle drie de projectteams een **belemmering** te zijn.

MOEILIK OM DE JUISTE WEG BINNEN DE GEMEENTE TE VINDEN

Ondanks dat het binnentuinproject voornamelijk op het grondgebied van de woningcorporatie stond, was het voor het projectteam wel wenselijk om samen te werken met de gemeente, zowel in het fysieke als sociale domein. Bijvoorbeeld bij het doortrekken van een stoep buiten de binnentuin of om bepaalde objecten te (ver)plaatsen (zoals een lantaarn of prullenbak), maar ook voor maatschappelijke doeleinden: de sociale cohesie bevorderen en ondersteuning bieden bij maatschappelijke problematiek onder buurtbewoners (zie hoofdstuk 3 & 4).

“[...] je zou die link willen hebben naar welzijn, naar schulden, naar omgevingsvergunningen bijvoorbeeld, dat soort, klimaatadaptatie speelt hier ook. [...] Eigenlijk komen alle thema's, waar je als gemeente mee bezig bent, samen op dat plotje van die binnentuin, alles speelt daar. [...] Ik denk omdat de gemeente zo verkokerd is dat het daar nog onmogelijk is om integraal te kijken. En om echt vanuit, zonder dat je nou precies weet wat de uitkomst is, echt begint vanuit bewoners, behoeftes van mensen die daar wonen. Dat is denk ik een werkwijze die in de systeemwereld van de gemeente nog geen plek gevonden heeft.”

Het is uiteindelijk niet gelukt om de gemeente te betrekken bij de aanpassingen in de binnentuin. Voor het projectteam bleek het lastig om de juiste ingang te vinden bij de gemeente. Doordat de samenwerking tussen afdelingen en domeinen binnen de gemeente niet altijd goed gestroomlijnd is, worden aanvragen voor projecten die bij de 'verkeerde' afdeling of loket binnenkomen ook niet altijd goed doorgezet naar de juiste afdeling. Volgens de gemeente moeten bij dit soort projecten ambtenaren van relevante afdelingen worden uitgenodigd. De projectplannen dienen duidelijk te maken welke afdelingen dat zijn. Dit vergt kennis van hoe de gemeente in elkaar steekt en werkt. Idealiter zou de gemeente een aantal jaar van tevoren willen weten welke tuinen er worden aangepakt en wat grofweg de plannen zijn zodat ze mee kunnen kijken en plannen laten aansluiten op de doelstellingen en programmering van de gemeente zodat dat beter op elkaar afgestemd kan worden, wat ook helpt bij **subsidieverstrekking**.

“Maar ik zeg: wat heb je nou precies nodig van de gemeente en voor welke tuin is dat dan? Want de afdeling Water is heel anders dan de Openbare Ruimte en Mobiliteit is ook weer anders. En ja, als je iets in de tuin wil bouwen, een tiny house, heb je de afdeling Vergunningen nodig en de stedenbouwkundige. Dus dat vergt dus ook wel kennis van de gemeente en ja, ook precies weten waar wat kan.”

ALS EXPLORATIEF PROJECT KAN ER VAAK MEER

De beweegroute is een voorbeeld van een project waarbij er meer mogelijk was door het project als experiment te bestempelen. Vanuit de gemeente was er veel weerstand om applicaties op de route aan te brengen. Volgens de Algemene Plaatselijke Verordening en de Wegenverkeerswet worden enkel elementen op straat aangebracht die nodig zijn voor verkeersmaatregelen. Dankzij de **experimentele opzet** van het project golden de normale regels uit het Handboek Openbare Ruimte niet. Hierdoor konden de applicaties toch geplaatst worden. Maar steun van de wegbeheerder bleef essentieel. Zijn akkoord was een keerpunt; zonder zijn betrokkenheid was het project niet haalbaar geweest.

“Dus als jij zoiets wil realiseren, markeringen op de grond, moet de wegbeheerder daar een akkoord voor geven. Eigenlijk kom je ook aan het handboek Openbare ruimte. Er zijn regels voor de uitstraling van de openbare ruimte. Doordat we het hebben ingestoken als een experiment, als een pilot, hebben we niet met die regelgeving te maken, maar moet wel de wegbeheerder achter het plan staan. Dus dat was een heel belangrijk moment, dat de wegbeheerder hiermee akkoord zou gaan en hier achter dit plan stond. Dus die is op een gegeven moment ook aangehaakt. Zonder hem hadden we dit niet kunnen realiseren.”

Voorwaarde hierbij was wél dat ook het **onderhoudsbudget** geregeld moest zijn, iets waar bij veel projecten geen structureel budget voor is (zie hoofdstuk 5.3). Waar dat normaal via de Dienst Stedelijk Beheer verloopt, is hier een unieke oplossing gevonden: Onderwijs, Cultuur en Welzijn (OCW) Sport draagt de komende tien jaar de onderhoudskosten. Hun belang bij een beweegvriendelijke buitenruimte speelde hierbij een rol. Wat hierin ook meehielp is dat er met support van de directeuren van Dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) en OCW ook een subsidie is aangevraagd voor een beweegvriendelijke leefomgeving bij de provincie Zuid-Holland. Die hebben ze toegewezen gekregen. Zonder deze organisatorische en financiële steun van de directeuren van dit project niet mogelijk geweest.

Eén van de grote succesfactoren van het speeltuinproject was dat het projectteam inspeelde op een geplande onderhoudsopgave voor de speeltuin. De onderhoudsopgave bood de ideale mogelijkheid om het breder te trekken door samen met de bewoners en andere relevante stakeholders van de speeltuin met een integrale co-creatieve aanpak de wensen en behoeftes van de buurt te bewerkstelligen. Het projectteam heeft de beleidsafdeling Spelen benaderd en goedkeuring gekregen voor een meer integrale aanpak. Door het in te steken als een **‘leefbaarheidsopgave’**, in plaats van er een herinrichtingsopgave van te maken, kon er veel regelgeving en lange procedures worden omzeild.

CREATIEF OMGAAN MET OMGEVINGSPLANNEN

Bij de speeltuin werd het projectteam ook belemmerd door de wet- en regelgeving, bestemming, doelen en belangen van de **verschillende domeinen**. Bij het ontwerp moest onder andere rekening gehouden worden met de **bestemming van een gebied**. Het projectteam moest daardoor met de gemeentelijke afdelingen opzoek naar creatieve oplossingen voor wat wél zou kunnen, door spelen en groen te combineren.

“Ja, je mag eigenlijk bij beheer- en onderhoudsopgaven mag je ook je areaal niet uitbreiden. Dus hetgeen wat nu bestempeld is als spelen, moet spelen blijven. [...] En dat wat groen is, moet groen blijven. Maar kan je allemaal heel creatief en slim mee omgaan. [...] Dus kan je spelen en groen combineren. [...] Dan maak je geen speelelementen, maar dan zet je betonnen bankjes neer waar kinderen sowieso op gaan staan springen. Dus dan zet je ze zo neer op een speelse manier. En in je ontwerp zeg je, het zijn zitgelegenheden. Maar je weet al, een kind gaat erop staat, op springen, die gaat van de één naar de ander springen. Dus dat is heel informeel spelen. Dus zo kan je ook de regels omzeilen.”

In sommige gevallen is het niet eenvoudig om omgevingsplannen creatief te omzeilen. Zo waren er plannen om bij Sportpark Escamp 1 elementen zoals een houten ‘monkeybar’, ‘pull-upbar’ en houten slalom te plaatsen naast de beweegroute in het gras, en verschillende plekken in te richten voor verschillende leeftijdsgroepen. Dit initiatief kwam echter nog niet van de grond, omdat het betreffende stuk grond nu bestemd is als hondenuitlaatgebied. Idealiter combineer je een hondenuitlaatgebied niet met elementen gericht op bewegen en spel. Naast deze **conflicterende bestemmingen** en belangen bleek het ook lastig om de financiering naar voren te halen om al iets te kunnen realiseren en speelde toekomstige plannen en andere belangen een rol. Hierdoor verschoof de focus naar activiteiten waarvoor op dat moment meer energie en draagvlak bestond, zoals het inzetten op **activering en programmering** van de beweegroute.

VERSNIPPERING IN FINANCIERINGS- BRONNEN, GELABELDE BUDGETTEN EN RAAMCONTRACTEN

Door de verkokering van de gemeente werd niet alleen de samenwerking bemoeilijkt, maar ook het regelen van financiering voor (elementen van) een herinrichting. Elk domein beheert zijn **eigen budgetten en budgettermijnen**. Dat houdt in dat er voor verschillende onderdelen bij verschillende afdelingen financiering geregeld moet worden, die vaak binnen dat kalenderjaar moeten worden besteed omdat ze regelmatig niet meegenomen kunnen worden naar het volgende kalenderjaar. Dit leidde bij de speeltuin tot een grote financiële tegenvaller. Door het uitgebreidere co-creatief traject moest de implementatie van de speeltuin verzet worden naar het volgende jaar. Ondanks dat het wel lukte om een deel van budget over te zetten naar het volgende jaar, bleek het budget in 2024 vele malen lager uit te vallen dan het oorspronkelijke bedrag dat was begroot voor de onderhoudsopgave. Hierdoor moest er voor verschillende elementen van de speeltuin (zoals groen en zitmogelijkheden) apart financiering gezocht worden. Daar komt bij dat de financiering die is binnengehaald van een afdeling alleen aan dat doeleinde kan worden besteed. Dat is voor projecten met een co-creatief traject moeilijk vooraf goed te bepalen en in te plannen omdat de wensen en behoeftes van tevoren niet vaststaan.

“Want als er behoefte is aan een schommel dan moet je een schommel regelen en is er behoefte aan weet ik veel, een buurtfeest, dan moet je een buurtfeest organiseren. En is er behoefte aan iets anders, dan moet je iets anders organiseren. Dus je moet ook zowel in je mensen als in je budgetten flexibel zijn. Dus eigenlijk wil je het liefst gewoon een pot geld met de juiste mensen en je moet wel een goede verantwoording. Maar als je dat heel sec gaat bekijken van dit geld mag alleen maar naar onderwerp X, Y of Z, dan werkt het niet.”

Tenslotte is de gemeente gebonden aan **raamcontracten** met vaste aannemers en leveranciers voor speeltoestellen, verlichting en straatmeubilair. Keuzes in vormgeving, locatie en materiaal zijn

daardoor beperkter. Het projectteam van de speeltuin vond bijvoorbeeld dat de wensen van de buurt onvoldoende waren gerepresenteerd in de ontwerpen van de aannemer waar de gemeente een raamcontract mee had. Daarom heeft het projectteam een andere partij betrokken om meer integrale ontwerpdesigns te maken. Omdat er met deze partij geen raamovereenkomst bestond, heeft deze verandering de nodige tijd, moeite en daarmee geld gekost.

CO-CREATIE PROJECTEN NIET INGEBED BINNEN DE GEMEENTE

GEEN STRUCTUREEL BUDGET OF WERKWIJZE

Exploratieve co-creatie projecten kenmerken zich door hun veranderlijke en flexibele opzet. Ze bewegen buiten bestaande beleidskaders, wat ruimte biedt om te experimenteren. Het is lastig om hieraan een vaste werkwijze te koppelen. Daardoor worstelden de drie projecten met ***budget, tijd en menskracht***. Stakeholders gaven aan dat co-creatieprojecten momenteel vrijwel niet zijn ingebed binnen de gemeente. Binnen de huidige inbedding is een co-creatieproject daarom erg afhankelijk van persoonlijk enthousiasme en motivatie van de betrokken professionals.

Volgens stakeholders is ***meer draagvlak binnen de gemeente wenselijk***. Daarvoor is meer domein-overstijgende samenwerking en ruimte voor exploratieve projecten nodig. Het opstarten van dit soort projecten kost veel tijd. De investering is in het begin groot om de juiste werkwijze te vinden, de juiste mensen te betrekken en budget rond te krijgen. Wanneer dit meer binnen de gemeente ingebed zou zijn, hoeven betrokken stakeholders niet voor ieder project het wiel opnieuw uit te vinden. Flexibel inzetbare budgetten, versoepelde wet- en regelgeving voor exploratieve projecten en bruggenbouwers – iemand die actief samenwerking stimuleert tussen verschillende domeinen, organisaties of belanghebbenden, en zo bijdraagt aan integraliteit, oplossingen en wederzijds begrip – zouden hierbij kunnen helpen. Stakeholders gaven ook aan dat co-creatieve werkwijze meer zou moeten worden ingezet bij leefomgevingsprojecten dan dat nu het geval is. Het is belangrijk dat bij een aanpassing in de leefomgeving er standaard met een ***integrale blik*** gekeken wordt en dat de bewoners worden betrokken bij de (her)inrichting. Als dit meer in de werkwijze van de gemeente wordt ingebed, worden de lijntjes tussen verschillende betrokken afdelingen korter en wordt het makkelijker om een dergelijke opgave samen aan te pakken.

GEEN OFFICIËLE OPDRACHT, GEEN OFFICIËLE BESTEEDBARE UREN

Voor een deel van de projectleden waren de projecten een extra opgave die zij naast hun werkzaamheden oppakten omdat het geen officiële opdracht was (zie hoofdstuk 4). Dit maakt dat sommige projectleden, zoals een speelbeheerder, veel meer werkzaamheden moet doen buiten haar gebruikelijke taken en bemoeilijkte het betrekken van externe partijen, zoals een architectenbureau bij de speeltuin. De ontwerper vanuit de gemeente kon alleen worden aangehaakt bij het project dankzij de flexibiliteit van een leidinggevende. Deze flexibele

mogelijkheden zijn er niet bij iedere afdeling van de gemeente, waardoor samenwerking met die afdelingen niet mogelijk maakt.

“Ik als collega die in de openbare ruimte werkt, die heel graag dit soort projecten op zou willen zetten, ook met andere collega's zie daar zeker beperkingen in. Omdat het niet past binnen onze standaard offerte aanvraag, binnen onze standaard uren, binnen hoe onze standaard onze projecten worden aangevraagd, hoe onze projectteams worden opgesteld.”

Wanneer exploratieve projecten **formeel worden ingebed** binnen de gemeente, bijvoorbeeld door ze als opdracht te erkennen, wordt het makkelijker om verschillende afdelingen en eventueel externe partijen te betrekken. Betrokken stakeholders kunnen dan hun inzet en uren beter verantwoorden binnen hun reguliere werk.

HOOFDSTUK

03

GEBRUIK & ERVARING JAN VOSSTRAAT

ONDERZOEKSVRAGEN

Eind 2024 is de speeltuin aan de Jan Vosstraat heringericht met als doel dat bewoners deze plek meer gaan gebruiken en beter gaan waarderen. Om hier meer inzicht in te krijgen, heeft er voor en na de herinrichting onderzoek plaatsgevonden. Daarbij stonden de volgende drie onderzoeksvragen centraal:

1. **Kwaliteitsmeting:** in hoeverre is de kwaliteit van de speeltuin veranderd als wordt gekeken naar randvoorwaarden en speelwaarden? (paragraaf 3.1)
2. **Gebruik:** in hoeverre is het gebruik van deze plek verandert na de herinrichting? (paragraaf 3.2)
3. **Beleving en ervaring:** hoe ervaren de gebruikers de herinrichting? (paragraaf 3.3)

In de volgende paragrafen worden deze onderzoeksvragen afzonderlijk besproken. Op bepaalde punten zijn deze aangevuld met de veldnotities die de onderzoekers maakten tijdens hun bezoeken aan de speeltuin. Dit zijn losse observaties van zaken die opvielen. In totaal is de speeltuin achttien keer bezocht voor de herinrichting en achttien keer na de herinrichting. Foto's van voor en na de herinrichting staan op de volgende pagina.

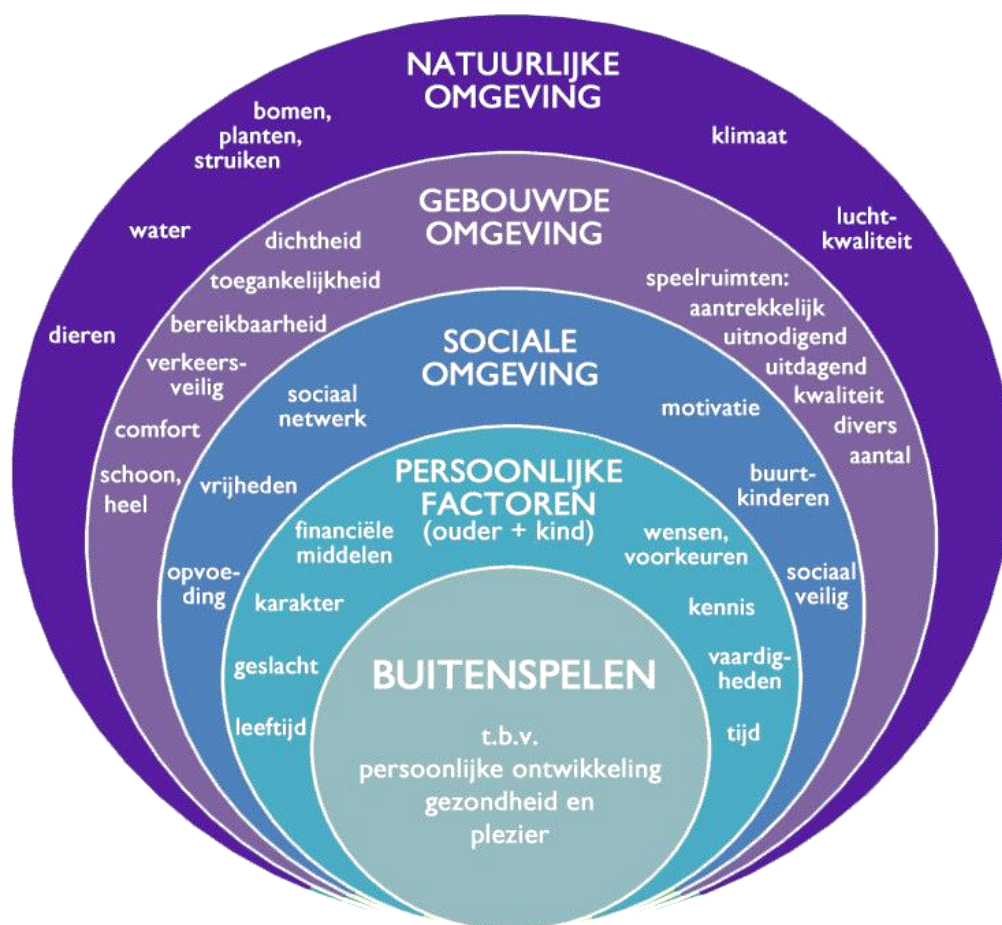
Voor de herinrichting

Na de herinrichting

Bij het lezen van de resultaten is het van belang om in ogenschouw te nemen dat het wel of niet buiten spelen van kinderen door een groot aantal factoren worden beïnvloed (zie Figuur 3.1, [Helleman, 2022](#)). Anders en beknopt geformuleerd zou je kunnen zeggen dat kinderen alleen buiten spelen als ze dat kunnen, willen en mogen:

- **Kunnen:** basisschoolkinderen kunnen alleen na schooltijd gebruik maken van deze speeltuin. Daarnaast kan dit alleen als ze geen andere verplichtingen in hun vrije tijd hebben zoals kinderopvang, zwemles, koranles, training of een wedstrijd op de sportclub.
- **Willen:** kinderen willen vaak alleen buiten spelen als de speelplek hen aanspreekt. Veelal heeft dit te maken met de variatie aan speelelementen, de aanwezigheid van andere kinderen (samenspel) en de mate waarin de speeltoestellen uitdagend zijn (zeker voor de oudere kinderen). Daarnaast willen kinderen vaak niet buiten spelen bij slechte weersomstandigheden.
- **Mogen:** kinderen zijn vaak afhankelijk van hun ouders of zij – met of zonder toezicht – buiten mogen spelen en waar ze mogen buiten spelen. Wanneer het donker wordt mogen veel kinderen niet meer buiten zijn en vaak ook niet bij slecht weer.

Figuur 3.1 – Factoren die invloed hebben op het buitenspelen van kinderen (bron: [Helleman, 2022](#))

3.1 KWALITEITSMETING

ONDERZOEKSMETHODEN

Er zijn verschillende manieren waarop speelplekken kunnen worden beoordeeld. Eén manier is door gebruik te maken van een **audit tool** waarbij een speelplek op diverse punten wordt getoetst. De Haagse Hogeschool heeft in het kader van een eerder uitgevoerd onderzoek ([De Haagse Hogeschool, De Hogeschool van Amsterdam e.a., 2025](#)) een dergelijke tool ontwikkeld die ook op de Jan Vosstraat is toegepast. Deze kwaliteitsmeting bestaat uit drie onderdelen:

A.

De **randvoorwaarden**: een speelplek dient aan een aantal randvoorwaarden te voldoen zodat kinderen ook naar deze plek mogen, kunnen en willen. Hierbij worden zeven thema's onderscheiden: toegankelijkheid, inclusiviteit, fysieke veiligheid, onderhoud, hygiëne, sociale veiligheid en comfort. Deze thema's zijn gemeten aan de hand van negentien criteria, dus twee of drie criteria per thema.

B.

De **speelmogelijkheden van de context**: de speelwaarden op een speelplek ontstaan niet alleen door de plaatsing van specifieke speelattributen, maar ook door de manier waarop de omgeving en de speelplek is ingericht. Zo kunnen hoogteverschillen (rijden, rollen), ondergronden (hinkelen, bouwen), water (vissen, varen) en bepaalde vegetatie (plukken, verslepen, klimmen, verstoppen) ook voor speelmogelijkheden zorgen. Aan de hand van tien indicatoren worden deze speelmogelijkheden van de context gemeten.

C.

De **speelmogelijkheden van de speelattributen**: naast bovenstaande omgevingsfactoren zorgen speelattributen logischerwijs ook voor speelmogelijkheden. Daarbij wordt zowel gekeken naar het aantal speelattributen als de daaraan gekoppelde speelmogelijkheden. Zo kan je op een glijbaan onder andere glijden, klimmen, uitkijken en verstoppen, terwijl je op een schommel kan schommelen, ronddraaien en relaxen. In totaal zijn er 24 verschillende speelmogelijkheden benoemd waarop de speelplek kan scoren.

De speeltuin op de Jan Vosstraat is zowel voor als na de herinrichting getoetst op bovenstaande onderdelen. Door deze afzonderlijke onderdelen op te tellen ontstaat een totaalscore (D).

RESULTATEN KWALITEITSMETING

A. RANDVOORWAARDEN

De score van de speeltuin op de randvoorwaarde wordt weergegeven in het aantal indicatoren waaraan voldaan wordt. In Tabel 3.1 staan de resultaten samengevat.

Strikt kijkend naar de indicatoren hebben er **weinig veranderingen** plaatsgevonden in de randvoorwaarden. Wat betreft de verkeersveiligheid is er een lichte verbetering. Voor de herinrichting was de speelplek niet afgeschermd van het bestemmingsverkeer dat door de aanliggende straat rijdt. In de nieuwe situatie is dit voor wat betreft de kleine speeltuin voor de jongste (en meest kwetsbare) doelgroep wel gerealiseerd door een hekwerk te plaatsen (zie de derde foto op de volgende bladzijde).

Daarnaast is het **onderhoud** van de speelattributen en de ondergronden in positieve zin verbeterd. Wat ook te verwachten is, gezien de speelplek ten tijde van de tweede meting pas een paar maanden in gebruik was. Opvallend is echter dat de nieuwe speelattributen alweer beklad zijn (geweest). Een moeder geeft aan dat kinderen elkaar zitten af te troeven over wat ze hebben geschreven en gaan er dan vervolgens naast, bij of overheen tekenen.

De **ondergronden** van de vernieuwde speeltuinen zijn prima in orde, maar het gras en de beplanting in de tussengebieden heeft nog tijd nodig om te volgroeien. De vraag is wel of het die tijd krijgt vanwege de aanhoudende droogte, het intensieve gebruik en rebelse (of onderzoekende) kinderen die

Tabel 3.1 - De resultaten van de score van de randvoorwaarden, voor en na de herinrichting

CATEGORIEËN EN INDICATOREN	VOOR	NA
TOEGANKELIJKHEID		
Zichtbaar en vindbaar	●	●
Openbaar	●	●
INCLUSIVITEIT		
Bereikbare plek voor minder valide	●	●
Bereikbaarheid toestel voor minder valide	●	●
Inclusieve speeltoestellen	○	○
FYSIEKE VEILIGHEID		
Afgeschermd van verkeer	○	●
Afgeschermd van open water	●	●
ONDERHOUD		
Onderhouden straatmeubilair	●	●
Onderhouden speelattributen	○	●
Onderhouden ondergronden	○	●
HYGIENE		
Vrij van afval	○	○
Vrij van honden- en vogelpoep	○	○
Vrij van bekladding	○	○
SOCIALE VEILIGHEID		
Overzichtelijk	●	●
Informeel toezicht mogelijk	●	●
Voldoende verlicht	○	○
COMFORT		
Zitgelegenheid met zicht op spel	●	●
Vrij van geluids- en stankoverlast	●	●
Beschut voor wind, regen en zon	●	●
TOTAAL	11	14

de nog jonge vegetatie (nu nog) uit de grond (kunnen) trekken. Vooral op de grasvelden zijn al veel versleten plekken op de routes tussen de speeltuinen.

Wie verder kijkt dat de indicatoren ziet nog andere verschillen. Zo was er voor de herinrichting sprake van een lange betonnen rand die als **zitgelegenheid** fungeerde. Daarnaast maakten ouders gebruik van een stenen muurtje onder de balkons, omdat men hier - in tegenstelling tot de betonnen rand - in de schaduw kon zitten (foto 1). Vanaf beide posities hadden ouders goed zicht op de speeltuin. Na de herinrichting is de betonnen rand vervangen door bankjes zodat er nu wel ondersteunende rugleuning is die het comfort verhogen. Daarnaast zijn er tussen de kleine en grote speeltuin (en tussen de kleine speeltuin en voetbalveld) picknickbankjes geplaatst. Deze hebben geen rugleuning, maar stimuleren wel het onderlinge contact. De veelgebruikte stenen muur onder de balkons kan nu niet meer als zitgelegenheid fungeren omdat het zicht op de grote speeltuin is ontnomen door de plaatsing van struiken en hekwerk van houten palen en draad (foto 2). Ook is het moeilijk om vanaf de geplaatste zitgelegenheden de kleine speeltuin in de gaten te houden omdat precies op de **zichtlijn** hoge struiken zijn geplant (foto 3).

Daarnaast valt op dat er weinig tot geen speelelementen aanwezig zijn die ook specifiek toegankelijk zijn voor kinderen met een **fysieke beperking**.

Bij de bezoeken aan de speeltuin viel vooral op dat er **veel rommel** in en om de speeltuin is. In de goot (achter het stenen muurtje) liggen bijvoorbeeld weg-gewaarde kledingstukken, maand-

Voor de herinrichting

Na de herinrichting

Na de herinrichting

verband, knijpers, glas, een kapotte volleybal, drinkpakjes, verpakking van koekjes en ander plastic. Vooral op één punt is er een enorme verzameling aan peuken. Deze zijn afkomstig van mannen die erboven wonen en hun peuk standaard vanaf hun balkon naar beneden lijken te gooien. Terwijl deze goot ook een speelplek is (balanceren op rand, rennen of fietsen door de gang). In de speeltuin komen we vaak etensresten (zonnebloempitten), drinkgerei (bekertjes, pakjes, flesjes, blikjes), snoetendoekjes en peuken tegen. Als een van de onderzoekers in de middag foto's staat te maken van een achtergebleven barbecue (inclusief vlees en wat gereedschap) vertelt een moeder dat een groep jongens die hier normaal voetballen gisteravond ook zijn gaan barbecueën, maar niets hebben opgeruimd en zelfs een steekvork en schilmes hebben laten liggen. Op een andere dag klagen moeders over gekookt eten dat in de speeltuin lag en de bijbehorende geur.

Mede door deze rommel, nemen **meeuwen, kraaien, duiven en ganzen** de speeltuin over als er geen kinderen zijn. Met vogelpoep als gevolg. In de bosjes lopen volgens sommige moeders ratten. Hoewel meerdere ouders klagen over deze rommel en aangeven dat de gemeente daar wat aan moet doen, is het opvallend hoe **weinig ouders actie ondernemen** om hier zelf wat aan te doen (zowel in het weggooien van hun eigen afval in de daarvoor aanwezige afvalbak als het opruimen van andermans rommel). Uit een veldnotitie van een van de onderzoekers: "Een kind vindt een bierflesje in de goot achter de speeltuin en gaat er net zo lang mee gooien tot dat het kapot gaat. Dit lukt

hem bij de vierde keer. Zijn moeder en de andere aanwezige moeders zien het en reageren pas als het flesje in meerdere stukken op de grond ligt. De glasscherven blijven gewoon liggen. Niemand die het belangrijk vindt om het op te ruimen.”

Daarnaast zwerft er nog rommel rond van afval dat naast de **nabijgelegen containers** is gezet, zoals bijvoorbeeld de verpakking (karton en piepschuim) van fatbikes (foto) of een PVC buis (foto). Deze zorgen voor een onplezierig aanzicht, maar tegelijkertijd worden deze losse elementen ook door kinderen gebruikt in verschillende speelvormen. We komen hier zo op terug.

Een gezonde leefomgeving biedt niet alleen de mogelijkheid voor ontmoeten en bewegen, maar is ook vrij van stank- en geluidsoverlast. Met betrekking tot het laatste is er altijd een wankel evenwicht tussen speelgeluiden en wanneer deze omslaan naar geluidsoverlast. Dat verschilt ook van persoon tot persoon. Hoe drukker een speelplek bezocht wordt hoe meer dit onder druk komt te staan. Vooralsnog lijkt dit in de middaguren goed te gaan. Tegelijkertijd komt het met enige regelmaat voor dat kinderen en ouders over lange afstand naar elkaar schreeuwen. Daarnaast viel tijdens de observaties op dat gebruikers muziek aanzetten of hun telefoongesprek op de speaker waardoor dit door de hele speeltuin is te horen. Ook is er meerdere keren sprake van omgevingsgeluid vanuit de naastgelegen kerk en uit het verder gelegen Zuiderpark.

B. SPEELMOGELIJKHEDEN CONTEXT

Daarnaast is onderzocht in hoeverre de context ook speelmogelijkheden biedt. In totaal hebben we de speeltuin op tien van dit soort speelmogelijkheden beoordeeld (zie Tabel 3.2). **Daaruit blijkt dat deze speelmogelijkheden na de herinrichting iets zijn toegenomen.** Dit komt onder andere door de toevoeging van figuren (een bloem) en een hinkelveld op het nieuwe kunstgras.

Daarnaast zijn er door de herinrichting meerdere aangesloten zones gekomen: voetbalveld – grasveld met picknick-banken en watertappunt – kleine speeltuin voor de jongste kinderen – grasveld met picknickbanken – grote speeltuin voor oudere kinderen. Daardoor is de speelplek nu als geheel beoordeeld en heeft het nu dus ook gras als ondergrond. Maar nog belangrijker is dat er hierdoor meer (speel)bewegingen tussen de verschillende zones zijn gekomen. Het is één geheel geworden, waardoor kinderen van een groter gebied gebruik maken. Daarnaast bieden de geplaatste zwerfkeien en ronde betonblokken tussen de speeltuinen ook extra (speel)mogelijkheden, zoals klimmen, zitten, staan en springen.

Ook van belang is, is dat er naast de grote speeltuin een plek is ontstaan met **zand** (zie foto). Het is geen zandbak, maar een restproduct van de herinrichting. Een welkome aanvulling, want meerdere kinderen spelen hier regelmatig in, inclusief emmertjes en schepjes.

Tabel 3.2 - De speelmogelijkheden van de context, voor en na de herinrichting

CATEGORIEËN EN INDICATOREN	VOOR	NA
SPEELAAANLEIDINGEN ONDERGROND/PADEN		
Vlakken en/of belijning	○	●
Gras in speelplek	○	●
Zand, boomschors of kiezels	○	●
SPEELAAANLEIDINGEN GROEN & BLAUW		
Los grasveld naast de speelplek	●	●
Hoogteverschillen (heuvel)	○	○
Plukbare vegetatie	●	●
Vegetatie waarachter je kan verstoppen	●	●
Vegetatie waarin je kan klimmen	●	●
Versleepbare vegetatie om mee te bouwen	○	○
Bereikbare sloot/gracht (vissen, varen, etc.)	○	○
TOTAAL	4	7

Na de herinrichting

C. SPEELMOGELIJKHEDEN ATTRIBUTEN

Tenslotte is het aantal speelattributen geregistreerd en welke speelmogelijkheden deze bieden.

Dankzij de herinrichting is het aantal speelattributen (excl. zitgelegenheden) toegenomen van tien naar zeventien attributen. Ieder speelattribuut biedt diverse speelmogelijkheden. Zo kan je op een glijbaan glijden, klimmen, uitkijken en verstoppen. Als we kijken naar het aantal verschillende soorten speelmogelijkheden dan is deze na de herinrichting **toegenomen van veertien naar twintig** (zie Tabel 3.3). Dat betekent dat er een grotere variatie is aan speelmogelijkheden. Dit is vaak een belangrijke voorwaarde voor kinderen om naar een speelplek te gaan en terug te keren. Belangrijke toevoegingen zijn bijvoorbeeld de drie **trampolines**, die de mogelijkheid bieden tot samenspel, dynamisch hoppen (van de ene naar de andere springen) en springen. En ook de grote keien zijn een aanvulling waarop je kan relaxen, hoppen (statisch) en klimmen (statisch).

Een andere positieve toevoeging is het **waterdrinkpunt** (zie foto's). Deze wordt veelvuldig gebruikt. Niet alleen om te drinken, maar ook als speelmateriaal bij het vullen van waterpistolen of emmers en om watergeultjes in de aarde te laten ontstaan.

Tabel 3.3 – Aantal speelmogelijkheden, voor en na de herinrichting

INDICATOREN	VOOR	NA
Samen spelen	●	●
Relaxen (zitten, liggen)	●	●
Hoppen (statisch)	○	●
Hoppen (dynamisch)	○	●
Springen/stuiteren	○	●
Boksprong	○	○
Balanceren (statisch)	○	○
Balanceren (dynamisch)	○	○
Glijden	●	●
Brandweerpaal glijden	○	●
Wiebelen/wippen	●	●
Zwaaïen/schommelen/zwieren	●	●
Zwaaïen van punt A naar B	○	○
Duikelen, hangen	●	●
Ronddraaien (om verticale as)	●	●
Klimmen (statisch)	●	●
Klimmen (dynamisch)	●	●
Uitkijken vanaf	●	●
Verstoppen, in een rustige plek zijn	●	●
In- of onderdoor kuipen	●	●
Ontdekkend spelen	○	●
Manipuleren van objecten	●	●
Spelen met of bij water	○	●
Rollen- of themaspel	●	●
TOTAAL	14	20

D. TOTAAL SCORE

In de voorgaande paragrafen zijn de individuele scores besproken van de negentien randvoorwaarden, de tien speelmogelijkheden binnen de context en de 24 verschillende speelmogelijkheden van de speelattributen.

Door deze drie onderdelen bij elkaar op te tellen, ontstaat een totaal score. Voor de herinrichting haalde de speeltuin **29 van de 53** mogelijke punten (55%). Na de herinrichting is dit gestegen tot **41** punten (77%). In een eerder onderzoek ([De Haagse Hogeschool, De Hogeschool van Amsterdam e.a., 2025](#)) is deze methode ook toegepast bij 177 speelplekken in [Morgenstond](#) (Den Haag), [Tanthof](#) (Delft) en de [Kolenkitbuurt / Overtoomse Veld](#) (Amsterdam). Gemiddeld genomen behaalden die speelplekken 23 punten. De laagst scorende speelplek behaalde toen negen punten en de best scorende speelplek 36. Als we de score van de speelplek aan de Jan Vosstraat daar tegenover zetten dan kunnen we concluderen dat de speelplek voor de herinrichting al vrij hoog scoorde, maar na de herinrichting zit het ver boven het gemiddelde.

Na de herinrichting

3.2 GEBRUIK

ONDERZOEKSMETHODEN

Om inzicht te krijgen in het gebruik van de speeltuin zijn drie methoden ingezet:

- A.** ***Sensormeting:*** aan de rand van de speeltuin is een meetpaal neergezet die 24 uur per dag heeft geregistreerd hoeveel gebruikers er in de speeltuin zijn. Deze meting is *privacy-proof* omdat er niet gebruik is gemaakt van video-opnames, maar van een sensor. De sensor kan een persoon volgen en zo ook inzicht geven in hoe lang iemand op een plek is en van welke plek ('waar'). De sensor kan geen onderscheid maken naar leeftijd of geslacht.
- B.** ***Kwantitatieve observaties (type gebruikers):*** om inzicht te krijgen in de eigenschappen van de gebruikers (geslacht en leeftijd), zijn er op de locatie ook tellingen gehouden van zowel de speeltuin als het voetbalveld. Tijdens 15 bezoeken werd meerdere keren (met een 15 minuten interval) het aantal gebruikers geteld die op dat moment aanwezig waren en werd het geslacht en leeftijd geschat.
- C.** ***Kwantitatieve observaties (activiteiten):*** daarnaast is onderzocht hoe de speeltuin wordt gebruikt. Dit aan de hand van directe, niet participerende en gestructureerde observatie. Dit betekent dat er op locatie is geobserveerd en geregistreerd welke personen ('wie') gebruik maken van welke speelelementen ('waar') en welke type activiteiten de gebruikers uitvoeren, de mate van fysieke inspanning en in hoeverre de activiteit samen met anderen wordt uitgevoerd ('wat').

Een verdere beschrijving van deze onderzoeksmethodes en de resultaten ervan zijn weergegeven in de volgende paragrafen.

RESULTATEN

A. SENSORMETING

Voor het doorlopend registreren van het aantal personen dat de speeltuin bezoekt, is gebruik gemaakt van een sensormeting. Een nieuwe meetmethode van het start-up bedrijf [Husense](#) die eerder vooral is toegepast op sportvelden, maar nu voor het eerst ook in een speeltuin. Dit leverde een aantal nieuwe uitdagingen op, maar uiteindelijk is het gelukt om een voor- en nameting uit te voeren. De eerste meting - van voor de herinrichting - heeft plaatsgevonden van 24 augustus 2024 tot en met 20 oktober 2024 met in totaal 57 accurate meetdagen. Eind 2024 heeft vervolgens de herinrichting plaatsgevonden en vanaf het moment dat de zon weer voldoende scheen (de sensor werkt op een accu met zonne-energie) heeft de tweede meting plaatsgevonden: van 26 januari 2025 tot en met 1 juni 2025 (119 dagen). Hoewel een voor- en nameting idealiter wordt uitgevoerd in precies dezelfde periode - vanwege onder andere weersomstandigheden - was dit vanwege de benodigde voorbereidingstijd en de gestelde subsidietermijnen helaas niet mogelijk. Niettemin geven onderstaande cijfers aan de hand van gemiddelden wel een globaal inzicht van het gebruik.

WERKWIJZE METING

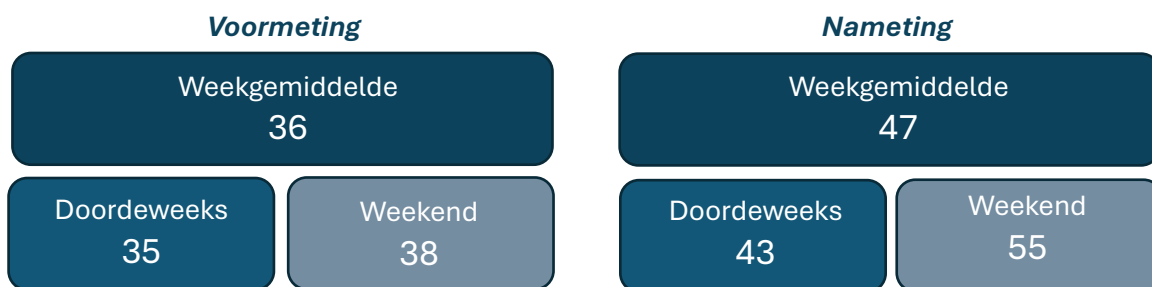
Bij het interpreteren van onderstaande cijfers is het van belang om inzicht te hebben in hoe de meetsensor werkt en waar er is gemeten.

De sensor werkt als volgt: de sensor meet een gebruiker als deze het meetgebied betreedt en blijft deze volgen zolang de gebruiker zich binnen het meetgebied bevindt. Op deze manier ontstaat er ook inzicht in de verblijfsduur. Wanneer een persoon buiten het meetgebied van de sensor komt, eindigt de meting. Om echter dubbele tellingen te voorkomen is er sprake van een 'vijf seconden-regel': de meting start pas als de gebruiker vijf seconden in het meetgebied is en de meting eindigt pas als de gebruiker langer dan vijf seconden uit het meetgebied is. Wanneer deze gebruiker een paar minuten later terugkeert dan wordt hij of zij als nieuwe gebruiker geteld en ontstaat er een nieuwe meting van de verblijfsduur. Dit betekent dus dat als een kind even naar huis of naar het verder gelegen voetbalveld gaat dat er bij terugkomst een nieuwe meting plaatsvindt.

Bij de voormeting was er sprake van één speeltuin. Deze afgebakende ruimte kon toen volledig worden gemeten. Na de herinrichting zijn er twee speeltuinen ontstaan (een kleine speeltuin voor de jongere kinderen en een grote speeltuin voor de oudere kinderen), inclusief een tussenruimte met onder andere picknickbanken en grote rotsen. Vanwege de afstand die de sensor kan bereiken, kon bij de nameting **alleen de grote speeltuin** worden gemeten. Kinderen die dus van de grote naar de kleine speeltuin gaan en daarna weer terugkomen in de grote speeltuin, zullen daardoor ook als een nieuwe gebruiker worden geregistreerd.

AANTAL GEBRUIKERS IS TOEGENOMEN

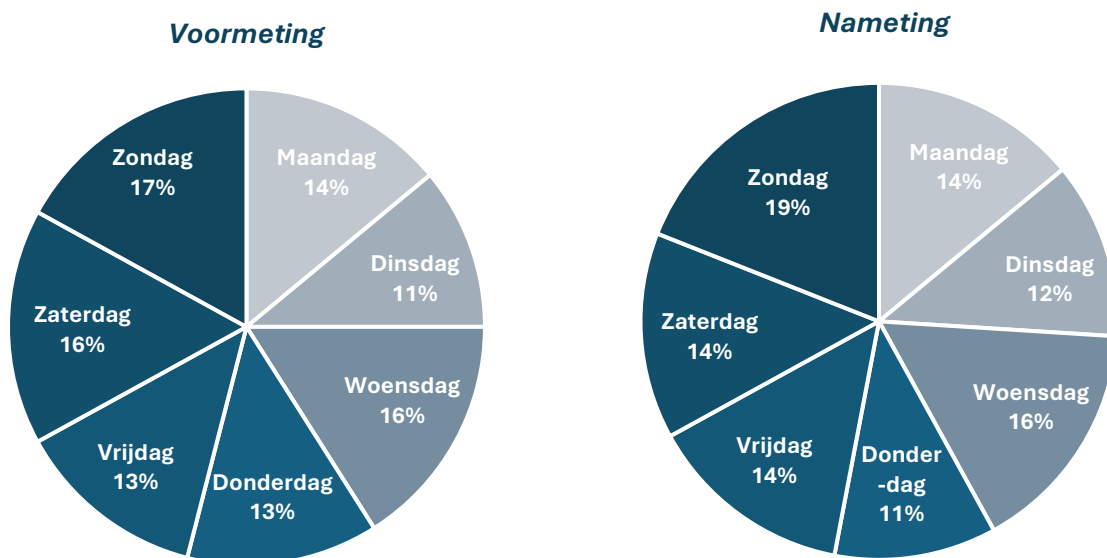
Tijdens de voormeting waren er in de speeltuin gemiddeld genomen 36 gebruikers per dag (Figuur 3.2). Dit kunnen zowel kinderen als volwassenen zijn. Dit daggemiddelde was op doordeweekse dagen iets lager (35) dan op weekenddagen (38). Tijdens de nameting van de grote speeltuin **nam dit daggemiddelde toe naar 47 gebruikers per dag** met 43 gebruikers op doordeweekse dagen en 55 gebruikers op weekenddagen. Dus ondanks dat bij de nameting maar een gedeelte van de speelplek is gemeten, is het aantal gebruikers toegenomen.

Figuur 3.2 – Gemiddeld aantal gebruikers tijdens de voor- en nameting

De ene dag in de week is wat drukker dan de andere dag. Op zondag zijn er relatief iets meer mensen dan op andere dagen (zie Figuur 3.3). Bij de nameting gaat het bij de zondag om gemiddeld 63 gebruikers per dag. Er zijn voor de rest weinig verschillen tussen de voor- en nameting als naar de weekdays wordt gekeken.

Tussen de verschillende dagen zijn er wel grote verschillen, die voor een groot deel kunnen worden verklaard door de weersomstandigheden, schooltijden, schoolvrije dagen en een evenement. Zo was de drukste dag bij de voormeting op woensdag 4 september 2024 (geen neerslag, bewolkt, maximum 21 graden) toen er 102 gebruikers zijn geteld, terwijl er op vrijdag 27 september 2024 (11 uur neerslag, vrijwel geheel bewolkt, maximaal 14 graden) slechts drie gebruikers zijn gemeten. Bij de nameting was woensdag 21 mei 2025 de drukste dag met 162 gebruikers in de grote speeltuin. Dit was de dag dat de speeltuin feestelijk werd geopend en er in de middag extra activiteiten waren (vooral rondom de kleine speeltuin). Op maandag 28 april 2025 waren er relatief gezien ook meer gebruikers (120). Het was toen meivakantie en goed weer (geen neerslag, licht bewolkt, maximum 19 graden). Op bijvoorbeeld 22 februari 2025 (8 uur neerslag, vrijwel geheel bewolkt, maximaal 12 graden) waren er slechts twee bezoekers.

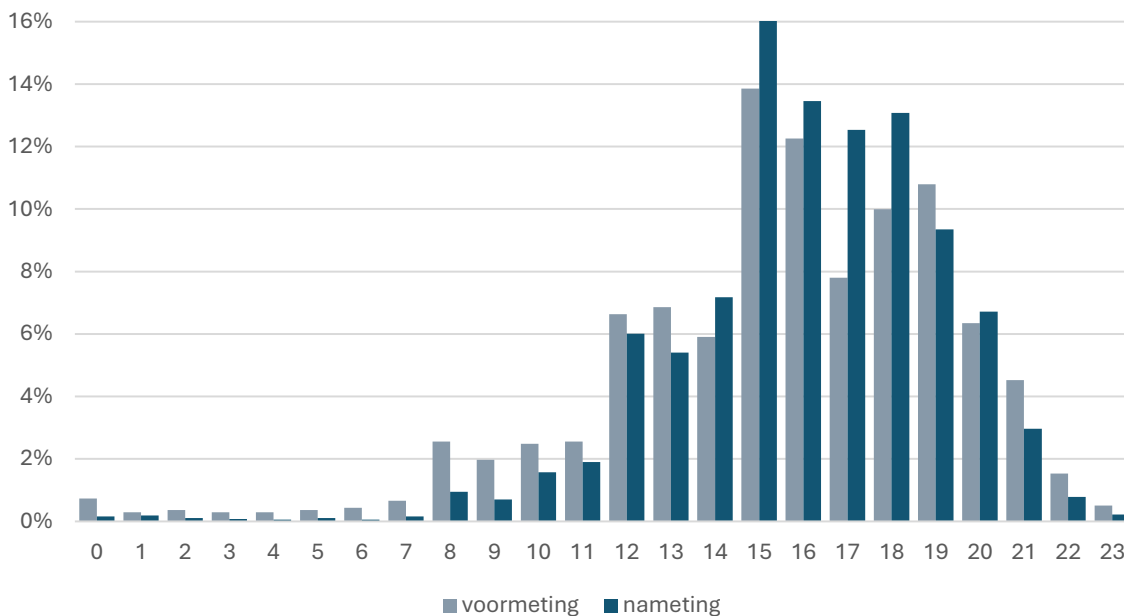

Figuur 3.3 - Gebruikers naar dag in de week van zowel de voor- als nameting

MOMENT VAN DE DAG

Naast weersomstandigheden speelt de beschikbare tijd die kinderen hebben ook een belangrijke rol in het gebruik van de speeltuin. Dit betekent logischerwijs dat op doordeweekse dagen meer gebruikers het meetgebied betreden na schooltijd (vanaf 15.00 uur). **Het drukste moment is meteen na school**, van 15.00 tot 16.00 uur (zie Figuur 3.4). Dit viel ook op tijdens onze observaties. Een tekst uit onze veldnotities: “Tussen 15.00 en 16.00 uur is het vaak het drukst. Ouders geven aan dat dit inderdaad zo is, omdat moeders dan direct na schooltijd naar de speeltuin gaan, een uurtje blijven en dan naar huis gaan om te koken. Dit is herkenbaar van vorig jaar, toen vertelden ouders hetzelfde. Alleen het grote verschil met vorig jaar is het aantal moeders en kinderen die er zijn. Om 16.30 uur zijn er nog steeds negen moeders en achttien kinderen. Dat zou een druk moment zijn geweest bij de voormeting, maar nu voelt het na alle drukte vandaag als rustig.”

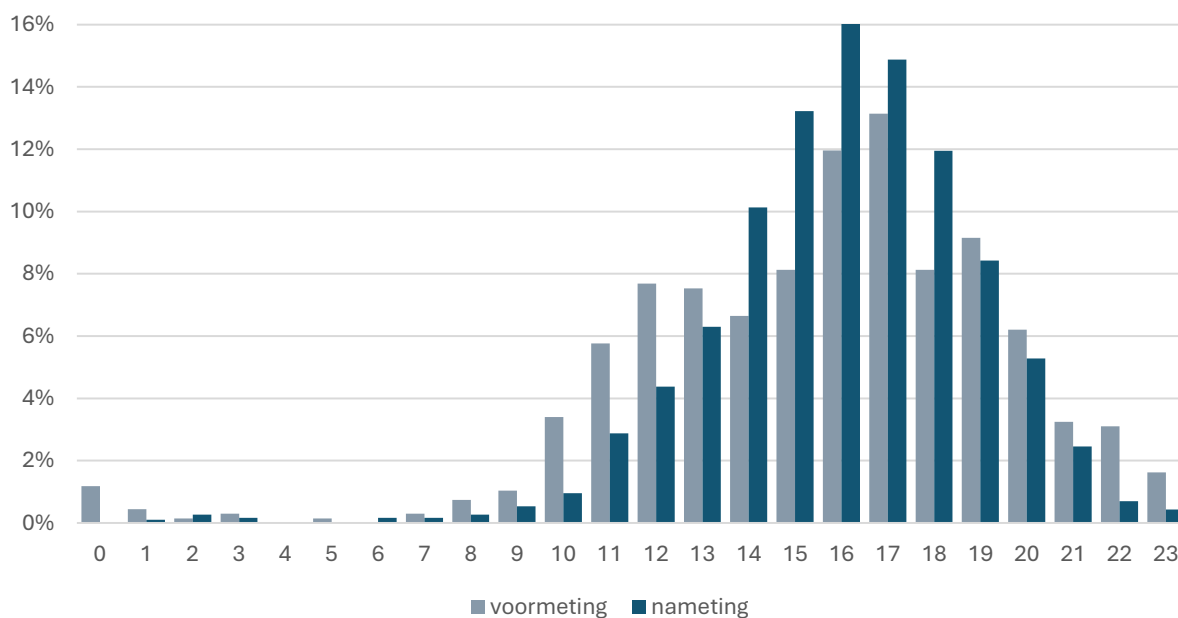
Bij de nameting zijn er relatief iets minder gebruikers in de ochtenduren (Figuur 3.4). Dit is het moment waarop vooral jonge kinderen (0-4 jaar) buiten spelen en die zullen meer gebruik maken van de kleine speeltuin met speelelementen voor jongere kinderen (niet gemeten) dan in de grote speeltuin met speelelementen voor oudere kinderen (wel gemeten). Daarnaast zijn er in de nameting relatief meer kinderen tussen 17.00 en 19.00 uur. Dit kan komen doordat kinderen bij de nieuwe speeltuin langer blijven (zie ook volgende paragraaf over verblijfsduur). Ze zijn minder snel uitgespeeld door de grotere hoeveelheid en variatie aan speelmogelijkheden.

Figuur 3.4 - De uren waarop bezoekers op een doordeweekse dag het gebied in komen, '15' betekent van 15.00 tot 16.00 uur

Uit deze grafiek blijkt overigens ook dat de speelplek soms in **de late avond en nacht** wordt gebruikt. Ouders geven dit ook aan in de gesprekken. Zij spreken dan over hangjongeren, zwervers en drugsgebruikers. Dit blijkt ook uit de **lachgasflessen** die we meerdere malen zijn tegenkomen in en rond de speeltuin (waar kleine kinderen soms mee gaan spelen). Tijdens het observeren viel overigens op dat er ook in de vroege avonduren (19.30 - 21.30 uur) nog veel jonge kinderen (2-7 jaar) aan het buitenspelen zijn.

In het weekend (zie Figuur 3.5) zijn er procentueel iets meer gebruikers in de ochtend en ligt de piek meer tussen 17.00 en 18.00 uur.

Figuur 3.5 – De uren waarop bezoekers in het weekend het gebied in komen, '15' betekent van 15.00 tot 16.00 uur.

Een aantal ouders gaf tijdens de gesprekken aan dat het **aantal** gebruikers in de avond en nacht sinds de herinrichting is toegenomen. Als we kijken naar het gemiddeld aantal bezoekers op zowel de doordeweekse als weekenddagen tussen 20.00 en 24.00 uur dan blijkt dit voor wat betreft de 'oude speeltuin' versus de nieuwe 'grote speeltuin' niet te kloppen. Dit is nagenoeg gelijk gebleven. De nieuw ingerichte speelplek bestaat echter uit meerdere gedeelten die niet met de sensor zijn gemeten, zoals de picknick-banken die waarschijnlijk in de avonduren ook geliefd zijn als zitplek.

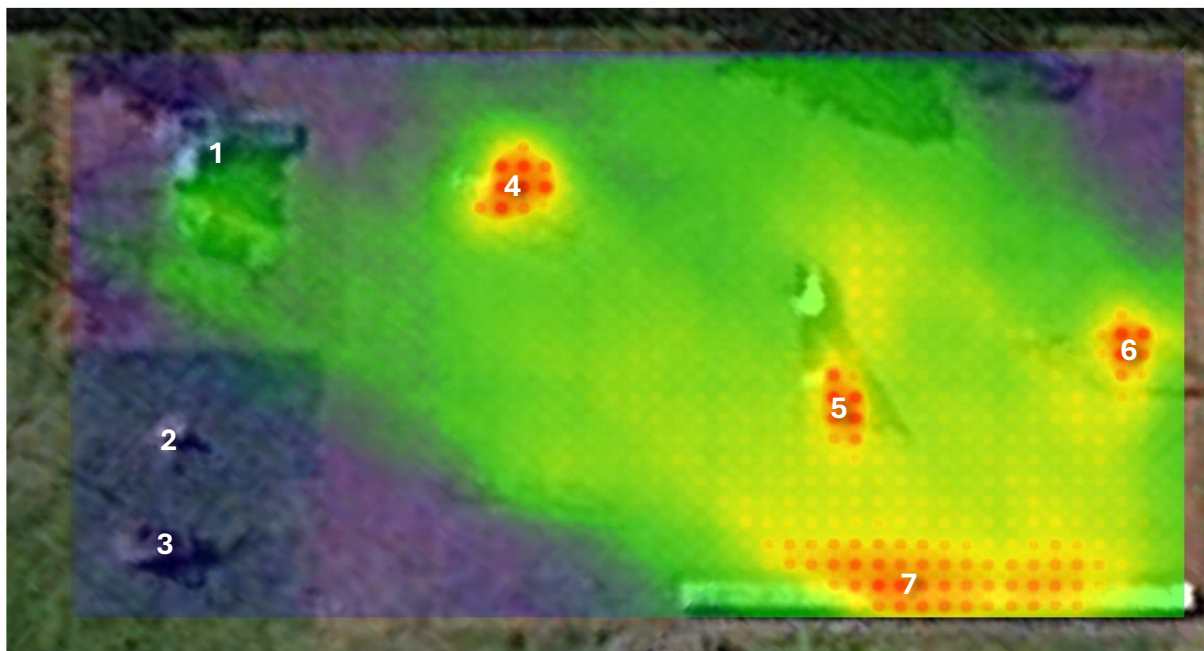
VERBLIJFSDUUR IS TOEGENOMEN

Gemiddeld genomen bleef een gebruiker bij de voormeting een **half uur** in de speeltuin. In de nameting is dit toegenomen tot **43 minuten**. Kinderen blijven dus gemiddeld genomen langer in de grote speeltuin spelen. De grotere variatie aan speelactiviteiten na de herinrichting kan hier een rol in spelen.

Er zijn over de dagen heen wat kleine verschillen wat betreft de verblijfsduur. Zo is de verblijfsduur bij de nameting op doordeweekse dagen 41 minuten en in het weekend 47 minuten. Vooral op de **zaterdag** (55 min.) bleven de gebruikers een langer stuk aaneen in de grote speeltuin. Bij de voormeting was de verblijfsduur wat hoger op de woensdag (36 min.) en de zondag (37 min.).

GLIJBAAN EN SCHOMMEL ZIJN POPULAIRE PLEKKEN

Voor de herinrichting (zie Figuur 3.6) werd vooral het gebied rondom de glijbaan en de schommel veel gebruikt. Van het totaal aantal gebruikers was 30% in een van deze twee zones te vinden. De betonnen muur waar veel ouders zaten, was goed voor 20% van het gebruik en het draaitoestel voor 15%. Het speelhuis met glijbaan en het kleine, rode speelhuisje werden bijna niet gebruikt.

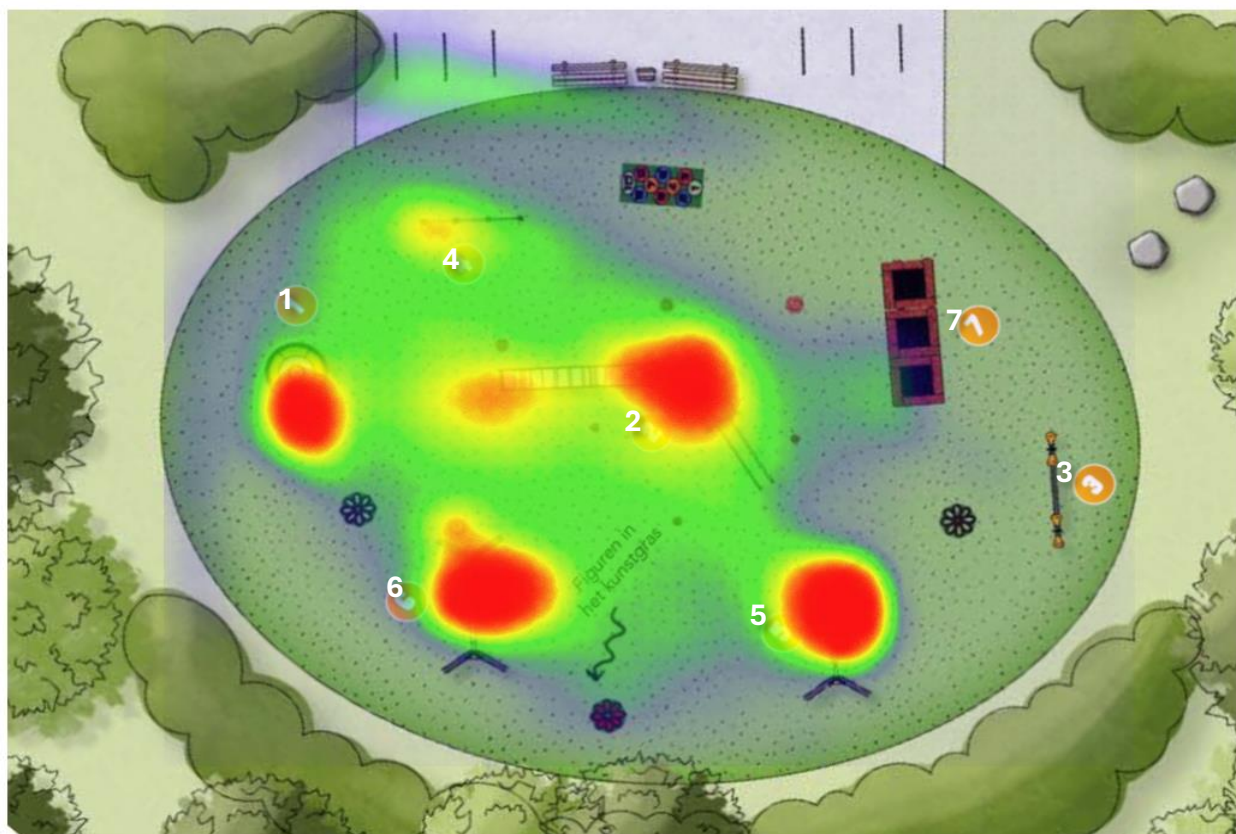
Figuur 3.6 – Heatmap van het aantal gebruikers in de speeltuin voor de herinrichting

1 = speelhuis met glijbaan, 2 = wipkip, 3 = speelhuisje, 4 = draaitoestel (bolvorm), 5 = glijbaan, 6 = schommels (2x), 7 = betonnen blok (zitgelegenheid)

Na de herinrichting is alleen de 'grote speeltuin' gemeten. Hieruit blijkt dat vooral de zone rondom het combinatietoestel - een groot klimtoestel met steile glijbaan - erg populair is (zie ook Figuur 3.7). Circa 28% van de gebruikers was hier te vinden. Daarnaast worden de draaimolen (14%) en de twee schommels (14%) veel gebruikt. De vierpersoonswip wordt volgens deze meting het minst gebruikt.

De nieuwe zitgelegenheden (bankjes) worden minder gebruikt dan het betonnen blok dat voor de herinrichting aanwezig was. Dit kan mede komen doordat er nu ook *picknick-banken* zijn geplaatst in het gebied tussen de kleine en grote speeltuin. Deze picknick-banken staan grotendeels in de schaduw, staan precies tussen de kleine en grote speeltuin en bieden het comfort van een tafel waardoor deze mogelijk meer zijn gebruikt. De banken hebben echter als voordeel dat deze een rugleuning hebben.

Kijkend naar de totale verblijfstijd dan zien we een iets andere verhouding tussen de speelelementen. Dan blijkt namelijk dat de dubbele schommels het langst worden gebruikt (27% van de totale verblijfstijd van alle gebruikers), gevolgd door de vogelnestschommel (16%) en het combinatietoestel (16%). Op de trampoline (7%) en duikelrekken (6%) wordt minder lang gespeeld.

Figuur 3.7 – Heatmap van het aantal gebruikers in de speeltuin na de herinrichting

1 = draaimolen, 2 = combinatietoestel (klimattribuut met glijbaan), 3 = vierpersoonswipwap, 4 = duikelrekken (3x), 5 = schommels (2x), 6 = vogelnestschommel, 7 = trampolines (3x), 8 = banken (2x)

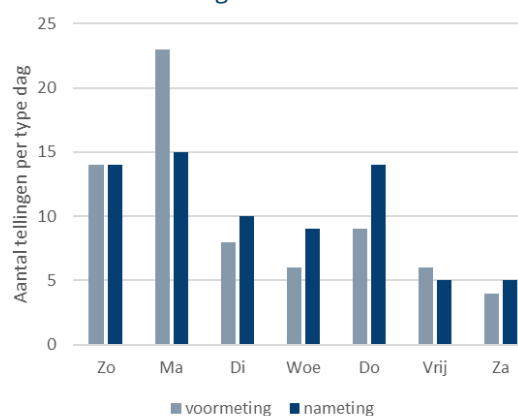
B. KWANTITATIEVE OBSERVATIES (TYPE GEBRUIKERS)

Naast de sensormeting zijn er ook op locatie door de onderzoekers tellingen uitgevoerd. Het voordeel van het uitvoeren van deze meting is dat bij deze telling **de gehele speelplek** geteld kon worden: de speeltuinzone (bestaande uit de grote en kleine speeltuin en het tussenliggende gebied) en het voetbalveld. Daarnaast geeft deze telling ook inzicht over het type gebruikers, zoals het geslacht en de leeftijd.

In totaal is de speelplek voor deze meting 15 keer bezocht, zowel voor als na de herinrichting. Er werden alleen tellingen uitgevoerd wanneer het overwegend droog weer was. Daarbij werd er om het kwartier een telling uitgevoerd. Bij het uitvoeren van de telling werd eerst het aantal gebruikers in de speeltuinzone gemeten. Daarna werden ook het aantal gebruikers in de voetbalzone geteld. Bij iedere telling werd geregistreerd hoeveel mannen en vrouwen er in de vooraf opgestelde leeftijdscategorieën aanwezig waren (zoals bijvoorbeeld het aantal jongens in de leeftijdscategorie 0-4 jaar). Alle gebruikers die zich in de speeltuin bevonden op het moment van telling werden meegenomen, ook de volwassenen.

In totaal zijn er 70 tellingen uitgevoerd bij de voormeting en 72 tellingen bij de nameting. De voor- en nametingen zijn op dezelfde weekdays uitgevoerd en in dezelfde periode van het jaar (eind april tot begin juni). Door wissende weersomstandigheden zijn er wel een aantal kleine verschillen tussen het aantal tellingen in de voor- en nameting op de verschillende dagen van de week (zie Figuur 3.8). Voor de analyse zijn deze verschillen gecorrigeerd door uit te gaan van het gemiddeld aantal geobserveerde bezoekers **per telling per dag**.

Figuur 3.8 - het aantal tellingen per type dag tijdens de voor- en nameting

AANTAL GEBRUIKERS

Ook volgens deze tellingen is het aantal gebruikers op de speelplek **toegenomen**, namelijk van gemiddeld 11 gebruikers per telling naar 17 gebruikers (een toename van 55%). Deze toename is in beide zones geconstateerd:

▲ **71%**

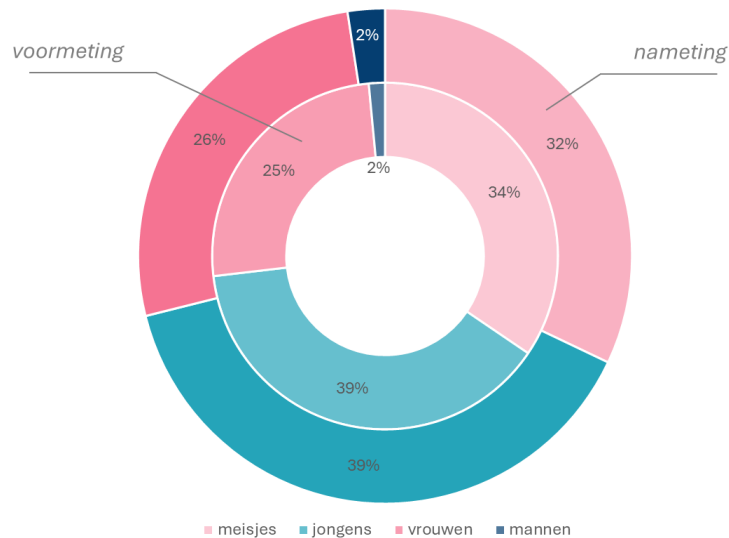
*Toename in de speeltuinzone, van
gemiddeld 8,6 naar 14,7 gebruikers*

▲ **10%**

*Toename in de voetbalzone, van
gemiddeld 2,5 naar 2,7 gebruikers*

TYPE GEBRUIKERS

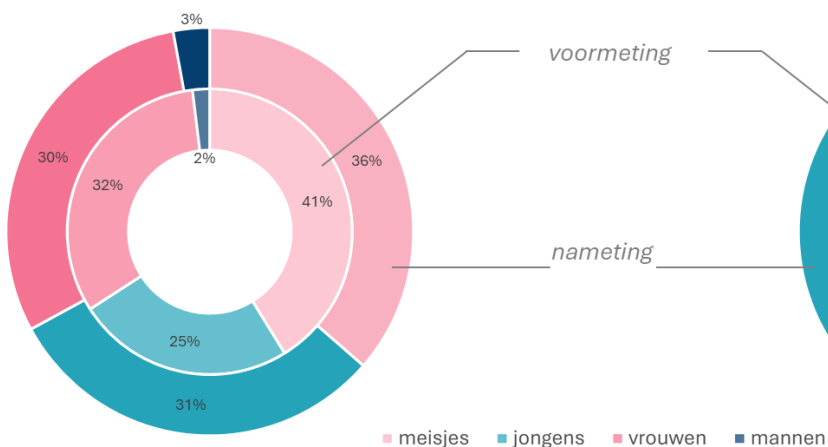
Als we de voor- en nameting bij elkaar optellen dan blijkt dat er **meer kinderen** (72%) dan volwassenen (28%) op de speelplek (de speeltuinzone en de voetbalzone) zijn. Van de kinderen is het aandeel jongens net iets groter dan het aandeel meisjes (54% tegenover 46%). Van de volwassenen is het overgrote deel van de gebruikers een **vrouw (93%)**. Er zijn minimale verschillen tussen de voor- en nameting in de verdeling van de type gebruikers voor de gehele speelplek (Figuur 3.9).

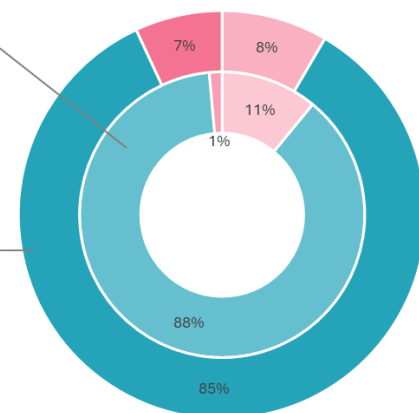
Figuur 3.9 - Aandeel per type gebruiker tijdens de voor- en nameting in de hele speeltuin

Er zijn wel grote **verschillen** in het type gebruiker tussen de voetbalzone en de speeltuinzone. Zo is het aandeel volwassenen bij de speeltuinzone groter dan bij de voetbalzone, omdat daar alle zitgelegenheden zich bevinden. In de voetbalzone is het aandeel jongens beduidend hoger dan het aandeel meisjes, terwijl het in de speeltuinzone redelijk gelijk is. Er zijn ook hier minimale verschillen in de voor- en nameting (Figuur 3.10), waarbij het aandeel jongens in de speeltuinzone groter is geworden (6%) en het aandeel meisjes in de speeltuinzone (3%).

SPEELTUINZONE

VOETBALZONE

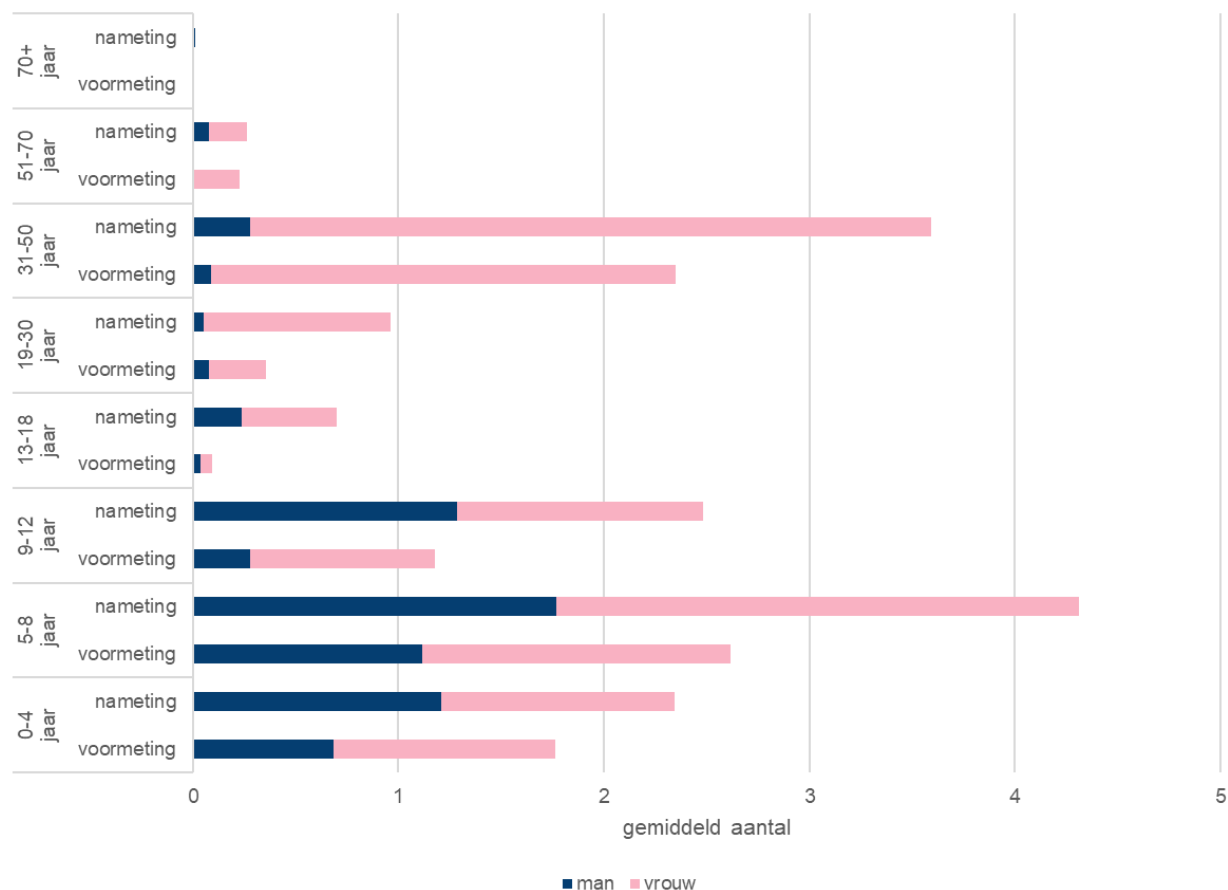

Figuur 3.10 - Aandeel per type gebruiker tijdens de voor- en nameting in de twee speelzones.

TOENAME IN ALLE TYPE GERUIKERS IN DE SPEELTUINZONE

Uit de telling komt naar voren dat er een toename is in het aantal gebruikers: in **alle leeftijdscategorieën en voor zowel jongens als meiden** (Figuur 3.11) in de speeltuinzone. We zagen daarbij een relatief hoge stijging van het aantal kinderen in de leeftijdscategorie 5-8 jaar en 13-18 jaar en voor de jongens in de leeftijdscategorie van 9-12 jaar.

Tijdens de kwalitatieve observaties zagen we dat de oudere kinderen (13-18 jaar) in groepjes in de speeltuin rondhangen, maar ook bij de ouders aan de picknicktafels of op de bankjes zitten. Soms spelen ze kort samen met de kleinere kinderen in de speeltuin, of maken ze gebruik van de speeltoestellen zoals de schommels of de hoge glijbaan. Een mogelijke verklaring dat deze doelgroep nu meer in deze speelplek komt dan voorheen, is dat er nu meer uitdagende speelelementen zijn en dat de functie van de speelplek is verbreed. Het lijkt niet alleen een ontmoetingsplek te zijn voor kinderen en hun ouders, maar ook voor jongeren.

Figuur 3.11 - Gemiddeld aantal getelde gebruikers per leeftijd en per geslacht tijdens de voor- en nameting in de speeltuinzone.

HOOG AANDEEL MOEDERS

Opvallend is het hoge aandeel volwassenen in de speeltuin (1 op de 4 kinderen). Dit komt omdat veel van de kinderen niet mogen buitenspelen zonder toezicht van de ouders, zo blijkt uit de gesprekken met de ouders. Tijdens onze kwalitatieve observaties zagen we dat kinderen veelal samen met een ouder of volwassene naar de speelplek toekomen. Vaak komen dan ook andere broertjes en zusjes mee, inclusief de baby's. Een aantal van deze gezinnen zijn bijna dagelijks te vinden in de speeltuin.

Daarnaast valt op dat met name moeders mee gaan naar de speeltuin. Tijdens de voormeting is slechts een enkele vader geobserveerd, na de herinrichting lijkt er een kleine toename te zijn (Figuur 3.11). Een moeder legt tijdens een van onze gesprekken uit dat in deze wijk de moeders vaak de zorg dragen van de kinderen. Vaders werken vaker en zijn niet vrij wanneer de kinderen opgehaald worden uit school. Ook was er een moeder die aangaf dat ze het niet prettig vindt als er andere mannen in de speeltuin zijn.

C. KWANTITATIEVE OBSERVATIES (ACTIVITEITEN)

Om inzicht te krijgen in het gedrag van de gebruikers van de plek op de speeltuin zijn er ook kwantitatieve observaties uitgevoerd. Deze observaties zijn uitgevoerd in de **speeltuinzone** (dus niet in de voetbalkooi). Deze observaties vonden plaats tussen de tellingen in en zijn dus 15 keer uitgevoerd bij zowel de voor- als nameting.

Er zijn observaties uitgevoerd door twee onderzoekers middels **event sampling**, gebaseerd op de methode beschreven in Cox, Loebach & Little (2018). Namelijk, er worden meerdere **observatierondes** uitgevoerd, waarbij elke observatieronde bestaat uit vijf of zes observaties van vijftien minuten. Tijdens een observatie maakt de onderzoeker maximaal drie **scans** van de omgeving, door met de ruimte te scannen met de klok mee. Bij het zien van een gebruiker, wordt deze eerst ongeveer tien tot vijftien seconden geobserveerd, waarna er wordt genoteerd wat degene doet (**een event**). Daarna wordt de scan voortgezet in dezelfde richting. Dit betekent dat niet alle events geregistreerd worden en dat in sommige gevallen dezelfde gebruiker in dezelfde scan meegenomen kan worden. Echter, welke events er worden gemeten is op deze manier random, dus er kan vanuit gegaan worden dat de observaties een accuraat beeld schetsen van hoe de ruimte wordt gebruikt.

Voor ieder event is geregistreerd in welke zone het event plaatsvond, rondom of op welk speeltoestel, in hoeverre er een object (vast/los/natuurlijk/kunstmatig/niets) werd gebruikt, het geslacht en de geschatte leeftijd

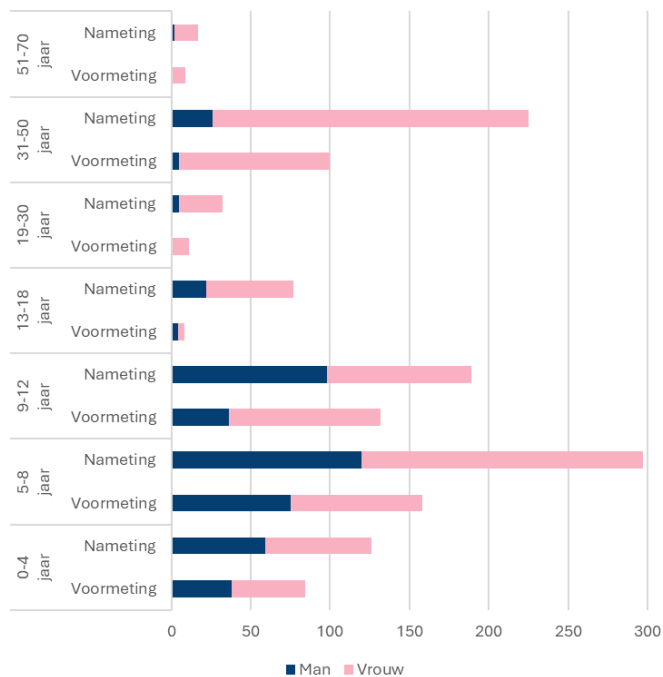
van de gebruiker, hoe actief deze persoon is, of de gebruiker in contact is met anderen en welke activiteit(en) wordt ondernomen. Om deze gegevens te registreren is **een online vragenlijst** gebruikt met antwoordcategorieën en een open veld voor extra aantekeningen.

In totaal zijn er **1.487 events geregistreerd** waarvan 504 bij de voormeting en 983 bij de nameting. Het verschil in events komt doordat de speeltuin drukker is geworden (zie voorgaande paragrafen). De voor- en nametingen zijn in dezelfde periode van het jaar (eind april tot begin juni) en op dezelfde weekdays uitgevoerd.

TYPE GEBRUIKER

In Figuur 3.12 wordt weergegeven welke gebruikers tijdens deze scanmethode zijn geobserveerd. Het eerste dat hier opvalt, is dat ook uit deze cijfers blijkt dat er meer gebruikers waren tijdens de nameting. Het zijn vooral kinderen tussen de vijf en acht jaar en moeders (31-50 jaar) die gebruik maken van de speeltuin. Vooral het aandeel jongens tussen de negen en twaalf jaar is toegenomen.

Figuur 3.12 - De verschillen tussen de voor- en nameting per type gebruiker.

MATE VAN FYSIEKE INSPANNING

De mate van fysieke inspanning werd per evenement geregistreerd aan de hand van vier categorieën, namelijk:

1. *Sedentair*, zoals zitten, liggen of stil staan
2. *Laag intensief*, zoals langzaam wandelen, rustig fietsen en rustig schommelen. Hieronder vallen alle activiteiten waarbij de ademhaling niet of nauwelijks versneld.
3. *Matig intensief*, zoals rennen tussen de toestellen, voetballen, balletje schoppen en op het klimtoestel klimmen. Hieronder vallen alle activiteiten waarbij de ademhaling versneld, maar dat de gebruiker nog wel zou kunnen praten.
4. *Hoog intensief*, zoals sprinten, snel op objecten klimmen en fanatiek voetballen. Hieronder vallen alle activiteiten waarbij de ademhaling is versneld in zo'n mate dat de gebruiker niet meer goed kan praten.

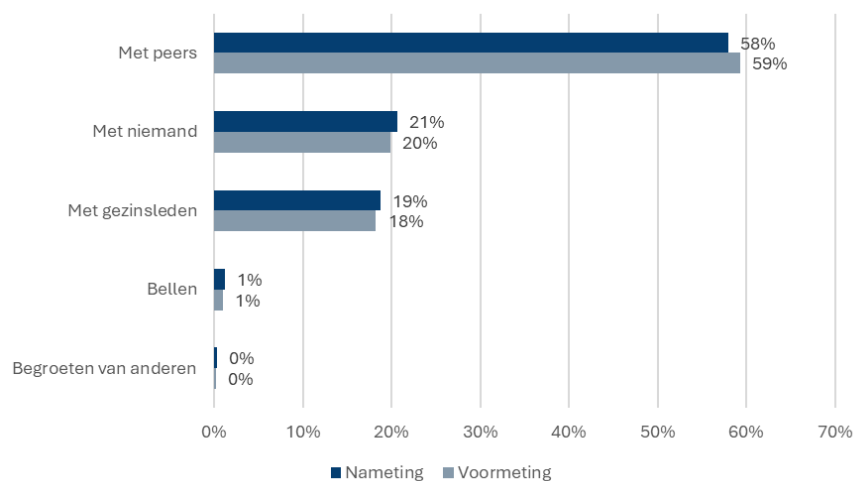
Er zijn **kleine verschillen in de mate van fysieke activiteit** tussen de voor- en nameting (Figuur 3.13). Voor alle gebruikers is er een trend waarbij er meer sedentair gedrag was, maar ook meer matig intensieve inspanning en hoog intensieve inspanningen. Een logische verklaring hiervoor is dat er meer moeders zijn geregistreerd die op de bankjes zitten en toezicht houden op hun kinderen. Wanneer er alleen naar de kinderen wordt gekeken, is er een kleine afname in lage fysieke inspanning en een kleine toename van matige en hoge fysieke inspanning. Hierbij is een duidelijk **verschil tussen jongens en meisjes**, waarbij meisjes meer sedentair gedrag vertonen. Jongens vertonen meer lage- en matig intensieve inspanning.

Figuur 3.13 - De verschillen tussen de voor- en nameting in de mate van fysieke activiteit voor alle gebruikers (incl. de volwassenen), alle kinderen (0-18 jaar), alle meisjes (0-18 jaar) en alle jongens (0-18 jaar).

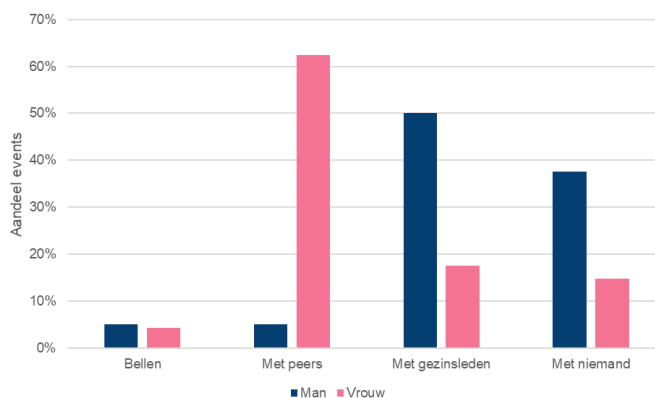
INTERACTIES TUSSEN DE GEBRUIKERS

Er zijn tussen de voor- en nameting weinig verschillen als er wordt gekeken naar de interacties tussen de gebruikers (Figuur 3.14). Ook al voor de herinrichting was er **veel contact met anderen op de speeltuin**: bij een kleine 80% van de geregistreerde events zijn de gebruikers in contact met anderen. Na de herinrichting is het aantal **vergelijkbaar** gebleven, maar gezien de mate van contact al erg hoog was, is het ook lastig om dit te verbeteren. Tijdens meer dan de helft van alle events is de gebruiker in contact met andere peers (leeftijdsgenoten), zoals moeders die met moeders praten of kinderen die met andere kinderen spelen. Er zijn minimale verschillen tussen het type contact voor kinderen en volwassenen en voor meisjes (0-18 jaar) en jongens (0-18 jaar).

Figuur 3.14 - De interacties tussen alle gebruikers tijdens de voor- en nameting

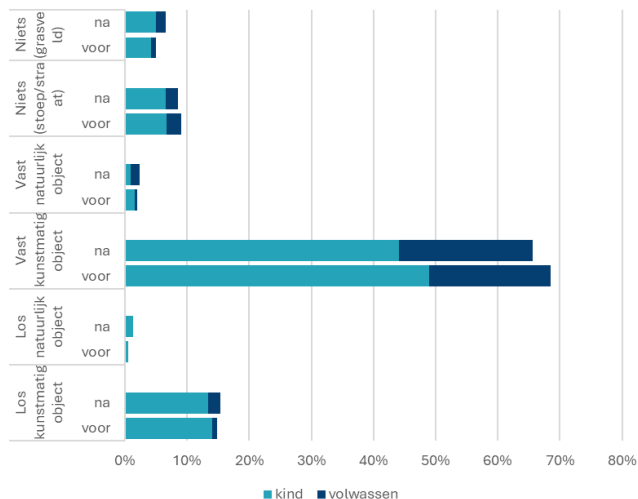
Zowel volwassenen als kinderen hebben veel interacties met hun leeftijdsgenoten. Ook jongens en meisjes gedragen zich vergelijkbaar. Echter, er is wel een beduidend verschil tussen het type interactie tussen mannen en vrouwen, waarbij volwassen mannen een aanzienlijk minder aandeel van de events in contact zijn met peers ten opzichte van volwassen vrouwen (Figuur 3.15). Daarentegen hebben zij meer interacties met gezinsleden. In de speeltuin zien we dan ook vaak de vaders op de losse zit elementen zitten (zoals de losse betonnen blokken) of naast de kinderen staan, terwijl de moeders op de picknickbanken en banken bij elkaar zitten. Vaders zijn ook vaak alleen op pad met hun kinderen, terwijl moeders vaak gezamenlijk komen.

Figuur 3.15. De interacties tussen alle mannen (18+) en vrouwen (18+) tijdens de voor- en nameting

TOESTELLEN WORDEN HET MEEST GEBRUIKT IN DE SPEELTUIN

Om te onderzoeken hoe de speeltoestellen worden gebruikt, is er onderzocht waar de kinderen spelen (op of rond welk toestel) en waar de kinderen gebruik van maken (een natuurlijk of kunstmatig object, een los of vast object). Bij een groot deel van de events (een kleine 70%) wordt er gebruik gemaakt van een **vast kunstmatig object**, zoals een speeltoestel of bankje (Figuur 3.16).

Figuur 3.16 - De verschillen tussen de voor- en nameting in het gebruik van type objecten voor kinderen en volwassenen.

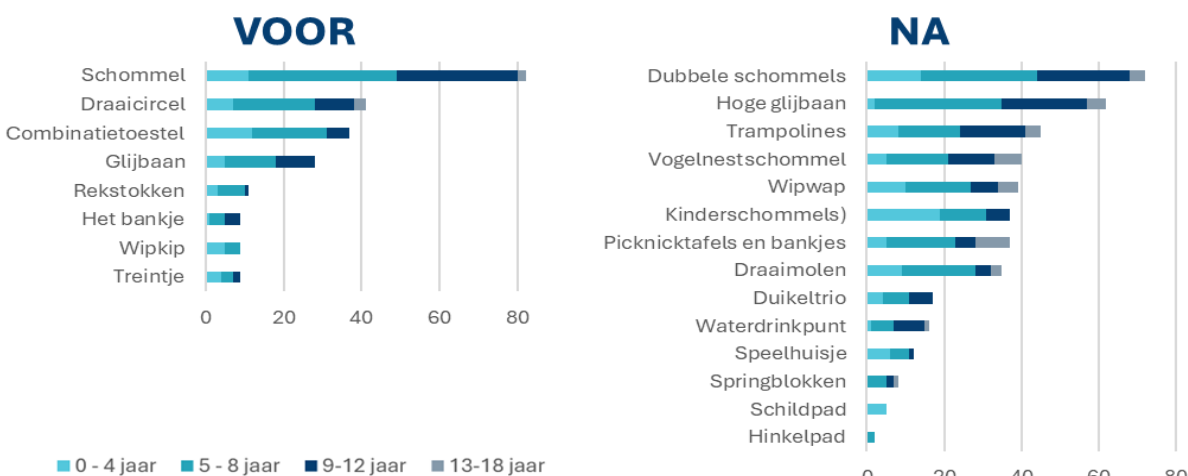
Op de tweede plek van meest gebruikte objecten staan **losse kunstmatige objecten**. Kinderen spelen veel met losse materialen als deze voorhanden zijn, zoals ballen, speelgoedpistolen, (loop)fietsen, of een schep. Uit de veldnotities: “een meisje heeft een veertje gevonden en gooit deze in de lucht om te kijken hoe deze naar beneden fladdert”, “er wordt vandaag veel met *nerf-guns* gespeeld”, “een jongen brengt een blauwe loopauto naar boven op de glijbaan van het combinatietoestel en laat hem naar beneden rijden. Op een andere dag proberen kinderen dit met een stuntstep.” Zoals eerder geconstateerd wordt er ook gespeeld met (groot) **afval** wat in en rondom de speeltuin ligt, zoals de lachgasflessen, grote en kleine kartonnen dozen en PVC buizen. Bijvoorbeeld, tijdens een observatie na de herinrichting ligt een lange grijze PVC buis bij het waterdrinkpunt die kinderen gebruiken om er water doorheen te laten stromen. Op een ander dag tilt een meisje van twaalf jaar deze buis samen met een oudere jongen naar de grote speeltuin. Daar rijgen ze de twee schommels om de buis heen, zodat de jongen op de buis kan gaan zitten. Op weer een andere dag ligt de buis in de kleine speeltuin. Een meisje tilt het boven haar hoofd en gooit hem dan neer. Het is interessant om te zien hoe vaak kinderen met grof afval spelen en hoe creatief ze daar mee zijn. Ze maken van niets iets. Dat kan al met iets heel kleins: “Er is een groep kinderen die een rollenspel doen met behulp van touwtjes en banden die ze in de speeltuin hebben gevonden. Ze lopen in duo's met tussen hen in een touw die ze beide vasthouden. Ze krijgen allemaal een andere naam en maken tijdens het lopen honden en/of paardengeluiden. Het huisje in de kleine speelplek is hun huis. Daarbuiten worden ze 'uitgelaten'. Het gaat om wat oudere kinderen die het speelhuisje dus ondanks hun leeftijd wel gebruiken als startpunt.”

Er zijn weinig verschillen tussen de voor- en nameting. Ook als het gaat om het spelen met **natuurlijke objecten** (zoals zand, beplanting en stenen). Dit terwijl de speeltuin na de herinrichting natuurlijker is ingericht. Echter, uit de kwalitatieve observaties komt duidelijk naar voren dat er wel meer met natuurlijke elementen wordt gespeeld. Zo is er een zandbak ontstaan naast de grote speeltuinzone en wordt er dankzij het waterdrinkpunt ook veel gespeeld met water.

POPULAIRE TOESTELLEN

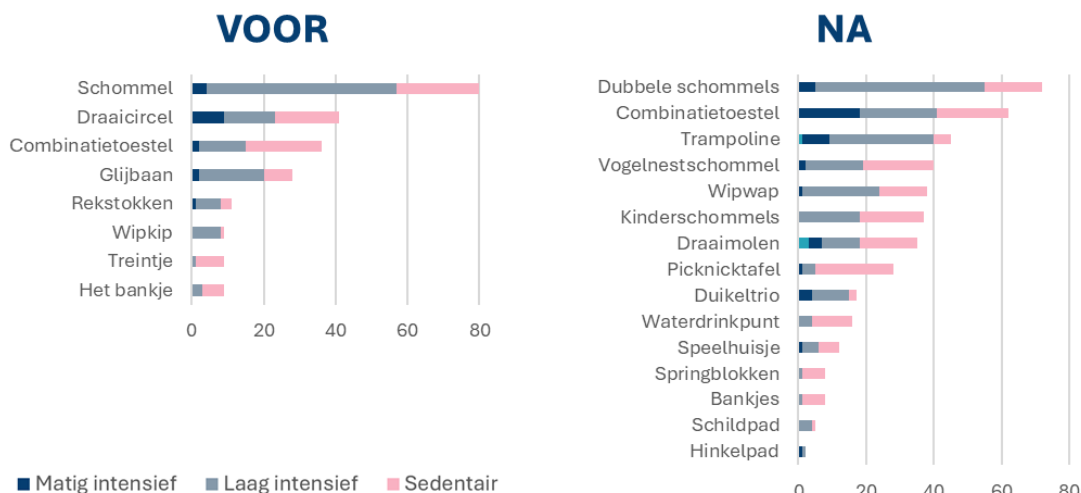
Voor de herinrichting werden de schommels, de draaicirkel en het combinatietoestel het meest gebruikt door kinderen van nul tot en met achttien jaar (Figuur 3.17). De glijbaan die er toen stond was ook moeilijk in gebruik voor kleine kinderen, zoals uit deze veldnotitie blijkt: “Een jongetje klimt via het glijgedeelte van de glijbaan omhoog. Later doet een meisje dat ook. Later snap ik waarom. De treden van de trap zitten veel te ver van elkaar waardoor het voor de kleintjes heel moeilijk is om omhoog te klimmen, dus dan maar via het glijgedeelte.”

Na de herinrichting zijn de meeste activiteiten van kinderen gemeten op de twee reguliere **schommels**, het **klimtoestel** met de **hoge glijbaan** en de **trampolines**. Interessant is dat zowel de hoge glijbaan als de draaicirkel veel gebruikt worden, terwijl veel ouders (en ook sommige kinderen) deze gevaarlijk vinden. Voor kinderen zijn ze vooral uitdagend.

Figuur 3.17. Het aantal events die per toestel is geregistreerd voor de voormeting (A) en nameting (B) voor alle kinderen.

Daarnaast zijn de kinderen op deze toestellen ook **actiever** (Figuur 3.18). Het laten ronddraaien van de draaicirkel en het klimmen in het combinatietoestel kost immers veel kracht. Ook op de trampolines in de nieuwe speeltuin wordt relatief vaak intensief bewogen.

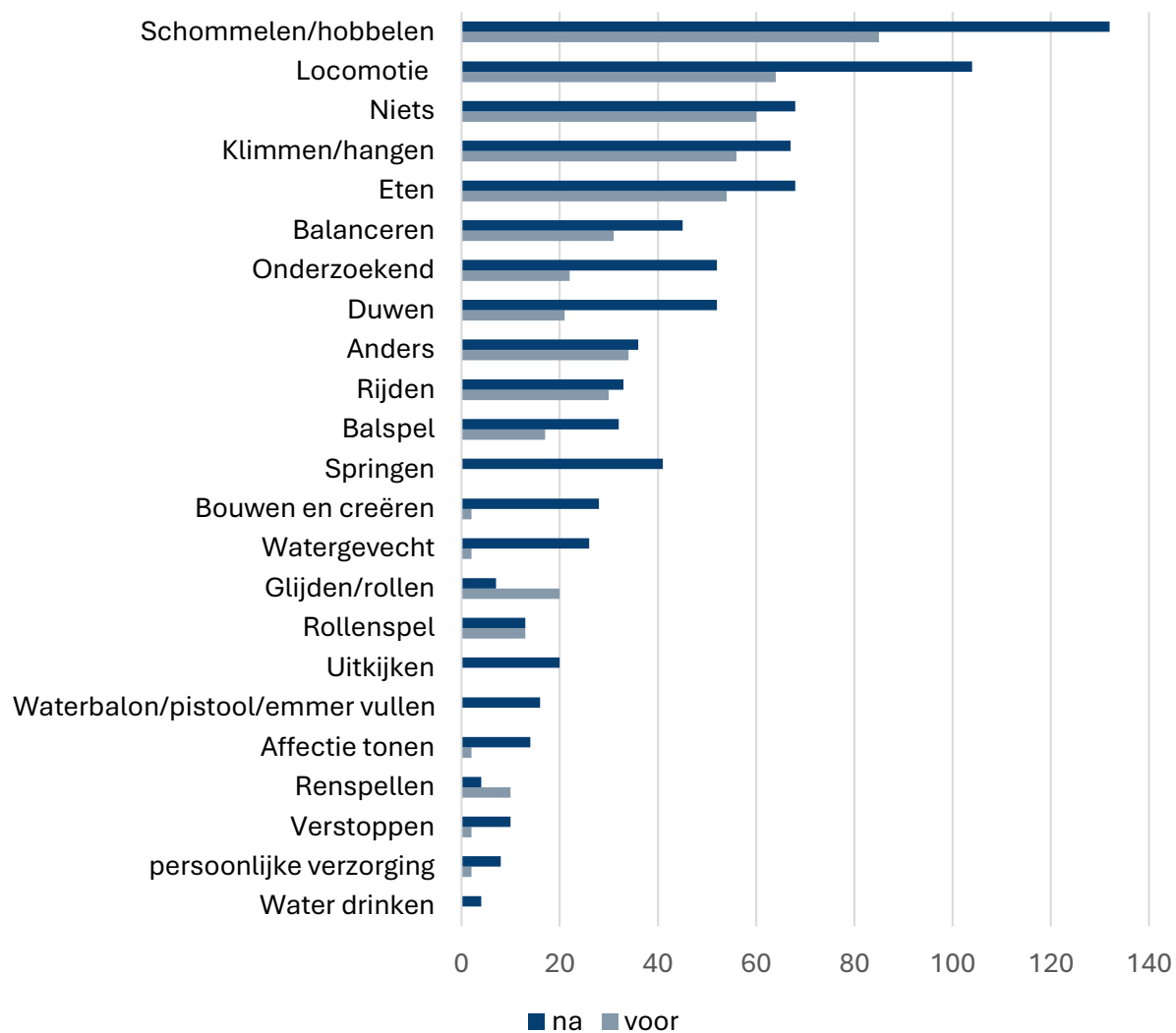

Figuur 3.18 - De intensiviteit van de activiteit per toestel tijdens de voormeting (A) en nameting (B) voor alle kinderen

TYPE ACTIVITEIT

Per event is ook geregistreerd wat een gebruiker doet (Figuur 3.19). Een gebruiker kan meerdere activiteiten tijdens een event (ongeveer 10-15 sec.) doen. De activiteit 'in gesprek' zijn komt het meeste voor bij zowel de voormeting (263 events, 33% van alle events) als de nameting (523 events, 37% van alle events). Activiteiten die daarop volgen zijn schommelen, locomotie (zoals wandelen en rennen), niets doen, eten en klimmen/hangen.

Wanneer we kijken naar opvallende verschillen, zien we dat tijdens de nameting er **meer met water wordt gespeeld** dan tijdens de voormeting. Zo worden er tijdens de nameting op meerdere dagen watergevechten gehouden waarbij opvalt dat er dan meer wordt samengespeeld: jongens met de meisjes, jong en oud. Dit is toe te wijden aan het waterdrinkpunt, een attribuut in de speeltuin die veel gebruikers waarderen. Het waterdrinkpunt wordt ook gebruikt om water uit te drinken en voor het wassen van bijvoorbeeld de handen, voeten en het gezicht.

Figuur 3.19 - Het aantal activiteiten voor de voor- en nameting voor alle kinderen (0-18 jaar).

Ook wordt er **meer gesprongen en gestuiterd** (van nul events naar 41 events), wat logischerwijs is toe te weiden aan de trampolines. Er wordt op veel verschillende manieren gesprongen op de trampoline door verschillende type gebruikers (oud en jong, jongen en meisje). Bijvoorbeeld door op één trampoline te springen of door van trampoline naar trampoline te springen (soms achter elkaar aan, als een parcours). Ook wordt er geëxperimenteerd met de veringen wanneer kinderen op een fiets zitten of een bal hebben. Daarnaast wordt er ook gezeten en gehangen in de trampoline. Doordat de rand iets hoger is dan de trampoline zelf vormt het namelijk ook een zitkuil.

Ook is er een opvallende toename in de activiteit **bouwen en creëren** (van 2 naar 28 events). Hoewel het aandeel van deze speelactiviteit relatief laag blijft (2% van alle events), is het wel te verklaren door de verandering van de speeltuin, namelijk door het ontstaan van de 'zandbak' naast de speeltuin en het waterdrinkpunt.

ROL VAN DE OUDER

Soms helpen de ouders hun kind(eren) met schommelen of klimmen, wordt er vanaf hun zitplek iets geroepen naar wat de kinderen wel of niet mogen, maar de rest van de tijd zijn ze vooral met elkaar in gesprek. De speelplek is met andere woorden ook een echte **ontmoetingsplek** voor ouders. Zij zitten hier niet alleen om hun kind in de gaten te houden, maar ook voor de eigen sociale contacten.

Dat komt mede door de aanwezige **zitgelegenheden**. Voor de herinrichting zitten zij op het betonnen blok aan de rand van de speeltuin en op een muurtje nabij de portieketageflat (beide zonder rugleuning). Het betonnen blok is tijdens de herinrichting verdwenen. Een aantal ouders vindt dat zonde, omdat het een lang uitgestrekt blok was dat als een goede barrière werkte ten opzichte van de straat waar auto's rijden. Van het muurtje bij de flat kan na de herinrichting geen gebruik meer worden gemaakt, omdat de nieuwe begroeiing ervoor zorgt dat er geen zichtlijnen meer zijn naar de grote speeltuin. Daarvoor in de plaats zijn er echter picknick-banken geplaatst, die volop worden gebruikt door de ouders. De ouders zijn hier erg blij mee en zouden er nog wel meer van willen. Deze banken worden niet alleen gebruikt als zitgelegenheid en om met elkaar te praten, maar ook om aan te **eten** en om te **knutselen en schilderen**. Het voordeel van deze picknick-banken is dat ze in de schaduw staan. Dit in tegenstelling tot de bankjes (met rugleuning) die nu op de plek van het betonnen blok staat. Soms nemen mensen zelf een klapstoel of een kleed mee (voor op het gras) waar ze op gaan zitten. Deze hebben als voordeel dat ze verplaatsbaar zijn en daarmee naar eigen wens in of uit de zon kunnen worden geplaatst. Daarnaast nemen mensen hun eigen spullen mee omdat er soms te weinig zitgelegenheden zijn.

Er zijn dus veel ouders dankzij de zitgelegenheden en ontmoetingsfunctie, maar ook omdat veel ouders hun kind niet alleen durven te laten spelen ('direct toezicht'). Dit lijkt wel te gelden voor de meeste kinderen die aan de speelplek wonen. Zij worden meestal vanaf het balkon of slaapkamerraam in de gaten gehouden door hun ouders ('indirect toezicht').

De aanwezigheid van veel ouders zorgt er ook voor dat **eten en drinken** voor de kinderen nooit ver weg is. Veel ouders nemen namelijk van alles mee naar de speelplek, vaak in de vorm van - ongezonde - snacks (snoep, chips, koekjes, ijs). Dit is ook af te lezen uit Figuur 3.19. Eten staat op de vijfde plek van de meest geobserveerde activiteiten. Uit een veldnotitie: "Een aantal kinderen zijn om 21.00 uur nog een Turks broodje met knoflooksaus aan het eten. Een uur later gaan ze naar bed." Het

initiatief tot eten ligt zowel bij de kinderen (die er om vragen) als bij de ouders (die uitdelen aan alle kinderen). Eten heeft ook een sociale en verbindende factor, zo worden ijsjes uitgedeeld aan alle kinderen en als de moeders 's avonds in de speeltuin zitten, hebben ze soms koffie en thee bij zich om samen wat te drinken.

Daarbij zien we overigens vaak dezelfde volwassenen die bij elkaar zitten en met elkaar in gesprek zijn (per groep soms in een andere taal). Net als tussen de kinderen, lijkt er soms ook wat **spanning** te zijn tussen de ouders, omdat ze opkomen voor hun eigen kind of als ze er andere normen en waarden op na houden wat betreft speelgedrag en omgangsvormen. Een voorbeeld uit de nameting: *“wanneer een jongen en meisje ruzie maken, leidt dit tot discussie tussen de moeders. Als de moeder van de jongen tegen hem zegt dat hij zich niets van de andere kinderen aan moet trekken, leidt dat tot gerommel aan een andere picknick-tafel en opmerkingen dat zij liever niet willen dat hun kinderen met haar in contact komen. Zo lijken er toch bepaalde groepen in de speeltuin te zijn, die hier en daar langs etnische lijnen lijken te lopen. Men zit dan ook vaak apart van elkaar en we zien vaak dezelfde vrouwen in groepjes bij elkaar zitten.”*

3.3 BELEVING & ERVARING

ONDERZOEKSMETHODEN

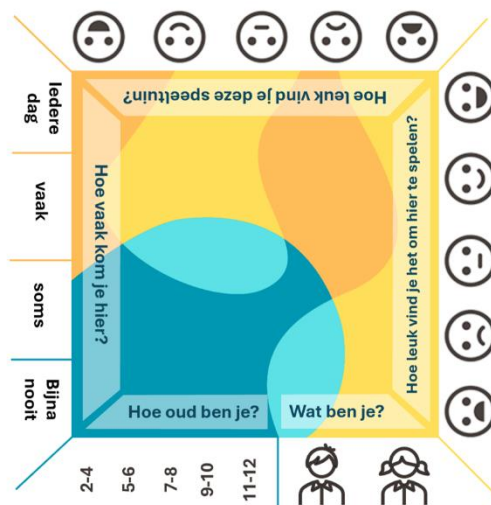
Om inzicht te krijgen in de manier waarop de speelplek wordt beleefd en ervaren zijn meerdere methoden ingezet om zo inzicht te krijgen in het ouder- en kinderspectief:

A. ***Ouderperspectief:*** aan de hand van gestructureerde interviews zijn circa 35 ouders om hun mening gevraagd over de manier waarop zij en hun kind(eren) de speelplek ervaren. Dit aan de hand van een vooraf opgestelde vragenlijst met voornamelijk open vragen, zodat de ouders volledig vrij konden antwoorden en de onderzoekers de ruimte hadden om door te vragen op de gegeven antwoorden.

Daarnaast hebben er ook open en meer losse gesprekken plaatsgevonden met diverse ouders. Tijdens de bezoeken aan de speelplek werden de onderzoekers namelijk vaak aangesproken en/of hadden ouders zin in een praatje.

B. ***Kinderspectief:*** om inzicht te krijgen in de manier waarop kinderen de oude en nieuwe speeltuin waarderen, is een vragenlijstje gemaakt waarbij kinderen zelf het antwoord konden inscheuren. Daarbij gaven kinderen soms nog tekst en uitleg over hun antwoorden die zijn opgenomen in de veldnotities.

Daarnaast is er meerdere keren contact geweest met kinderen als de onderzoekers er waren om te observeren. Net als met de ouders ontstond er regelmatig contact met de kinderen die meer wilden weten waarom de onderzoekers er waren met als gevolg dat zij hun mening gaven over de speelplek. Ook deze meningen zijn opgenomen in de veldnotities. In totaal gaat het om circa 35 kinderen waarmee contact is geweest.

RESULTATEN

A. OUDERPERSPECTIEF

VEILIGHEID VAN DE KINDEREN STAAT VOOROP

Wanneer je de ouders vraagt over de nieuwe speeltuin, is vaak hun eerste reactie dat ze **de speeltuin leuk en een verbetering vinden**. Daarbij zijn ze vooral te spreken over het onderscheid dat is gemaakt tussen een speeltuin voor de jonge en oudere kinderen, over de toevoeging van groen, de toename in het aantal speelelementen en de picknick-banken (in de schaduw). Daarnaast geven meerdere ouders aan dat ze de **grote glijbaan gevaarlijk** vinden, omdat kleine kinderen van het hoge plateau geduwd kunnen worden, de glijbaan te hoog en te stijl is en kinderen doorschieten richting de draaimolen als ze eraf glijden. Ze vinden het toestel vooral te gevaarlijk voor jonge kinderen (“voor twaalf jaar, niet voor vier à vijf jaar”), hoewel we ook veel kinderen van rond de vier jaar op het speelelement zien. De angst bij sommige moeders is aangewakkerd, omdat een autistisch meisje een keer bovenop het platform andere kinderen heeft geduwd waardoor het daadwerkelijk gevaarlijk werd. Een voorstel van een van de moeders is daarom om het plateau bovenin dicht te maken. Ook wil ze graag dat er een glijbaan bij komt voor de kleintjes.

Eenzelfde zorg hadden de ouders over het draaitoestel dat in de oude speeltuin stond. Ook deze vonden ze gevaarlijk, omdat kleine kinderen hard omver geduwd konden worden. Als je dit ouderperspectief naast het gebruik van de toestellen legt, valt op dat deze toestellen juist veel gebruikt worden en dat hier ook veel actief spel op wordt gespeeld. Dus, wanneer je kijkt naar gezondheidsdoelen zijn deze toestellen goed, alleen kan het dus schuren met wat de moeders willen. Dit **dilemma** tussen risicovol, uitdagend spel aan de ene kant en gevaarlijk spel en bezorgde ouders aan de andere kant is een bekend dilemma die we ook op veel andere plekken tegenkomen. Zo klaagt een ouder bijvoorbeeld ook over de grote keien waar kleine kinderen op klimmen en vanaf kunnen vallen.

Dat **veiligheid** in de speeltuin voor ouders een belangrijk thema is, blijkt ook uit andere onderwerpen die besproken zijn. Een aspect van veiligheid die bijvoorbeeld een paar keer is genoemd is de ondergrond van de speeltuin. De moeders zijn zeer tevreden dat dit kunstgras is, alleen is de wens nu nog dat dit ook in het voetbalveld komt. Echter, waar bij de herinrichting niet goed rekening mee gehouden is, volgens de moeders, is dat er een **hekje** tussen de grote speeltuin en de weg had moeten komen. Een dergelijk hek kan volgens de ouders meerdere functies hebben, zo zou het volgens hen hangjongeren uit de speeltuin houden en er voor zorgen dat kinderen niet zomaar de weg op kunnen rennen. Auto's rijden namelijk hard in de straat. Het kleine omheinde speeltuintje is goed, maar niet voldoende, omdat kleine kinderen ook veel buiten dit omheinde stuk spelen. En doordat het speelgebied nu veel groter is, vinden het ouders het moeilijker om vanaf hun zitplek toezicht te houden. Een aantal moeders die mee had gedacht met de herinrichting, had dit ook als wens aangegeven. Ouders voelen zich niet gehoord dat dit er niet is gekomen, evenals dat er niets wordt gedaan aan de hoge glijbaan. Een deel van deze ouders zijn daarom ook niet tevreden met de nieuwe speeltuin.

Naast de fysieke veiligheid van kinderen komt ook de **sociale veiligheid** regelmatig er sprake. Hoewel ouders zich veelal veilig voelen in de speeltuin, geven de ouders aan dat de kinderen hier niet alleen

mogen spelen. Dit lijkt onveranderd sinds de herinrichting, wat ook logisch is omdat de oorzaken hiervan buiten de fysieke veranderingen in de speeltuin liggen. Er is namelijk veel **wantrouwen** naar andere bewoners en gebruikers van de plek wat ervoor zorgt dat kinderen niet alleen buiten mogen spelen. Zaken als ‘slecht’ opgevoede kinderen van anderen, gewelddadige incidenten in de wijk, ruzies onder kinderen (die soms messen dragen), drugmisbruik, drugsafval en ander gevaarlijk afval wat in de wijk – en dus in de speeltuin, te vinden is, zorgt ervoor dat de ouders altijd zicht op hun kinderen willen hebben (zie ook kader 1). Ook wordt er gesproken, zowel voor- als na de herinrichting, over jongeren die drugs gebruiken naast de speeltuin, achter de bosjes, in de avond. Moeders die dan op de bankjes zitten, met andere moeders, (of voorheen op de betonnen bank) leggen uit dat ze zich dan niet prettig voelen, de kinderen bij zich roepen en naar huis gaan.

VAN BUURTSPEELTUIN NAAR WIJKSPEELTUIN & RECREATIEGEBIED

Ouders vertellen ook over een verandering in het **aantallen mensen** dat naar de speeltuin komt. Zelf komen de moeders ook vaker naar de speeltuin, omdat de kinderen het leuker vinden en ook omdat er meer mensen zijn. Voor de herinrichting kwamen de kinderen en hun ouders veelal uit de omliggende portiekflats, maar nu ook van verder weg. Een vader vertelt bijvoorbeeld dat hij vroeger altijd naar een andere speelplek ging, maar sinds deze nieuw is, hij hier naar toe gaat. Een moeder vertelt dat ze verhuisd is naar de andere kant van Den Haag, maar dat ze hier nog heel vaak komt omdat haar moeder hier woont en omdat haar kind hier nog steeds naar school gaat. Ze kent de groep moeders waarmee ze aan een picknick-tafel zit dan ook van de school waar hun kinderen samen naar toe gaan. *“Ik kom eigenlijk altijd hier naar toe, omdat bij mij in de buurt zijn er wel veel kinderen, maar die spelen gewoon allemaal niet buiten”*. En dat vindt ze erg jammer, dus dan gaat ze gewoon hier naartoe met haar dochter.

Dat de speeltuin drukker is geworden, vinden veel van de ouders goed. Het is **leuker voor de kinderen** als er meer andere kinderen zijn om mee te spelen. Het is gezellig druk, maar het zorgt ook voor meer spanningen tussen kinderen omdat ze elkaar niet allemaal kennen en territoriumdrift hebben. Vroeger wist een moeder precies wie er hier speelden, nu niet meer. Overigens vertellen moeders ook dat ze altijd wel bekenden tegenkomen op de speelplek. Eén moeder vraagt zich af hoe het straks in de zomervakantie gaat als alle kinderen vrij zijn: *“komt dan de hele wijk hier spelen?”*

De speelplek wordt ook in de namiddag, avond en nacht gebruikt als recreatieplek. Een moeder vertelde bijvoorbeeld dat ze dit jaar ook voor het eerst in de nacht (rond de klok van drie uur) mensen in de speeltuin hoorden lachen. Andere moeders vertellen weer dat de jeugd vaak tot laat (1-2 uur in de nacht) aan het voetballen is en de ouders dan lekker op straat zitten. Er worden ook kinderfeestjes gehouden en de barbecue wordt aangezet. Er was zelfs een keer een trouwfeest. Dat de plek op verschillende manieren gebruikt kan worden, kan ook tot spanning zorgen. Een andere moeder geeft aan dat het barbecueën plaatsvindt op het gras tussen de kinderspeeltuin en het voetbalveld, waar dan hete barbecues staan die gevaarlijk zijn voor de kleine kinderen (die tot laat) in de speeltuin zijn. *“Die jongens die drinken er ook bij en die zijn lekker aan het dansen, maar die zijn gewoon niet aan het opletten en het is gewoon niet vertrouwd met de kinderen. Het is toch wel een speelplaats en geen barbecueplaats!”* Ze geven aan dat ze zelf de mensen niet durven aanspreken, want de cultuur op de speeltuin is eigenlijk een beetje dat het dan *“groter wordt gemaakt dan dat het is”*. We hoorden dit vaker dat mensen elkaar niet durven aan te spreken op elkaars gedrag.

MEER DAN EEN GEZONDE LEEFOMGEVING

De bewoners zijn blij met de nieuwe speeltuin en zien ook in dat deze nu mee wordt gebruikt. Uit de gesprekken blijkt – zoals bekend – dat er veel problemen in de wijk zijn die hen betreft ook aandacht vergen (zie kader 1). Ze hebben het over steekincidenten, drugsgebruik, rondzwervend afval, huizen die niet goed op orde zijn, eten wat te duur is, etc.. Opvallend is dat de geïnterviewden zich voor veel van deze dingen niet gehoord voelen, dat er geen verandering is. Politie waar ze niet tevreden over zijn, de gemeente die de straten niet schoon genoeg houdt en woningcorporaties die hen niet goed helpen en waar de processen traag verlopen. Alles bij elkaar is er een vorm van wantrouwen richting instanties. De herinrichting van de speeltuin lijkt aan de ene kant het positieve gevoel richting instanties te hebben verbeterd (want mooie speeltuin), maar aan de andere kant zijn er ook ouders die zich niet (genoeg) gehoord voelen bij het ontwerpproces.

KADER 1: GESPREK MET MOEDERS

We komen in gesprek met twee vrouwen die hier vaak komen. Ze wonen allebei een paar woonblokken verwijderd van de speeltuin, ieder aan een andere kant. Ze vinden de nieuwe speeltuin een hele verbetering. De ene moeder geeft aan dat ze het jammer vindt dat het speeltuintje achter haar eigen woning niet vernieuwd is. Daar kun je namelijk niet zoveel doen, er staat alleen een schommel. De andere moeder noemt haar nabijgelegen speeltuin “net niets”. Daarom gaan ze graag naar de Jan Vosstraat.

Daarnaast vertellen ze over een andere nabijgelegen speeltuin waar ze niet naar toe gaan, omdat ze daar veel **overlast** ervaren van wat zij “*junkies*” noemen. Ze hebben daar namelijk wel eens zakjes gevonden, lepels die zwartgeblakerd zijn, er liggen mesjes en mensen verstoppertjes in het zand. Ze gaan daar dus niet naar toe met hun kinderen, omdat door het afval ze het daar simpelweg niet veilig vinden voor hun kinderen. Wel gaan ze soms op de fiets met de kinderen naar speelplekken in bijvoorbeeld de Schilderswijk, waar een aantal beheerde speeltuinen zijn.

De herinrichting van de speeltuin zien ze als “*een mooie verbetering, maar daarmee zijn we er nog niet.*” Ze zijn kritisch over de omgangsvormen en opvoedingsstijlen van andere ouders. “*Moeders begrijpen hun kinderen niet als de kinderen Nederlands spreken.*” Ze vertelt een anekdote dat kinderen hun moeder op het schoolplein uitschelden en dat de moeder erbij staat te lachen. Ze vertellen dat kinderen van twaalf, dertien en veertien jaar met enorme messen door de wijk lopen, terwijl ze naar mensen schreeuwen: ‘je moet je bek houden, anders steek ik je dood’. Ze leggen hiervoor de oorzaak bij de ouders, omdat er een taalbarrière is, hebben de ouders soms geen idee wat hun eigen kinderen zeggen of uitvoeren.

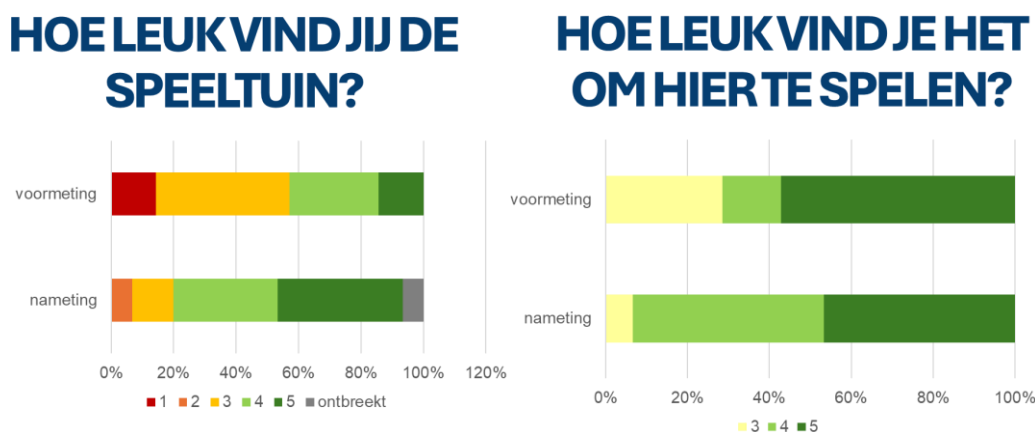
Dat maakt het soms ook lastig om **contact** te hebben met de andere moeders. Ook omdat er verschillend wordt gekeken naar de manier waarop je je kind moet opvoeden: “*Weet je hier, mensen gaan zo anders om met de kinderen. De kinderen spelen tot heel laat buiten. Er is geen structuur in hun dag en ik vind dat wel heel belangrijk voor mijn kind. Ik wil dat mijn kind om 19.00 uur op bed ligt. Ja, wij zijn meer van de oude stempel van opvoeden en regels en dat zijn ze hier niet.*”

Er verschillende meningen over de vraag of kinderen van één of twee jaar buiten zouden mogen spelen onder enkel het toezicht van hun broer of zus van negen jaar. Zijn die wel verantwoord genoeg en tonen die met hun scheldgedrag wel het juiste voorbeeld? Als je als ouder dan wilt helpen door ook een oogje in het zeil te houden, dan levert dat vaak kritiek op van andere ouders: “*Waar let je op? Waarom let je op mijn kind?*” wordt er dan gezegd. In deze buurt hebben ze dan ook alleen elkaar.

Door bovenstaande perikelen mogen hun kinderen **niet alleen naar de speeltuin**. Ze vertrouwen de volwassenen niet die hier zijn, ze vertrouwen de kinderen niet, ze hebben geen idee wat voor rotzooi er allemaal ligt in de speeltuin en ze hebben ook geen idee wat voor soort contact de kinderen met de andere kinderen hebben als ze er niet bij zijn. Ze gaan daardoor altijd mee, ook al is dan een van de kinderen al zes jaar. Ook al vinden ze dat een leeftijd waarop een kind na schooltijd prima zelfstandig naar de speeltuin zo moeten kunnen gaan, ze vertrouwen het niet. En dat vinden ze erg jammer. Daardoor spelen de kinderen minder buiten dan dat ze zouden willen.

B. KINDERPERSPECTIE

Voor de herinrichting hebben 7 kinderen (waarvan 6 meisjes) het scheurlijstje ingevuld, na de herinrichting 15 (waarvan 10 meisjes). Kinderen zijn overwegend positief over de speeltuin, zowel voor de herinrichting als daarna (Figuur 3.20). Wel zijn kinderen **positiever geworden** over de speeltuin sinds de herinrichting, waarbij meer kinderen de speeltuin 4 of 5 punten geven (van de 5) voor de speeltuin. Ook vinden kinderen het leuker om in de speeltuin te spelen, waarbij bijna de helft van de kinderen de maximale score geeft (5 punten).

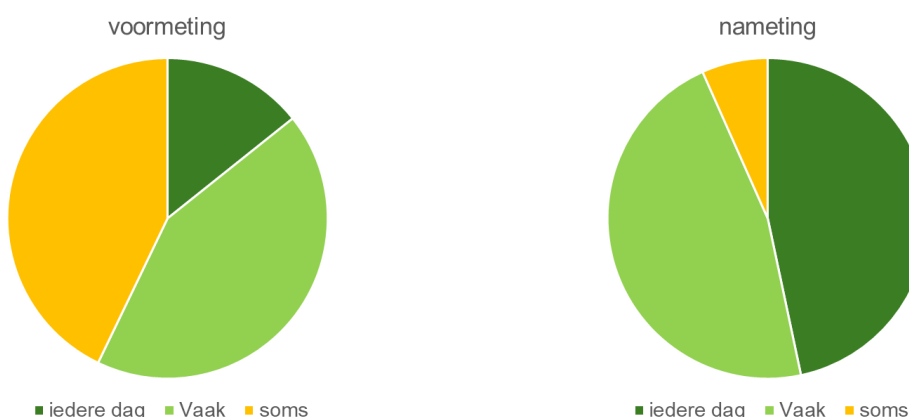

Figuur 3.20 – Oordeel van de kinderen over de speelplek

Tijdens het afnemen van de scheurlijstjes en tijdens de observaties zijn er verschillende keren met kinderen gesproken. Zij vertelden ons dat ze **erg blij** zijn met de nieuwe speeltuin. Ze laten trucjes zien die je in de nieuwe speeltuin kunt doen: zoals het springen van trampoline naar trampoline, rondjes draaien op de schommel en glijden van het dakje van het speelhuisje. Veranderingen aan de speeltuin waar het merendeel van de kinderen het meest tevreden over zijn, zijn de trampolines, het kleine kindergedeelte wat afgesloten kan worden én waar extra schommels zijn voor de kleine kinderen en de nieuwe draaimolen is beter dan de oude (want je kunt erin zitten).

Desondanks dat zijn er ook **licht kritische geluiden** vanuit de kinderen. Zo vinden een aantal kinderen de glijbaan te hoog en/of te stijl, waardoor ze er niet vanaf durven of ze hem gevaarlijk vinden. Er zingen ook verhalen rond dat kinderen van de glijbaan zijn gevallen en ze gewond zijn geraakt. Ze missen een glijbaan die geschikt is voor kleinere kinderen. Daarentegen zijn er ook kinderen die de glijbaan juist het leukste vinden aan de nieuwe speeltuin, net zoals de uitdagende klimwand. Ook geven kinderen blijk dat ze het niet leuk vinden hoe sommige mensen met de speeltuin omgaan. Twee meiden vertellen dat er alweer graffiti op het huisje zit, dat vinden ze “*twee dikke duimen naar beneden*”. Er worden lelijke dingen door en over andere kinderen uit de speeltuin geschreven. Sommige kinderen proberen dit weg te poetsen. Een ander meisje baalt er van dat er allemaal sigaretten liggen in de speelplek. Op dat moment staan de vrouwen op de stoep – dus weg uit de buurt van de kinderen - een sigaret te roken.

In overeenstemming met onze kwantitatieve en kwalitatieve observaties, laten de resultaten van het scheurlijstje ook zien dat **de kinderen vaker naar de speeltuin gaan**. Meer kinderen geven aan dat ze “iedere dag” of “vaak” naar de speeltuin gaan (Figuur 3.21).

Figuur 3.21 – Antwoord van de kinderen op de vraag ‘hoe vaak kom je hier?’

De kinderen zijn ook blij met het feit dat er nu een gedeelte is voor de jonge kinderen en een gedeelte voor de oudere kinderen. Zo zien we dan een meisje haar broertje helpt om in de babyschommel te schommelen, die er voor de herinrichting nog niet was. Ze vertelt dat ze vindt dat er bij het kleutergedeelte een bord moet komen dat het “verboden is voor, uhm.. kinderen die ouder zijn dan 5 jaar!”. Onderzoeker: “Maar dan mag jij hier ook niet meer zijn?” Meisje: “Ja, maar er gaan nu oudere kinderen op deze schommel, terwijl ze er daar [in de speeltuin voor oudere kinderen] al drie hebben. Deze schommels zijn voor de kleintjes!”

Een ander meisje (leeftijd bovenbouw basisschool) geeft hiervoor op een andere dag een mogelijke verklaring. Zij vindt dat de schommel in de grote speeltuin te laag hangt, daardoor kan ze niet goed schommelen omdat ze dan met haar benen op de grond komt (dit is ondertussen aangepast). Daarom gebruikt ze de gewone schommel in de kleine speeltuin, die wel op de juiste hoogte is. Een andere oplossing die soms wordt gekozen is door in de grote speeltuin het zitje over de bovenligger te gooien zodat de ketting van de schommel korter wordt en je wel hoog kan schommelen. Dit zorgt echter wel voor schade aan de bovenligger.

Tijdens de observaties voor de herinrichting viel op dat er in de oude speeltuin ook veel werd gefietst. Dankzij de harde ondergrond en ruimte tussen de speelelementen was dit ook goed te doen. Kinderen leerde hier – weg van het autoverkeer – fietsen. Dat is door de hogere dichtheid van het aantal speelelementen en het aantal kinderen in de nieuwe speeltuin nu een stuk lastiger geworden. Het voetbal-/basketveld kan daar echter ook voor worden gebruikt, zoals een meisje aangeeft: “Daar ga ik nu altijd skeeleren”. Ze vertelt dat er daar vooral veel wordt gevoetbald, want mensen hebben geen basketbal en het is heel moeilijk.

3.4 CONCLUSIES

Op basis van de rijke data die is verworven aan de hand van vele verschillende onderzoeksmethodieken kan het volgende worden geconcludeerd:

- Alle beschikbare cijfers wijzen er op dat de heringerichte speeltuin meer en langer wordt gebruikt door een meer diverse groep aan kinderen wat betreft geslacht en leeftijd.
- Doordat er meer kinderen gebruik maken van de speelplek en ook langer, kan worden aangenomen dat meer kinderen meer in beweging zijn, wat een positieve invloed heeft op hun gezondheid.
- Strikt kijkend naar de speelelementen dan zijn er geen expliciete speelelementen bijgekomen die tot een actiever speelgedrag (lees: mate van inspanning) leiden. Het merendeel van het geobserveerde speelgedrag is nog steeds laag intensief. Wel lijkt de klimtoren meer uithoudingsvermogen te kosten dan eerdere speelelementen.
- De kwaliteit van de speeltuin is nog verder toegenomen als wordt gekeken naar de speelwaarde. Er zijn meer speeltoestellen en meer speelmogelijkheden.
- Zowel de kinderen als de ouders zijn blij met de nieuwe inrichting van de speelplek. Er worden wel punten voor verbetering genoemd, maar over het algemeen is men tevreden met het resultaat.
- De brede strook aan de Jan Vosstraat is naast een speelplek voor de kinderen ook een belangrijke ontmoetingsplek voor de moeders. Hoewel er wel sprake is van enige groepsvorming is het opvallend hoeveel moeders met elkaar in gesprek zijn. Voor het faciliteren van deze ontmoetingsfunctie zijn zitgelegenheden cruciaal. Het gaat daarbij om voldoende zitplekken, de mogelijkheid om bij elkaar te kunnen zitten, met goede zichtlijnen op de spelende kinderen, op zowel zon- als schaduwplekken, en die bereikbaar zijn met de kindervan. In het nieuwe ontwerp is hier grotendeels rekening mee gehouden. De toevoeging van picknickbanken is een goede keuze geweest voor het stimuleren van deze ontmoeting en interactie tussen volwassenen.
- De herinrichting van de speeltuin heeft zich vooral geconcentreerd op de fysieke aspecten: nieuwe speeltoestellen, ondergronden en vegetatie (groenvoorzieningen). Belangrijke voorwaarden voor een gezonde leefomgeving, maar er zijn op dat vlak nog andere aandachtspunten, zoals bijvoorbeeld de hygiëne en het eetgedrag.
 - De speelplek heeft te maken met veel rondzwervend afval en rommel. Met het verhoogde gebruik bestaat de kans dat verder toeneemt. Er lijkt op dat vlak te weinig eigenaarschap en verantwoordelijkheid te worden gevoeld bij de gebruikers om de speelplek schoon te houden.

- Met betrekking tot het eetgedrag valt op dat er vaak en veel ongezonde snacks worden gegeten die de ouders meenemen naar de speelplek. Voor het bevorderen van de gezondheid is het van belang dat er niet alleen aandacht wordt besteed aan een beweegvriendelijke omgeving, maar bijvoorbeeld ook aan een gezonde leefstijl wat betreft voedsel.
- Uit andere onderzoeken blijkt dat de mate waarin kinderen (vrij) mogen buitenspelen onder andere wordt bepaald door de manier waarop de ouders hun woonomgeving als sociaal veilig ervaren. Dit betreft angsten voor onder andere kidnappers, kindermisbruik, drugsproblematiek, alcoholgebruik, pestgedrag en ongepast taalgebruik. Ouders geven aan dat dit aspect nog veel aandacht verdient waardoor hun kinderen alleen onder toezicht buiten mogen spelen. Met als gevolg dat kinderen minder vaak kunnen buitenspelen als ze zelf zouden willen.
- Zoals we dat bij ander onderzoek rondom speelplekken ook vaak constateren, hebben ouders en kinderen vaak andere behoeften en wensen wat betreft de speelgelegenheden. Bij de speeltuin aan de Jan Vosstraat komt dat goed tot uiting bij het nieuwe combinatietoestel dat uit een grote klimtoren en steile glijbaan bestaat. Meerdere ouders geven in gesprekken aan dat ze dit een gevaarlijke speelelement vinden omdat kinderen hier vanaf kunnen vallen. Uit het gebruikersonderzoek blijkt echter dat dit een van de favoriete speelelementen is van de kinderen. Kinderen houden over het algemeen van uitdagende, moeilijke en spannende speelelementen, terwijl ouders vooral vanuit veiligheidsoogpunt naar dit soort speelelementen kijken. Oftewel het verschil tussen 'risicovol spelen' en 'gevaarlijk spelen'.
- Zowel tijdens de voor- als nameting bleek dat de kinderen veel speelplezier halen uit losse elementen. Dit kunnen zowel natuurlijke elementen (takken, bladeren, zand en water) zijn als zelf meegebrachte speelelementen (ballen, loopfietsen, krijt) of gevonden voorwerpen (touw, piepschuim, karton). De toevoeging van vegetatie, water en (onbewust) zand, zijn dan ook welkome elementen in de nieuw ingerichte speelplek.

HOOFDSTUK

04

GEBRUIK & ERVARING SPORTPARK ESCAMP 1

ONDERZOEKSVRAGEN

Het Sportpark Escamp 1 ligt tussen de wijk Zichten (onderdeel van Bouwlust) en de wijk Morgenstond en herbergt elf sportvelden (van sportverenigingen *ESDO*, *VCS*, *Wanica Star* en *Raiders '99*), een basisschool voor speciaal onderwijs (*De Opperd*) en een opslagplaats van gemeentewerken. Dwars door het sportpark loopt een wandel- en fietspad dat de Melis Stokelaan met de Hengelolaan verbindt. De komende jaren zal er zowel worden gewerkt aan de vernieuwing van de wijk Zichten als aan de herinrichting van het sportpark. Dit biedt de mogelijkheid om het sportpark niet alleen een bestemming te laten zijn voor de leden van de sportverenigingen, maar ook een **aantrekkelijke en beweegvriendelijke buitenruimte** voor omwonenden, zodat er meer verbinding ontstaat tussen het sportpark en de omliggende wijken. Een dergelijke gebiedsontwikkeling kost echter tijd (15-20 jaar), omdat het een groot gebied beslaat en er een groot aantal partijen bij betrokken zijn met verschillende belangen. Om het iets meer behapbaar te maken en op zoek te gaan naar kleine successen op de korte termijn is in de zomer van 2022 met bewoners onderzocht wat de wensen en behoeften zijn met betrekking tot het wandelpad die dwars door het sportpark heen loopt en de daar aanliggende groenstroken. Bewoners spraken onder andere over de aanleg van bomen en (eetbare) planten, speelmogelijkheden, natuur-, hinkel- en kabouterpaden om zo het bewegen en ontspannen

in dit groene gebied te stimuleren. Deze ideeën zijn in maart 2023 uitgewerkt tot een ontwerpconcept, bestaande uit een drietal stappen. De eerste stap was het ontwerp van een [beweegroute \(Nationaal Programma Zuid West, 2025\)](#).

door en om het sportpark. Dit netwerk zou bestaan uit markeringen op de grond die de routes van drie en vijf kilometer aangeven en enkele sport- en/of speelelementen in de groenstroken naast het pad in het sportpark. De markeringen voor de route en van een sprintbaan zijn in het voorjaar van 2024 gerealiseerd, net voor de start van dit gebruikersonderzoek. De promotie van de beweegroute door middel van nieuwsberichten, een kaart en activiteiten vond echter wel na de startdatum van het onderzoek plaats. De sport- en/of speelelementen zijn om diverse redenen (zie hoofdstuk 2 over het proces) nog niet geplaatst. Daardoor is het niet mogelijk geweest om een zuivere voor- en nameting uit te voeren van een fysieke ingreep in de openbare ruimte. Wel is inzichtelijk gemaakt hoe het sportpark wordt gebruikt, door wie en hoe mensen dit ervaren.

De volgende twee onderzoeksvragen stonden bij het gebruikersonderzoek centraal:

1. **Gebruik:** hoe wordt het pad en de sprintbaan in het sportpark gebruikt? Wanneer wordt hier gebruik van gemaakt, door wie en op welke manier?
2. **Beleving en ervaring:** hoe ervaren de gebruikers het pad, kennen ze de beweegroute en de sprintbaan en hoe worden deze gewaardeerd?

In de volgende paragrafen worden deze onderzoeksvragen afzonderlijk besproken. In totaal is het sportpark door de onderzoekers zestien keer bezocht in het voorjaar van 2024 en vijftien keer in het voorjaar van 2025. Door beide perioden met elkaar te vergelijken kunnen er een aantal voorzichtige uitspraken worden gedaan over het wel of niet toenemen van het gebruik als gevolg van de aangebrachte markeringen.

Figuur 4.1 – Kaart van het sportpark met de vier in- en uitgangen (1-4), de start-/finishmarkering van de beweegroute (5) en sprintbaan (6). Bron kaart: OpenStreetMap

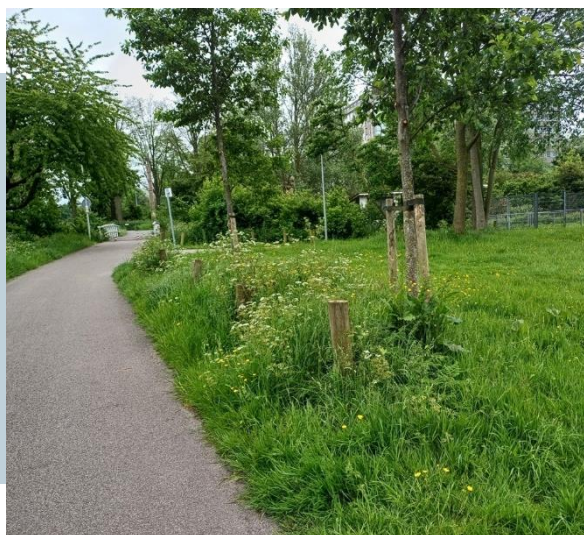
RESULTATEN

A. KWALITATIEVE OBSERVATIES

Tijdens de wandelingen door het sportpark hebben de onderzoekers veldnotities gemaakt van de omgeving, de gebruikers en hun interactie. Daarbij vielen een aantal zaken op:

NATUUR

Het sportpark is een mooi en **groen gebied** met veel volgroeide bomen, struiken, bloemen en gras. Zeker in de lente staat alles mooi in bloei. Als de sportvelden niet worden gebruikt, is het - midden in een drukke stad - een rustige plek met weinig omgevingslawaai. Het geluid van vogels heeft dan de overhand. Er is een redelijk grote diversiteit aan vogels, zoals halsbandparkieten, reigers, eenden, kauwtjes, eksters, duiven en ganzen. De laatste twee soorten zijn vaak op de sportvelden te vinden alwaar ze het gras eten (als er niet wordt gesport). Evenwijdig aan het pad **zijn grasstroken met bloemen** en hier en daar zijn er ook grasveldjes, drie daarvan zijn aangewezen als uitlaatvelden voor honden. Daardoor – en door het veelal hoge gras – nodigt het niet uit om hier te gaan zitten of te gaan picknicken.

Op sommige dagen – in het voorjaar van 2025 iets meer dan in het voorjaar van 2024 – ligt er wel wat **zwerfafval** in de groenstroken. Dit kan door de wind van de sportvelden af komen, maar het kan ook van de gebruikers zijn van het pad. Alleen langs het pad richting in-/uitgang 2 (zie Figuur 4.1) is er een prullenbak (die overigens op behoorlijke hoogte hangt waardoor mensen in een rolstoel of scootmobiel hier geen gebruik van kunnen maken).

GEBRUIKERS

Het verschilt per dag en tijdstip welke gebruikers we tegen komen. Een constante factor zijn echter de **hondenuitlaters** die we als onderzoekers na een tijdje ook gaan herkennen. Dat geldt ook voor een aantal senioren die hier (bijna) dagelijks een rondje lopen. Ander soortige wandelaars zijn ouders met hun kind(eren) die van of naar basisschool *De Opperd* gaan. Zij lopen veelal richting de tramhalte aan de Melis Stokelaan. Op het parkeerterrein bij de school en het paadje richting voetbalclub *ESDO* (nabij nummer 2, Figuur 4.1) worden overdag met enige regelmaat motorrijlessen gegeven. Ook komen we met enige regelmaat moeders tegen die met een kinderwagen een blokje om lopen. Zij komen niet voor de sportvelden of school, maar zijn aan de wandel.

De sportvelden blijven overdag op doordeweekse dagen leeg met uitzondering van één kunstgrasveld (nabij ingang 4) waar **buurtkinderen** vaak na schooltijd aan voetballen zijn. Dit is ook het enige veld dat te betreden is, omdat bij de andere velden het hek op slot gaat.

Nabij het sportpark staat de school *De Witte Vogel*, een school voor speciaal onderwijs voor kinderen van nul tot achttien jaar met een meervoudige handicap. Ook zij maken gebruik van dit kunstgrasveld. Een van de onderzoekers komt drie begeleiders met zes kinderen tegen. Een van de begeleiders roept: “Lekker hè jongens zo buiten.” Ze komen via ingang 1 (Figuur 4.1) het sportpark binnen en lopen dan richting het kunstgrasveld waar ze wat lopen, spelen en zitten.

Overdag komen we veel **fietzers** tegen. Dit zijn zowel senioren, volwassenen (woon-werk verkeer) en scholieren (met redelijk veel *fatbikes*). Zij lijken het pad te gebruiken als een **shortcut** om aan de andere kant van Den Haag Zuidwest te komen. Gezien de outfit en fietsaccessoires komen er soms ook lange afstand fietsers voorbij die een fietsroute lijken te volgen. Dat kan de [parkenroute Den Haag](#) (Fietzersbond Haagse regio, 2025) van de fietsersbond zijn, die dwars door het park loopt.

In de avond en in het weekend wordt het pad en sportpark veel meer bevolkt door personen in **sportkleding of met een sporttas** als ze onderweg zijn naar een training of wedstrijd bij

een van de sportverenigingen. Een aantal omwonenden gaat dan wel eens buiten het hek naar de sportactiviteiten staan **kijken**. De sportvelden hebben een belangrijke ontmoetingsfunctie. Teams vanuit verschillende delen van Den Haag en Nederland komen naar Zuidwest om hier tegen elkaar een wedstrijdje te spelen. Lang niet alle sportvelden worden in het weekend of doordeweeks ‘s avonds gebruikt. Een aantal velden zijn **eigenlijk altijd leeg**.

Het sportpark kent al met al diverse soort gebruikers. In de avonduren en in het weekend is het sportpark voor veel mensen een **bestemming**. Ze komen of gaan naar een van de sportverenigingen als sporter of toeschouwer. Het pad is slechts de weg waarover ze deze bestemming kunnen bereiken. Hun binding met deze plek is volledig gerelateerd aan hun sportclub (kantine en velden). Overdag op doordeweekse dagen is het gebied meer een **doorgangsroute** om van A naar B te komen. Het pad dient dan als verbindingsweg. Tenslotte zijn er de hondenuitlaters en mensen die een rondje door het park lopen. Voor hen is het pad en de groenvoorzieningen het hoofddoel van hun reis en hebben daarmee waarschijnlijk de meeste binding met het voetpad.

AUTO'S

In de avonden en in het weekend wordt het voetpad ook volop gebruikt door *hardrijdende auto's*. In tegenstelling tot voetbalverenigingen *ESDO* en *VCS* beschikken Sportclub *Wanica* en rugbyclub *Raiders 99* niet over een parkeerplaats aan de openbare weg. Daarom rijden sommige bezoekers van deze clubs over het pad naar hun sportvereniging en parkeren hun auto op het geasfalteerde terrein bij hun kantine. Op verschillende dagen tellen we tussen de 14 en 22 auto's bij de eerst genoemde sportclub en rond de acht auto's bij de tweede. Overdag rijden er soms ook auto's, busjes en tractoren van de gemeente over het voetpad naar de opstalplaats. Zij rijden wel rustig.

De aanwezigheid van auto's en zeker in deze hoeveelheid is opvallend voor een voetpad waar dit *officieel niet is toegestaan*. Daarnaast lijkt dit haaks te staan op de ambities van het realiseren van een veilige beweegroute en openbare ruimte. Dat geldt voor alle wandelaars en fietsers, maar ook zeker voor de honden die vrij mogen lopen op de hondenuitlaatstroken. Die verbazing geldt ook voor het *parkeren* in de berm en in de groenstroken waardoor de openbare ruimte ineens een parkeerplek wordt en de charme van het groengebied vermindert. Dat parkeren wordt op een groot aantal plekken tegengehouden door de aanwezigheid van houten paaltjes, maar daar waar deze ontbreken worden wel auto's geparkeerd als het terrein bij de sportclub vol is.

Het dichtstbijzijnde parkeeralternatief is de Melis Stokelaan waar vanaf het slechts een paar minuten lopen is naar beide verenigingen. Vanaf 1 juni 2025 wordt hier echter in de avonden betaald parkeren ingevoerd, waardoor de kans wordt vergroot dat men nog meer op het eigen terrein zal willen parkeren en het voetpad met nog meer auto's te maken krijgt.

ZITGELEGENHEDEN

Het pad dat ongeveer in twaalf minuten van de ene naar de andere kant kan worden belopen, beschikt *niet* over geschikte zitgelegenheden. Er ligt op de route wel een *betonnen blok* (zie foto's op volgende pagina) waar wel eens twee mannen zitten, maar voor de rest niemand. Dat komt waarschijnlijk doordat het blok geen goede ondergrond (zand) en instaphoogte (te laag) heeft en doordat een rugleuning en armleuningen ontbreken. Belangrijke voorwaarden voor comfort en voor senioren om er überhaupt van gebruik te kunnen maken. Het tussentijds kunnen zitten en uitrusten kan een beweegroute echter wel aantrekkelijker maken. Zeker voor de senioren met en zonder rollators die wij met enige regelmaat zagen.

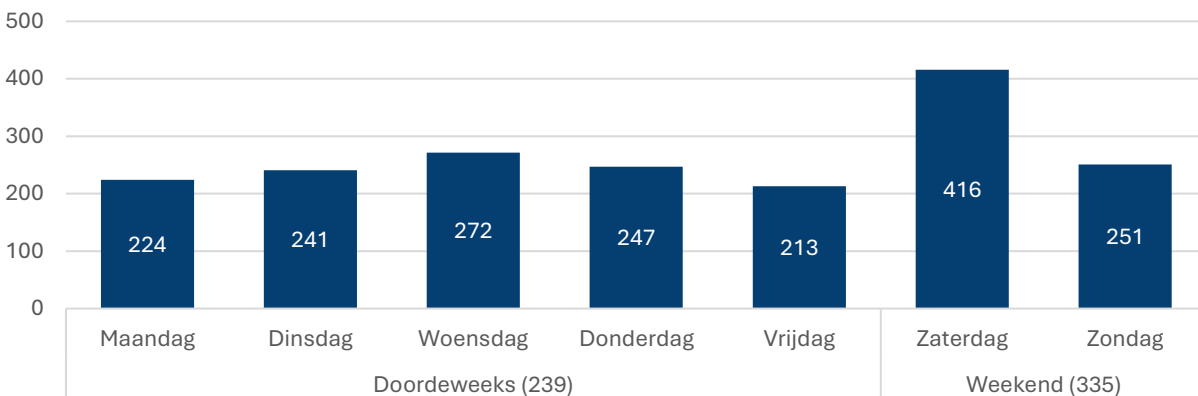
B. SENSORMETING

Voor het doorlopend registreren van het aantal personen dat via de in- en uitgang aan de Melis Stokelaan het sportpark betreedt of verlaat, is gebruik gemaakt van een sensormeting. Deze meting heeft plaatsgevonden van 6 september 2024 tot en met 2 juni 2025. In totaal leverde dit 181 accurate meetdagen op. In de wintermaanden waren er meerdere dagen dat er onvoldoende zonuren waren om te kunnen meten. De sensor werkt namelijk op een accu met zonne-energie.

AANTAL GEBRUIKERS

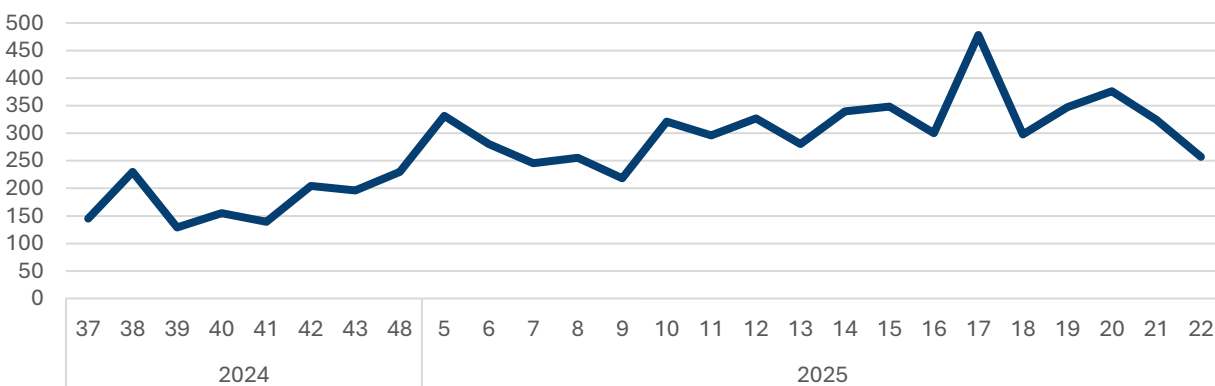
In totaal heeft de meetpaal 48.533 passanten gemeten. Gemiddeld genomen zijn dit **268 passanten per dag**. Dit daggemiddelde was op doordeweekse dagen lager (239) dan op weekenddagen (335). Op zaterdag werden er gemiddeld genomen 415 passanten geteld en op zondag 251. Dit komt doordat het sportpark in het weekend - en dan vooral op de zaterdag - druk wordt bezocht door de thuisspelende en uit spelende ploegen van de voetbalverenigingen en rugbyclub. De gemiddelde verdeling per dag is te zien in Figuur 4.2.

Figuur 4.2 – Gemiddeld aantal gebruikers per dag

Het aantal gebruikers **neemt over de gehele periode iets toe** (zie Figuur 4.3). Dit kan erop wijzen dat meer mensen het sportpark gebruiken als onderdeel van hun wandel-, hardloop- of fietsroute. Het kan echter ook worden veroorzaakt door een toename van het aantal leden, trainingen, wedstrijden of evenementen op de sportverenigingen, weersomstandigheden, vakantieperiodes en programmering.

Dat is goed te zien als op enkele dagen wordt ingezoomd. Zo was de drukste dag op zaterdag 26 april 2025 (week 17) toen er 1.864 gebruikers zijn geteld, wat ver boven het daggemiddelde van 268 passanten ligt. Het weer was op die dag goed (geen neerslag, geen bewolking, maximum 20 graden) en daarnaast was er – waarschijnlijk vanwege Koningsdag - een evenement of feest op het sportpark. Als we deze dag niet meetellen, dan zijn er op zaterdag gemiddeld genomen nog altijd 362 bezoekers. Een andere drukke dag (732 passanten) was op zaterdag 17 mei 2025 (week 20) toen het ook redelijk goed weer was (geen neerslag, half bewolkt, 15 graden). Naast de reguliere sportwedstrijden op de andere velden organiseerde vereniging Wanica Star die dag een internationaal voetbaltoernooi ter gelegenheid van een nationale feestdag in Kameroen. Tegenover deze uitschieters staat bijvoorbeeld vrijdag 27 september 2024 (week 39): toen waren er slechts 53 gebruikers. Dit was een doordeweekse dag waarop er minder trainingen zijn, geen wedstrijden en ook was het weer slecht (11 uur neerslag, vrijwel geheel bewolkt, maximaal 14 graden).

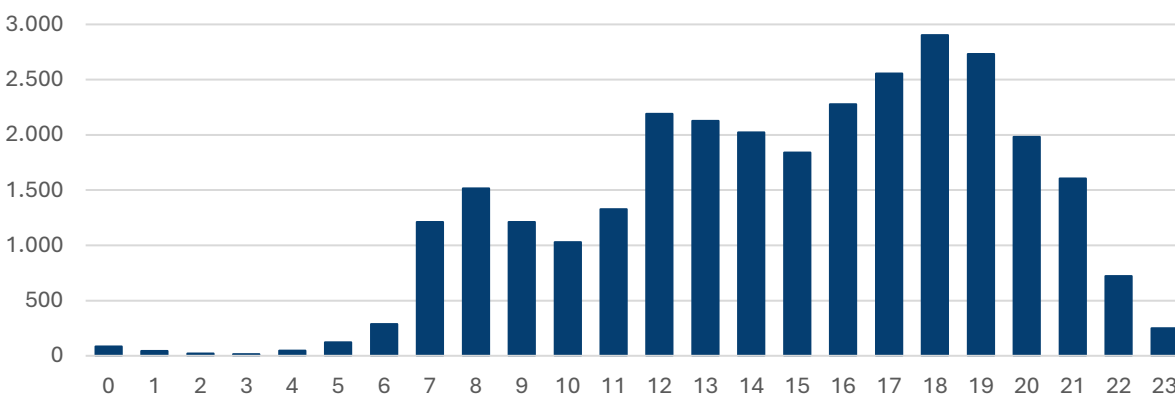

Figuur 4.3 – Gemiddeld aantal gebruikers per week(nummer) over de gehele meetperiode. (In de weken 44-47, 49-52 en 1-4 waren er drie of minder accurate meetdagen waardoor deze niet in de lijngrafiek zijn opgenomen)

MOMENT VAN DE DAG

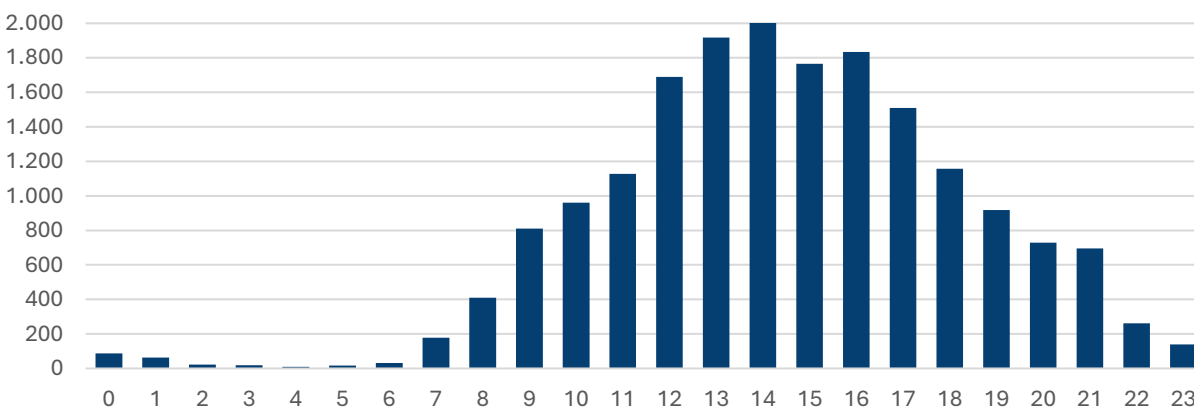
Naast de dag in de week zijn er ook grote verschillen in het aantal gebruikers per tijdstip. Overdag gaan er logischerwijs meer mensen door of naar het sportpark dan in de late avonden.

Op doordeweekse dagen (Figuur 4.4) is er een lichte piek rond 08.00 uur als mensen naar hun werk gaan en kinderen naar school. Een zelfde piek zien we rond lunchtijd en in de vroege avonden als mensen uit hun werk komen en de sporttrainingen beginnen.

Figuur 4.4 – Het aantal bezoekers dat op een doordeweekse dag de meetpaal in het sportpark is gepasseerd, ‘15’ betekent van 15.00 tot 16.00 uur

In het **weekend** (zie Figuur 4.5) is er een veel meer geleidelijke toe- en afname met een piek tussen 14.00 en 15.00 uur wanneer de sportvelden het meest bezet zijn en mogelijk meerdere mensen aan het wandelen of fietsen zijn. Daarbij dient overigens te worden opgemerkt dat een groot deel van de bezoekers aan de sportverenigingen niet de meetpaal passeert om gebruik te kunnen maken van de sportvelden. Zij kunnen immers ook via ingang nummer 2, 3 en 4 (zie Figuur 4.1) het sportpark betreden.

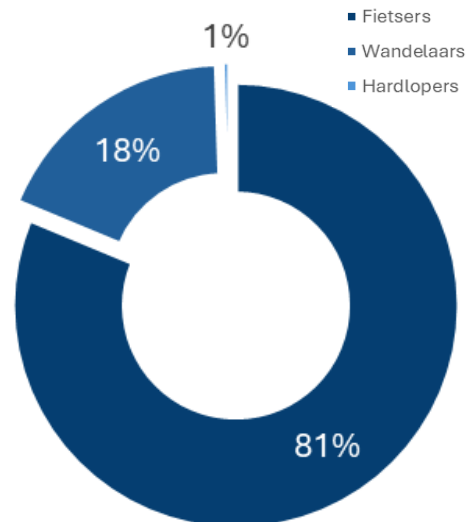

Figuur 4.5 – Het aantal bezoekers dat op een weekenddag de meetpaal in het sportpark is gepasseerd, ‘15’ betekent van 15.00 tot 16.00 uur.

MANIER VAN VERPLAATSEN

Door de manier van bewegen en de snelheid van een persoon kan de sensor ook een onderscheid maken naar de manier van verplaatsen (zie Figuur 4.6). Verreweg het grootste aandeel personen dat dit punt passeert doet dit op de fiets (81%). Circa 18% komt al wandelend voorbij en slechts 1% rennend.

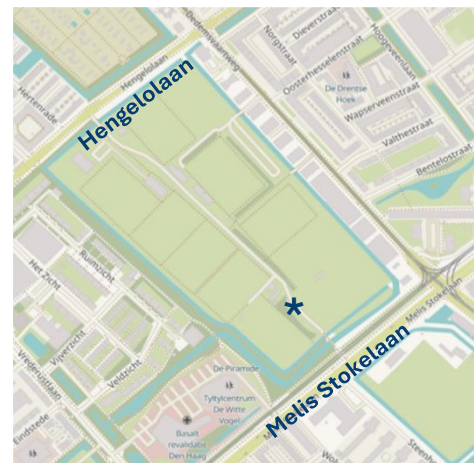
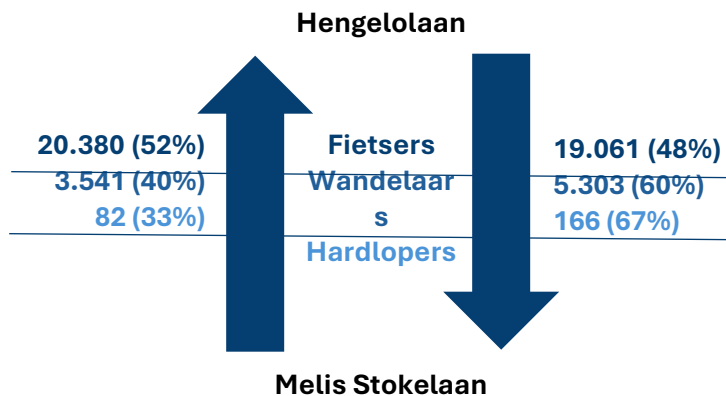
De meeste **fietzers** (39.441) zien we op zaterdagen en het minst op vrijdag. Kijkend naar alle dagen in de week dan maken fietsers vooral gebruik van het gebied tussen 13.00 en 15.00 uur en tussen 16.00 en 20.00 uur. De meeste **wandelaars** (8.844) zijn er op ook zaterdagen, maar relatief een stuk minder op de maandag en vrijdag. Qua tijdstip ligt de piek vooral tussen 12.00 en 13.00 uur. Mogelijk zijn dit mensen die doordeweeks tijdens hun lunchpauze een blokje omlopen en de mensen die op zaterdag naar een sportwedstrijd gaan. Van de in totaal 284 **hardlopers** kwam het merendeel tussen 12.00 en 19.00 uur voorbij de meetpaal. Op de dinsdag, vrijdag en zaterdag waren er relatief gezien iets meer mensen die al rennend zijn gesignaleerd. Verspreid over de tijd lijkt er een toename te zijn van het aantal hardlopers. In de maanden september en oktober 2024 waren er bij elkaar opgeteld veertig hardlopers, terwijl er in de maanden februari en maart 2025 66 hardlopers zijn geteld en 88 in april en mei 2025.

Figuur 4.6 – Het aantal bezoekers per manier van verplaatsen.

RICHTING VAN VERPLAATSING

De sensor kan ook registreren in welke richting de gebruiker zich verplaatst. Daaruit blijkt dat het aandeel personen (49,5%) dat vanaf de Melis Stokelaan het sportpark in komt nagenoeg gelijk is aan het aandeel personen (50,5%) dat via dit pad het sportpark verlaat. De verdeling per manier van verplaatsen wijkt hier iets van af (Figuur 4.7). De fietsers komen vaker via de Melis Stokelaan het park binnen (52%), terwijl het bij de wandelaars juist andersom is: zij verlaten vaker via deze locatie het park (60%). Dat laatste geldt ook voor de hardlopers (67%).

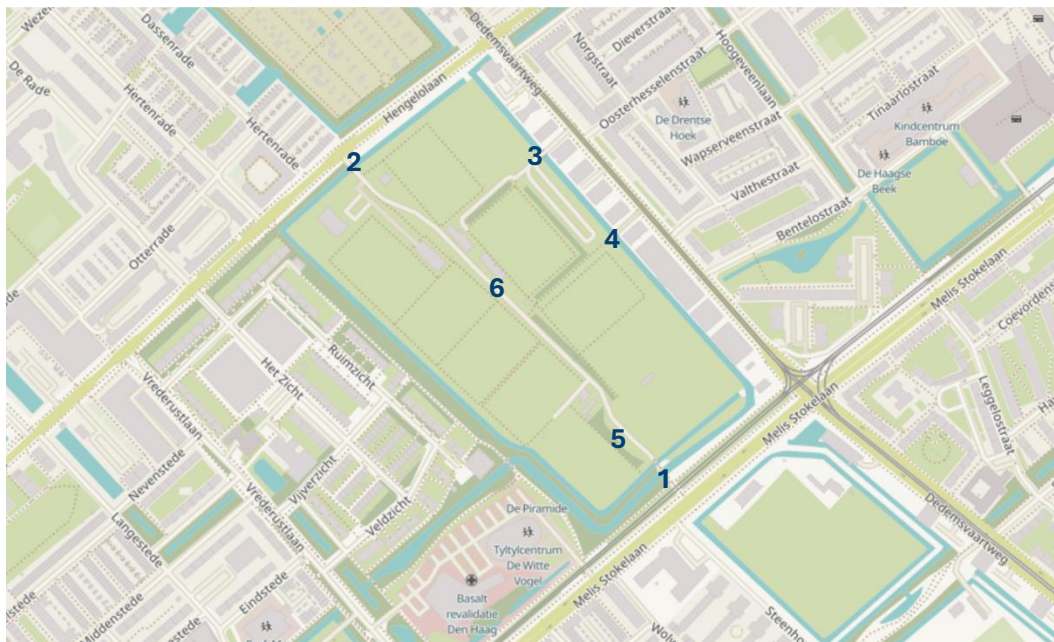
Figuur 4.7 – Het aantal bezoekers per richting en manier van verplaatsen.

C. KWANTITATIEVE OBSERVATIE

Om inzicht te krijgen in het gedrag van de gebruikers op het voetpad door het sportpark zijn er ook kwantitatieve observaties uitgevoerd over **de gehele as** van de Melis Stokelaan tot de Hengelolaan. Het uitvoeren van de kwantitatieve observaties bestond uit **vijf stappen**:

1. Gestart werd met een meting door het voetpad volledig heen en terug te lopen, vijftien minuten per richting (van punt 1 naar punt 2 en terug, zie Figuur 4.8). Daarbij werd elke gebruiker kort geobserveerd en werd zijn of haar gedrag geregistreerd.
2. Vervolgens werd er geobserveerd bij het hondenuitlaatveld (punt 5) voor vijftien minuten. Voor deze locatie is specifiek gekozen, omdat het idee was om daar een fysieke interventie te plegen (die uiteindelijk niet is gerealiseerd). Daarnaast ligt hier ook het startpunt van de beweegroute. Vooruitlopend op de eventuele komst van zitgelegenheden, sport en/of speeltoestellen werden bij deze observatie niet alle gebruikers geregistreerd, maar een random steekproef door om de vijf minuten het gebied met de klok mee te scannen.
3. Daarna is er vijftien minuten bij de spintbaan geobserveerd (punt 6), waarbij wel alle gebruikers werden geregistreerd.
4. Na afronding werd stap 2 herhaald en
5. Ten slotte werd stap 3 herhaald.

Per meting is daarom in totaal dertig minuten lopend geobserveerd (alle gebruikers), dertig minuten geobserveerd bij het hondenuitlaatveld (steekproef van de gebruikers) en dertig minuten geobserveerd bij de sprintbaan (alle gebruikers).

Figuur 4.8 – Kaart van het sportpark met de vier in- en uitgangen (1-4), de start-/finishmarkering van de beweegroute (5) en sprintbaan (6).

Bron kaart: OpenStreetMap

Elke observatie van een gebruiker noemen we een **event**. Voor ieder event werd geregistreerd in welke zone het event plaatsvond, het geslacht en geschatte leeftijd van de gebruiker, hoe actief de gebruiker, of de gebruiker in contact is met anderen en welke activiteiten de gebruikers doen. Om deze gegevens te registreren is **een online vragenlijst** gebruikt met antwoordcategorieën en een open veld voor extra aantekeningen.

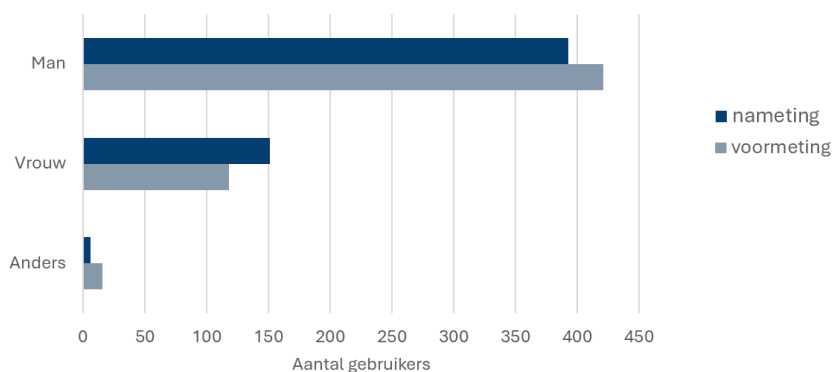
Er zijn 16 observatierondes uitgevoerd tijdens de voormeting en 15 observaties tijdens de nameting door twee onderzoekers. In die tussentijd hebben er geen fysieke veranderingen meer plaatsgevonden, maar is de beweegroute en sprintbaan wel gepromoot door middel van activiteiten en communicatiemiddelen. Er werden alleen tellingen uitgevoerd wanneer het overwegend droog weer was. De voor- en nametingen zijn in dezelfde periode van het jaar (eind april tot begin juni) en op dezelfde weekdagen uitgevoerd. Door wisselende weersomstandigheden zijn er wel een aantal kleine verschillen tussen het aantal tellingen in de voor- en nameting op de verschillende dagen van de week. In totaal zijn er 1329 events geregistreerd, waarvan 634 tijdens de voormeting en 695 bij de nameting.

TYPE GEBRUIKER

Om een goede inschatting te maken van het aantal bezoekers van het gebied, zijn de gegevens gebruikt van de lopende observatie (stap 1) en de observatie bij de sprintbaan (stap 3 en 5).

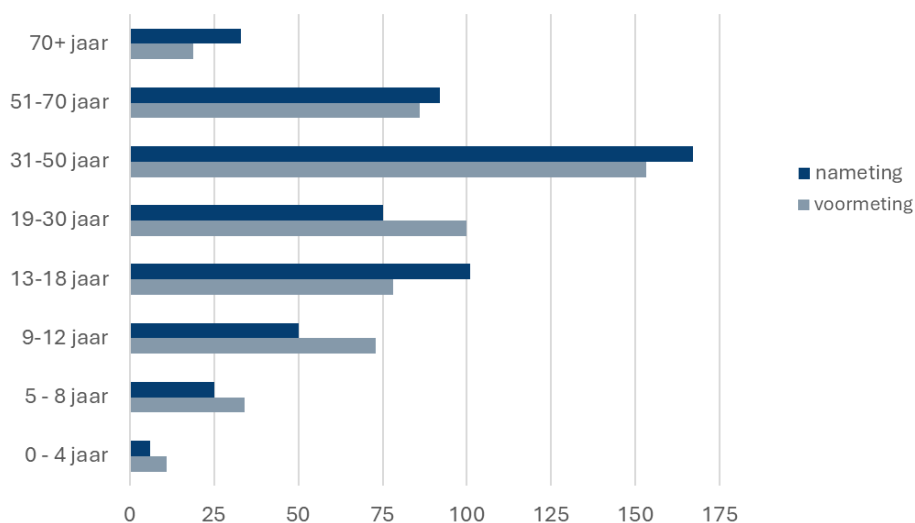
In totaal zijn er 1.105 gebruikers geregistreerd, waarvan 555 bij de voormeting en 550 bij de nameting (Figuur 4.9). Er maken **meer mannen** gebruik van het gebied dan vrouwen, bij zowel de voor- (76%, N = 421) als nameting (71%, N = 393). Dit wordt grotendeels veroorzaakt doordat de sportverenigingen bijna volledig bestaan uit jongens- en mannenteams. Bij 22 gebruikers was het geslacht onduidelijk.

Figuur 4.9 - Het aantal gebruikers per geslacht tijdens de voor- en nameting

Kijkend naar de leeftijd dan is de grootste groep gebruikers tussen de **31 en 50 jaar** bij zowel de voor- (28%, N = 153) als nameting (30%, N = 167). Zoals in Figuur 4.10 is weergegeven, zijn er relatief weinig jonge kinderen (0-4 jaar en 5-8 jaar) en senioren (70+).

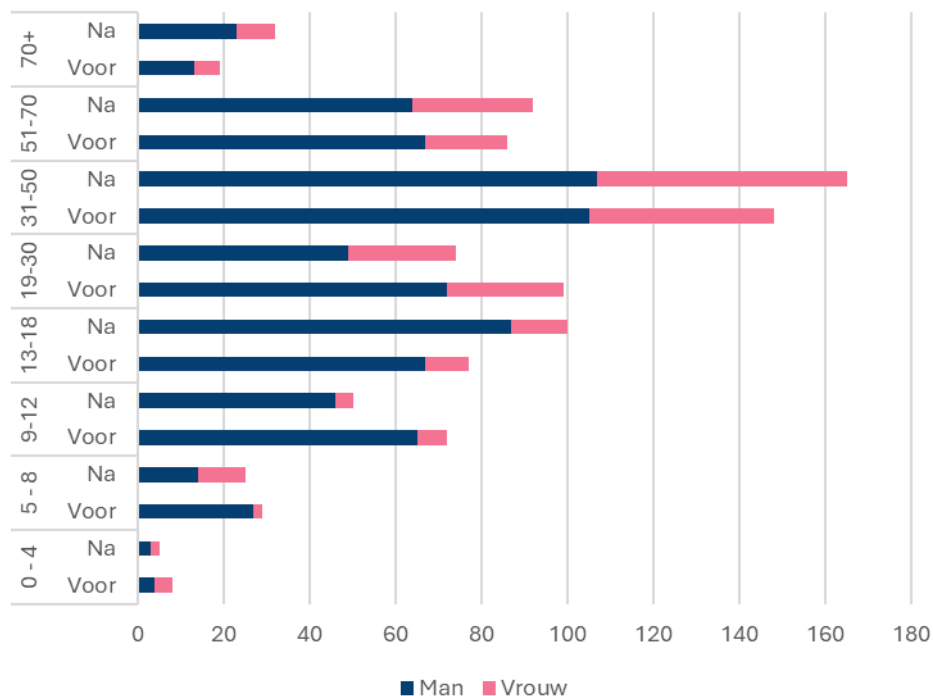
Bij een vergelijking tussen de voor- en nameting blijken er slechts **kleine verschuivingen** te zijn. Er is een afname zichtbaar bij de leeftijdsgroep 19-30 jaar (-25 gebruikers) en 9-12 jaar (-23 gebruikers), terwijl er een toename is van de 13-18 jarigen (+24 gebruikers).

Figuur 4.10 - Het aantal gebruikers per leeftijdscategorie tijdens de voor- en nameting

Wanneer we kijken naar de verdeling tussen mannen en vrouwen per leeftijdscategorie, dan blijkt dat de eerder geconstateerde dominantie van mannen voor iedere leeftijdscategorie geldt (Figuur 4.11). Het grootste verschil is in de leeftijdscategorie 9-12 jaar, waar slechts 9% van het aandeel van de gebruikers vrouw is. In de categorie 13-18 jaar is 13% van de gebruikers vrouw.

Daarnaast blijkt dat er weinig verschillen zijn tussen de voor- en nameting in de sekse-verdeling binnen de verschillende leeftijdscategorieën. Uitzondering is het relatief groter aandeel meiden in de leeftijdscategorie van vijf tot en met acht jaar. Over het algemeen kunnen we echter stellen dat we **eenzelfde type gebruiker zien tijdens de voor- en nameting**.

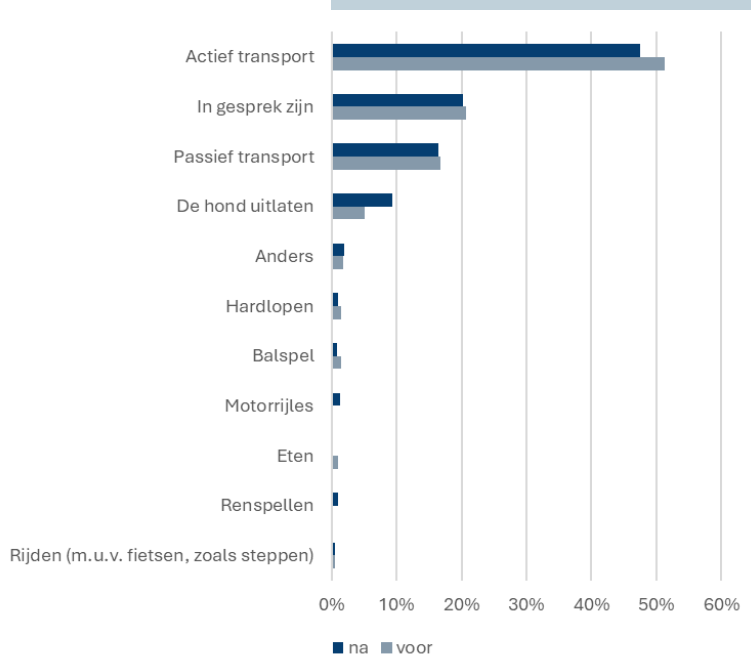
Figuur 4.11 - Het aantal gebruikers per leeftijdscategorie tijdens de voor- en nameting

ACTIVITEIT GEBRUIKER

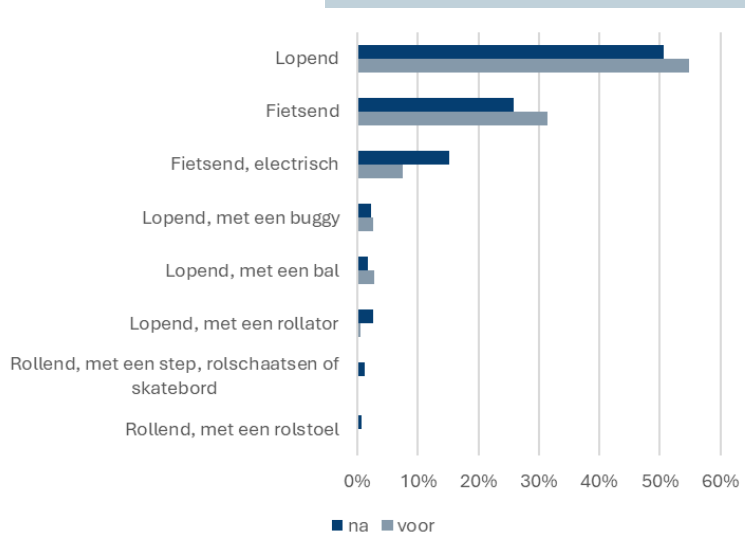
Per gebruiker is geregistreerd welke activiteit hij of zij onderneemt. Bij deze analyse is gebruik gemaakt van alle verzamelde gegevens die van stap 1 tot en met 5 zijn geregistreerd (1.329 events). Per event zijn één of meerdere activiteiten geregistreerd. In totaal **1.800 activiteiten**, waarvan 853 tijdens de voormeting en 947 in de nameting. Hieruit komt naar voren dat **actief transport**, zoals wandelen en fietsen, het vaakst voorkomt in het gebied (Figuur 4.12). Daarnaast is een vijfde van de gebruikers in gesprek. Bij 16% à 17% van de gebruikers is de voornaamste activiteit ‘passief transport’. Dit zijn met name automobilisten en scooters die over het voetpad rijden.

Kijkend naar de verschillen tussen de voor- en nameting nemen de drie belangrijkste activiteiten iets af, terwijl er bij de nameting relatief meer mensen zijn geobserveerd die de **hond uitlaten**, van 5% (n = 44) naar 9% (n = 88).

Binnen de categorie ‘actief transport’ kan een onderscheid gemaakt worden tussen wandelaars, fietsers, mensen die lopen met een hulpmiddel en kinderen die spelenderwijs zich verplaatsen (zoals met een bal of rollend op een skateboard). Uit Figuur 4.13 blijkt dat van de gebruikers die actief bewegen, het merendeel **wandelt** (55% bij de voormeting en van 51% bij na nameting), gevolgd door fietsen (respectievelijk 39% en 41%). Dit is vaak op een reguliere gewone fiets, terwijl het aandeel actieve gebruikers op een elektrische fiets (incl. *fatbike*) toeneemt van 8% tot 15%. Tijdens één observatie in de meivakantie komen er twaalf *fatbikes* voorbij, vijf elektrische fietsen en tien reguliere fietsen.

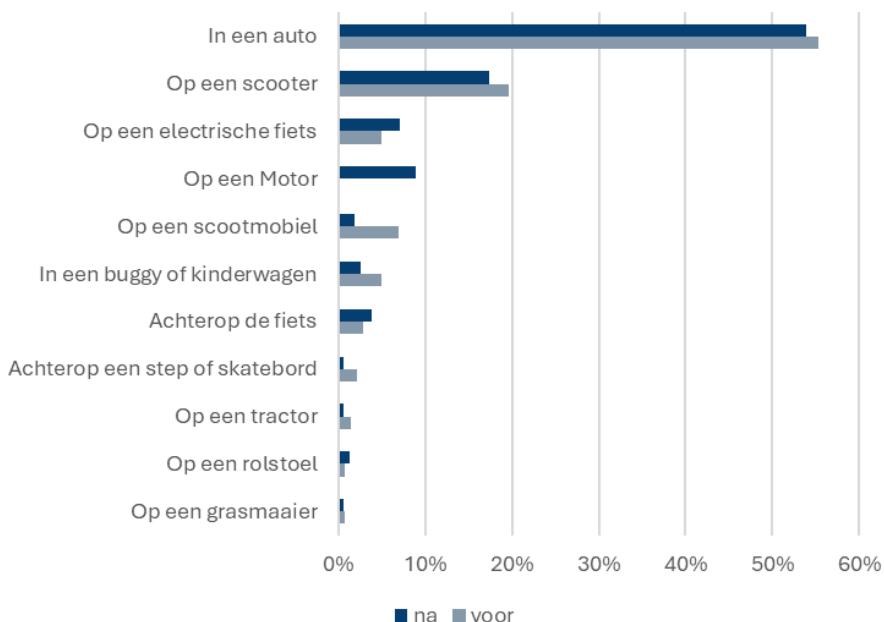
Figuur 4.12 - De aandelen van de activiteiten tijdens de voor- en nameting voor alle gebruikers.

Figuur 4.13 - De aandelen van de activiteiten tijdens de voor- en nameting voor alle gebruikers.

Deze cijfers schetsen een ander beeld dan de eerder gepresenteerde sensormeter waar 81% van gebruikers al fietsend werd geregistreerd, 18% wandelend en 1% rennend. Deze verschillen kunnen door twee zaken worden veroorzaakt: het tijdstip en de meetlocatie. De observaties door de onderzoekers zijn met name overdag uitgevoerd, terwijl de meetpaal 24 uur per dag heeft gemeten. Daarnaast hebben de onderzoekers het gehele pad geobserveerd, terwijl de sensor slechts één locatie heeft gemeten, namelijk nabij het hondenuitlaatveld waar bijvoorbeeld geen auto's komen.

Voor de activiteit 'passief transport' kan er een onderscheid worden gemaakt naar het type voertuig (Figuur 4.14). Hieruit blijkt dat meer dan de helft van het passieve transport plaatsvindt middels de auto, voor zowel tijdens de voormeting (55%, n = 79) als tijdens de nameting (54%, n = 84). Dit is opvallend, omdat auto's - zoals gezegd - niet zijn toegestaan in het gebied.

Figuur 4.14 De aandelen van de activiteiten tijdens de voor- en nameting voor alle gebruikers.

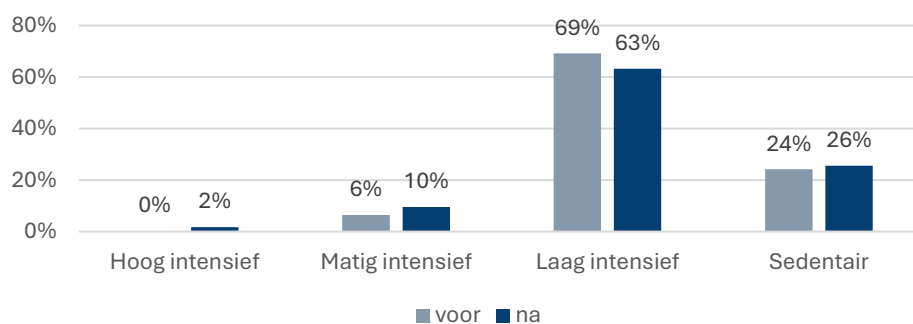
BEWEEGINTENSITEIT

Voor elke gebeurtenis is geregistreerd hoe actief een gebruiker was aan de hand van vier categorieën, namelijk:

5. *Sedentair*, zoals zitten, liggen of stil staan
6. *Laag intensief*, zoals langzaam wandelen, rustig fietsen en rustig schommelen. Hieronder vallen alle activiteiten waarbij de ademhaling niet of nauwelijks versneld.
7. *Matig intensief*, zoals rennen tussen de toestellen, voetballen, balletje schoppen en op het klimtoestel klimmen. Hieronder vallen alle activiteiten waarbij de ademhaling versneld, maar dat de gebruiker nog wel zou kunnen praten.
8. *Hoog intensief*, zoals sprinten, snel op objecten klimmen en fanatiek voetballen. Hieronder vallen alle activiteiten waarbij de ademhaling is versneld in zo'n mate dat de gebruiker niet meer goed kan praten.

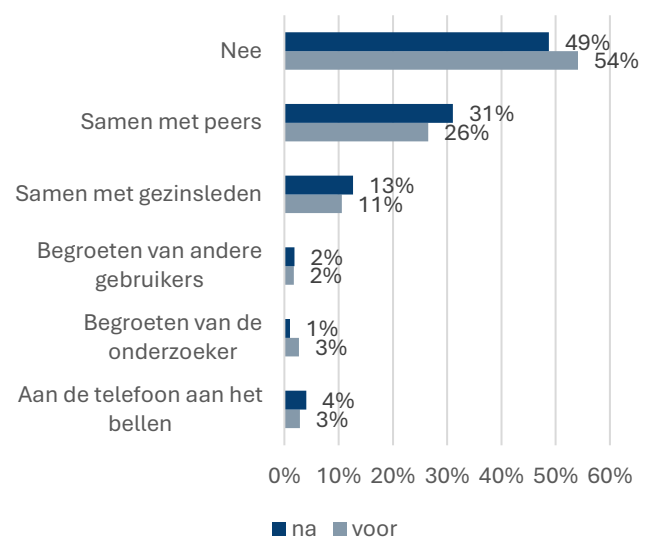
Uit de observaties (Figuur 4.15) blijkt dat het grootste aandeel van de activiteiten met een lage inspanning gebeurt, gevolgd door sedentair gedrag (zoals passief transport). Er lijkt een kleine trend te zijn waarbij er iets meer mensen hoge en matig intensieve inspanningen leveren als de nameting wordt vergeleken met de voormeting.

Figuur 4.15 - De mate van beweegintensiviteit tijdens de voor- en nameting voor alle gebruikers.

GEZELSCHAP OF NIET

Een gezonde leefomgeving stimuleert niet alleen meer beweging, maar ook het sociale contact tussen mensen. Daarom is ook geregistreerd in hoeverre een gebruiker de activiteit alleen uitvoert of samen met anderen (Figuur 4.16). De meeste activiteiten worden **zelfstandig uitgevoerd**. Tijdens de nameting is dit aandeel wel iets gedaald. Daarnaast worden er veel activiteiten uitgevoerd tezamen met *peers*, oftewel leeftijdsgenoten. Vooral veel kinderen lopen of fietsen samen over het pad. Ook zijn er nog redelijk wat ouders die samen met hun kinderen op pad zijn, meestal voor het afzetten of ophalen bij de school of sportvereniging.

Figuur 4.16 - De mate van sociale interactie tijdens de voor- en nameting voor alle gebruikers

GEBRUIK VAN HET HONDENUITLAATVELD

Nabij de start-sticker van de beweegroute (nummer 5 bij Figuur 4.8) is ook onderzocht in hoeverre het hondenuitlaatveld (foto links), het pad (links op rechterfoto) en/of de groenstrook aansluitend aan de gemeentewerf (rechts op rechterfoto) gebruikt wordt. In totaal zijn er **331 events** geregistreerd in deze zone, waarvan 126 tijdens de voormeting en 205 tijdens de nameting. Hieruit blijkt dat vooral het pad wordt gebruikt, zowel tijdens de voormeting (90%) als de nameting (86%). Dit is ook logisch omdat veel mensen het gebied gebruiken om doorheen te verplaatsen. In 10 à 12% van de gevallen, wordt het grote grasveld gebruikt. Met name voor het uitlaten van honden (soms wordt er een bal gegooid voor de hond), terwijl een aantal gebruikers op dat moment ook aan het bellen, eten of in gesprek zijn. De smalle groenstrook naast de gemeentewerf is eenmalig gebruikt door een man die in de zon zat te genieten.

GEBRUIK VAN DE SPRINTBAAN

Ook de sprintbaan is op gepaste afstand (uit het zicht) geobserveerd (stap 3 en 5). In totaal zijn hier **509 events** geregistreerd (259 tijdens de voormeting en 250 tijdens de nameting). Deze data is gebruikt voor bovenstaande gegevens over het type gebruiker en zijn of haar activiteiten, maar er is ook expliciet gekeken of personen gebruiken maken van de sprintbaan, zowel bij de voor- als nameting werd de sprintbaan twaalf keer gebruikt. **Twintig** van hen sprint of versnelt op de sprintbaan. Vaak in competitie met andere gebruikers. Twee gebruikers balanceren op de lijnen van de sprintbaan of probeert deze juist te ontwijken. Twee andere mensen tellen hoe lang ze over de sprintbaan doen.

Ook tijdens onze andere observaties (stap 1) merken we dat de sprintbaan zo nu en dan wordt gebruikt. Ook dan lopen mensen soms - onbewust - netjes tussen, op of naast de lijntjes. Andere voorbeelden, genoteerd in de veldnotities:

- Een jongen rent met de bal aan de voet achter zijn vriendje aan die op een fiets zit. Het lijkt of hij de bal tussen de lijnen probeert te houden.
- Een jongetje op een fiets met zijwieltjes probeert zo snel mogelijk over de sprintbaan te gaan. Hij heeft er veel lol over. Aan het eind neemt zijn tempo af. De honderd meter lijkt wat te lang voor hem.
- Een vader, dochter en zoon zijn aan het sporten en gaan sprinten bij het sprintparcours. Eerst gaat het meisje met haar vader, daarna gaat de vader met zijn zoon sprinten. De vader lijkt tijdens zijn inspanning halverwege wat af te scheuren in zijn kuit, want hij stopt en loopt vervolgens mank. Het is meteen klaar en ze lopen terug het Sportpark uit.
- Er is een groepje van drie jongens die op twee *fatbikes* zitten. Bij de sprintbaan kijken ze welke *fatbike* sneller is. Een jongen die achterop zit, moet eraf. De jongens probeerde het uit en bespraken daarna waarom de ene sneller was dan de andere ("die van mij kan gewoon sneller optrekken").

- Er zijn twee vrouwen (circa dertig en zestig jaar) aan het hardlopen. De oudere vrouw geeft de jongere vrouw instructies, namelijk dat ze even rustig aan moest doen en zegt dan “je ziet het denk ik wel aankomen hé?” waarop ze een sprintje moet trekken op de sprintbaan.
- Een moeder loopt met een klein meisje (circa zes jaar) richting de voetbalvelden. Het meisje anticipeert als ze de sprintbaan ziet: ze stapt resoluut opzij om achter de startstreep te komen staan (tegenovergesteld van waar haar moeder loopt) en stopt dan abrupt. Haar moeder kijkt haar aan, bespreken iets en daarna gaan ze een stukje sprinten. De moeder loopt net iets achter het meisje. Het meisje houdt het ongeveer tien meter vol, daarna krijgt ze pijn/ongemak en grijpt ze naar haar zij. Ze gaat erbij zitten. De rest van de sprint moet haar moeder haar motiveren “kom, we zijn er bijna”, om ergens naar toe te lopen waar ze moeten zijn. Het meisje gaat telkens tussendoor zitten.
- Er is een vader die met zijn twee jonge dochters (circa vijf jaar) de hond uitlaten. Eén meisje is op de step en het andere meisje loopt mee. De meiden racen op de sprintbaan. Op een andere dag doen ze precies hetzelfde.

4.2 BELEVING & ERVARING

ONDERZOEKSMETHODE

Om inzicht te krijgen in de manier waarop het sportpark wordt beleefd en ervaren zijn er **24 interviews** gehouden met gebruikers van het sportpark. Dit door ter plekke 1-op-1 een interview af te nemen met behulp van een vooraf opgestelde vragenlijst met voornamelijk open vragen, zodat men volledig vrij kon antwoorden en de onderzoekers de ruimte hadden om door te vragen op de gegeven antwoorden. Daarbij is gesproken met evenveel mannen als vrouwen en met tieners, jongvolwassenen, volwassenen en senioren.

RESULTATEN

GEBRUIKERS

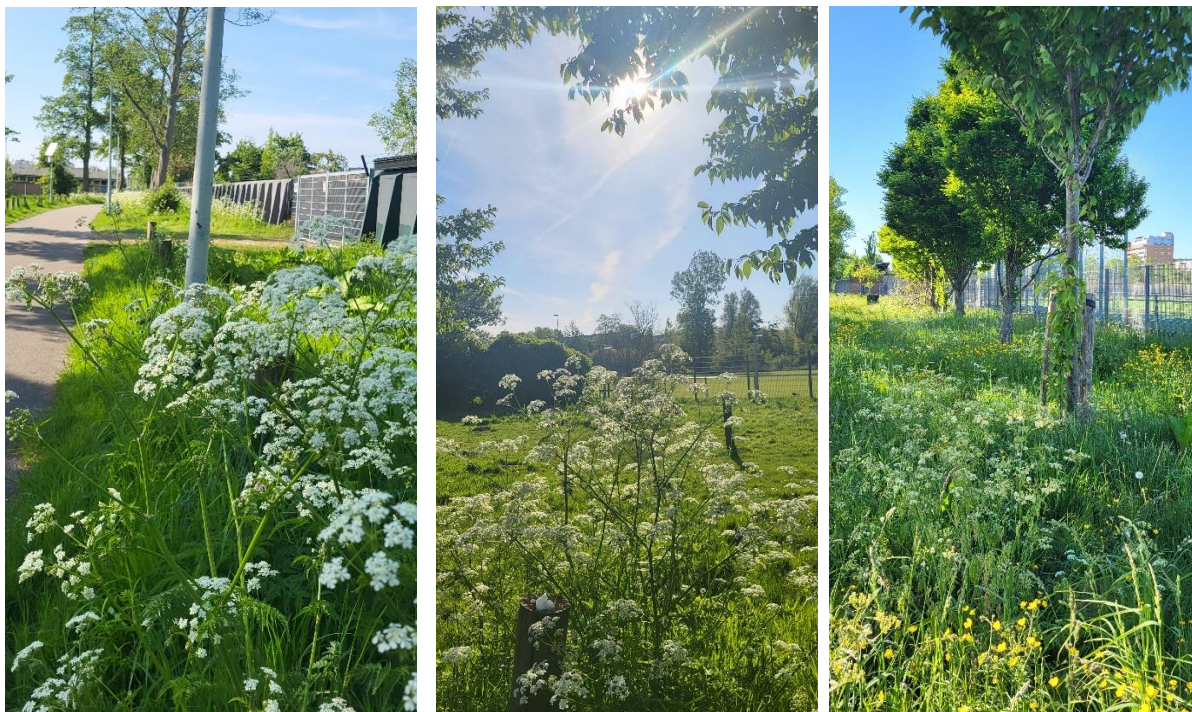
In totaal spraken we zeven mensen die het pad in het sportpark als doorgaande route gebruiken, zeven mensen die recreatief aan het wandelen of sporten waren, zes hondenuitlaters en vier mensen die op weg waren naar één van de sportverenigingen.

Twee derde van de geïnterviewden komt dagelijks, meerdere keren of een keer per week in het sportpark. Vier mensen waren er voor het eerst of voor een tweede keer. Slechts zes personen waren tijdens het interview in het gezelschap van andere mensen (gezinlid, vriend of bekende). De rest was alleen. Dit betekent echter niet dat ze geen contact hebben met andere mensen. Het merendeel van de geïnterviewde geeft aan dat ze andere gebruikers groeten of een praatje maken. Dat is logischerwijs vooral het geval bij de reguliere gebruikers: “Als je hier regelmatig loopt, ga je mensen herkennen”, aldus een seniore man. Een man van middelbare leeftijd geeft aan: “Door de hond maak je al snel een praatje. Het gaat dan wel vaak over de honden, maar dat vind ik leuk. Meestal is dat positief.”

GROENVOORZIENINGEN

Meerdere mensen geven aan dat ze van het pad door het sportpark gebruik maken vanwege het rustgevende karakter van het gebied (“stil”, “weg van de drukte”, “Fijn wandelstuk, rustig, geen wegen. Je hoort niet veel”) en vanwege de groenvoorzieningen (“Je ervaart groen als je hier loopt”). Gemiddeld genomen geeft men een zeven als rapportcijfer voor de groenvoorzieningen. Vooral de grote, volwassen bomen worden gewaardeerd. Meerdere mensen spreken de wens uit voor iets meer diversiteit aan planten en vooral bloemen: “Ik ben tevreden, omdat het heel groen is. Misschien kunnen ze wat meer bloemen erbij doen.” De hondenuitlaters zien graag dat het gras vaker wordt gemaaid en dat dit gemaaide gras vervolgens wordt weggehaald (wat ook wordt gewaardeerd door

de mensen met hooikoorts). Of zoals een direct omwonende zegt: “Ik ben niet heel tevreden over het groen (rapportcijfer: een 6), omdat het gras niet vaak gemaaid wordt waardoor de honden niet goed in het gras kunnen lopen. Het pad zelf is een ‘net pad’ (rapportcijfer: 7), omdat het breed is, netjes, weinig gaten en redelijk onderhouden groen ernaast heeft”.

SOCIALE VEILIGHEID

Bijna alle geïnterviewden voelen zich veilig als men door het gebied beweegt. Dat geldt voor de meeste mensen als ze overdag gebruik maken van het sportpark. Als het donker wordt, wordt men al voorzichtiger. Een zeventigjarige vrouw geeft aan: “Ik vind het een prettige plek omdat het stil is. Ook is het fijn dat ze het hebben gemaaid. Nu dat ik met de hond loop en dat het licht is, voel ik me veilig, maar ik weet niet hoe dat in de winter is. Ik denk dat ik er dan niet wil lopen, dan heb ik toch een angstig gevoel om hier te komen.” Een man van middelbare leeftijd geeft aan: “Overdag voel ik me wel veilig, in de avond niet. Er is dan wel overlast van jongeren. Er zijn wel jongeren die naar me hebben geschreeuwd: ‘een blanke rotkop, ik moet u doodmaken’.” Een andere man vertelt iets soortgelijks: “Wat ik wel heel vervelend vind, zijn die gasten op die scooters, ik heb de politie hier over gesproken. De politie heeft het pad ook wel eens afgesloten. De jongens gaan je ook wel eens achtervolgen naar huis, met name in avond. Het maakt mij niet uit, ik kom nog wel thuis. Maar ik weet van mensen die met de hond lopen dat ze niet meer in de avond komen.” Dit soort incidenten kunnen een belangrijke invloed hebben op hoe het gebied (in de avonduren) wordt beleefd en uiteindelijk op het aantal gebruikers. Vooral nog geeft het merendeel van de geïnterviewden geen last te hebben van negatief gedrag van andere mensen.

VERKEERSVEILIGHEID

Meer mensen klagen er over de verkeersveiligheid. Hiermee wordt gerefereerd aan snel rijdende fietsers (e-bikes/fatbikes) en scooters, maar vooral aan de vele auto's die van het pad gebruik maken. Een jongeman die hier vaak zijn hond uitlaat zegt over die automobilisten: "Ze rijden je van je sokken af." In zijn optiek is dat bijna dagelijks en als je de bestuurders er op aanspreekt dan leidt dat al snel tot conflicten. Een andere hondenuitlater vertelt over grote Hindoestaanse feesten: "Eén van de clubhuizen wordt wel eens verhuurd en dan staan de auto's tot aan de sprintbaan in de berm geparkeerd. Ze zouden eens een boa rond een druk tijdstip langs moeten sturen".

BEWEEGRROUTE

De helft van de geïnterviewden kent de aangelegde beweegroute. Van hen hebben twee personen de route wel eens gelopen en vier personen zouden de route wel eens willen lopen. Iedereen is positief over het initiatief van de beweegroute, want "dat stimuleert om te bewegen". Een tienermeisje geeft aan dat het plaatsen van de route haar het gevoel geeft dat haar wijk er toe doet. Een rolstoelgebruiker is erg enthousiast, omdat het pad inclusief en toegankelijk is. Hij weet zeker dat andere rolstoelgebruikers hier ook gebruik van willen maken, vooral omdat de afstand bekend is. Iemand anders ziet het ook als een handige route voor het hardlopen. Een jonge vrouw vindt dat er te weinig beweegroutes zijn in Nederland. Ze vindt het echt top dat deze er nu is. Ze is zelf van Marokkaanse afkomst en kent veel Marokkaanse moeders met overgewicht die graag wandelen. Dat is voor deze groep een belangrijke sociale activiteit, waarbij ze tijdens het wandelen kunnen kletsen en zonnebloempitjes eten.

Het is daarbij goed om op te merken dat het pad door het sportpark veel wordt gebruikt door wandelaars. Mensen die een blokje om lopen. Op de dagen dat wij er waren, zagen we vaak dezelfde mensen die aan het wandelen waren (met en zonder hond). Zij lopen echter niet de aangelegde beweegroute, maar lopen hun eigen route vanaf huis. Zoals bijvoorbeeld een 87-jarige man die in een

van de omringende flats woont. Hij geeft aan dat hij iedere dag probeert om even een wandeling te maken en even buiten te zijn. Hij is erg eenzaam sinds zijn partner is overleden. Hij bevestigt dat er op dit stuk geen goede zitgelegenheid is, maar dat lost hij op door op z'n rollator te zitten. Vaak zoekt hij daarbij een plekje in de schaduw.

WENSEN

De mensen die we hebben gesproken, hebben een aantal verschillende wensen voor het sportpark.

- De **hondenuitlaters** hopen vooral dat de hondenuitlaatvelden in stand blijven. De één zou dat graag omheind zien worden door een hek, terwijl de ander juist graag een vrij uitloopegebied heeft. Een tijdje geleden lag er een omgevallen boom - zo vertelt een man - en dat was heel leuk omdat de honden daar overheen konden springen.
- Meerdere gebruikers hebben wensen op het gebied van de **faciliteiten**. Zij vragen om zitgelegenheden (om uit te rusten en te genieten van de natuur), een waterdrinkpunt (voor dier en mens) en prullenbakken (mede vanwege het zwerfafval en voor de hondensoepzakjes). Een persoon geeft overigens aan dat er vroeger meer prullenbakken waren maar dat deze gesloopt zijn en toen niet meer zijn teruggekomen.
- Daarnaast zijn er wensen op het gebied van **sporten en bewegen**. Men denkt bijvoorbeeld over het plaatsen van fitnessapparaten (calisthenics) op een van de grasvelden. Of lage hekjes waar hardlopers overheen moeten springen en zichzelf aan kunnen opdrukken. Anderen zien wel mogelijkheden voor het plaatsen van een padelbaan of een overdekt kunstgrasveld zodat er ook bij slecht weer kan worden gevoetbald. Iemand stelt voor om de hekken van de sportvelden open te zetten zodat deze ook kunnen worden gebruikt door omwonenden als er geen trainingen of wedstrijden zijn.
- Een aantal gebruikers denkt aan het toevoegen van **speelmogelijkheden** voor kinderen met en zonder een beperking. Dit mede vanwege de nabijgelegen basisscholen voor speciaal onderwijs. Dit kan volgens de geïnterviewden een gehele speeltuin zijn of enkele speelelementen in combinatie met de eerder genoemde fitnessapparaten.
- Ten slotte is er een aantal mensen dat aangeeft geen specifieke wensen te hebben. Ze zijn **tevreden** met zoals het nu is en zien liever niet dat het drukker wordt door het plaatsen van extra elementen voor sport of spel. Het groene karakter zien zij graag behouden blijven met – zoals eerder aangegeven - hier en daar een paar goed onderhouden tuinen met diverse planten en bloemen.

4.3 CONCLUSIES

Op basis van de alle data die is verzameld met behulp van verschillende onderzoeksmethodieken kan het volgende worden geconcludeerd over pad in het sportpark:

- Hoewel een goede benchmark ontbreekt, zijn we van mening dat het pad op het sportpark veel wordt gebruikt. Zowel uit de observaties als de sensormeting blijkt dat er eigenlijk altijd wel mensen in het gebied zijn. Logischerwijs meer wanneer er trainingen of wedstrijden zijn op de sportverenigingen. Doordat dit met name jongens- en mannenteams zijn, zijn we vooral veel **mannen** in dit gebied.
- Het sportpark wordt ten eerste veel gebruikt door **recreanten**: wandelaars, fietsers en hondenuitlaters. Daarnaast zijn er de gebruikers die de sportverenigingen en school bezoeken. Zij komen naar het sportpark omdat ze een expliciete **bestemming** hebben. Daarnaast zijn er gebruikers die het voetpad gebruiken om snel van A naar B te komen. Zij zien het pad vooral als een handige **doorgaande route**.
- De omvang van deze drie groepen verschilt en ook hun **behoeften en belangen**. De recreanten zijn vooral gecharmeerd van het groene en rustige karakter. Extra interventies, zoals het plaatsen van sport- en speelelementen kan daar een negatief effect op hebben. De hondenuitlaters willen graag dat hun uitlaatveldjes behouden blijven en dat er geen auto's meer rijden (wat officieel verboden is op dit voetpad). Dat laatste zou ten goede komen aan de veiligheid van alle wandelaars. De automobilisten zien het voetpad echter als de snelste manier om op hun sportvereniging te komen en geen parkeerkosten te hoeven betalen daar er sinds 1 juni 2025 (net na onze metingen) betaald parkeren is ingevoerd aan de Melis Stokelaan (een maatregel die de autodruk in het gebied waarschijnlijk verhoogd).
- De helft van de geïnterviewden kent de beweegroute. Iedereen is **positief over dit initiatief**. Uit de metingen is niet te destilleren of het voetpad nu vaker wordt gebruikt dankzij de aanleg van de beweegroute. Wel laat de sensormeting een lichte toename zien in het gebruik en ook een lichte stijging zien van het aantal hardlopers. Ook uit de observaties blijkt dat er in de nameting iets meer gebruikers een hoge of matig intensieve inspanning leveren als ze door het sportpark gaan.
- Een van de belangrijkste randvoorwaarden in een openbare ruimte is de aanwezigheid van voldoende en goede zitgelegenheden. Dit geldt zeker voor senioren en op een beweegroute. Deze **zitgelegenheden** zijn er nu niet binnen het sportpark. Het plaatsen van een goede bank in het sportpark (met prullenbakken en eventueel waterpunt) kan het pad aantrekkelijker maken voor wandelaars (met of zonder hond en met of zonder rollator).

- De **sprintbaan** is een goede vondst gebleken om zo via een kleine ingreep iets toe te voegen aan de openbare ruimte. Hoewel dit afhankelijk is van iemands verwachtingen, kan op basis van de observaties worden gesteld dat de sprintbaan redelijk vaak wordt gebruikt en gebruikers stimuleert om hun pas te versnellen.

HOOFDSTUK

05

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

Bewoners in kwetsbare wijken hebben, gemiddeld genomen, een slechtere gezondheid dan bewoners in minder kwetsbare wijken. Een manier om de gezondheid van deze bewoners te verbeteren is om de leefomgeving in kwetsbare wijken gezonder te maken. Dit kan bijvoorbeeld door gezondheidsbevorderende elementen te plaatsen. Zo kan de aanleg van een beweegroute wandel- of sportgedrag stimuleren en daarmee overgewicht verminderen. Geplaatste bankjes kunnen leiden tot meer sociale interacties, en daarmee de sociale cohesie bevorderen en eenzaamheid verminderen. Het sec plaatsen van deze elementen is echter niet genoeg. Om gebruik door de doelgroep te maximaliseren, en daarmee ook de beoogde gezondheidswinst te behalen, dient de herinrichting ***aan te sluiten bij leefwereld*** en behoeften van de bewoners. Dit betekent dat ***bewoners actief betrokken*** moeten worden bij de plannen van de aanpassing van de leefomgeving. Bovendien leidt meer betrokkenheid en inspraak ook tot meer eigenaarschap. Het is dan niet langer een object of project dat door de gemeente ('zij') is geplaatst, maar van de doelgroep ('wij'). Dit leidt ertoe dat de heringerichte leefomgeving beter wordt onderhouden door de gemeenschap zelf, en effectiever wordt gebruikt. Er is, kortom, een wereld te winnen door samen met bewoners in kwetsbare wijken op te trekken wanneer hun leefomgeving wordt aangepast om de gezondheid te verbeteren.

Uit het gebruikersonderzoek komt naar voren dat de herinrichting van de onderzochte plekken een positieve invloed heeft gehad op het gezondheidsgedrag van de gebruikers van de plekken. Gebruikers zijn ook positief over deze initiatieven. Dus, voor het stimuleren van beweging zijn grootschalige fysieke ingrepen lang niet altijd noodzakelijk. Soms kunnen kleine ingrepen of slimme programmering ook al effect sorteren. Op basis van ons onderzoek op drie locaties in Den Haag Zuidwest zagen we ook **uitdagingen** op verschillende vlakken met zich meebrengt. Hieronder staan enkele overkoepelende conclusies, die we verder uitwerken op basis van onze bevindingen. Ook geven we **aanbevelingen** hoe het proces in de toekomst beter gestroomlijnd kan verlopen en benoemen we enkele algemene ingrediënten voor een gezonde leefomgeving.

ENERGIE, DRAAGVLAK EN MOMENTUM

Gedurende een co-creatieproces spreken bewoners en professionals met elkaar over de inrichting van de leefomgeving. Het is belangrijk dat er in dit proces voldoende draagvlak wordt gevonden binnen de doelgroep. Voldoende draagvlak betekent dat de bewoners en gebruikers het voldoende eens kunnen worden met elkaar, maar ook dat de buurt tijdens een co-creatiesessie voldoende is gerepresenteerd om een inschatting te kunnen maken van de wensen en behoeften van de volledige doelgroep. Binnen de drie projecten is er op een **creatieve manier** inzicht verschaft in deze wensen door onder andere het organiseren van een speeltuinexcursie, binnentuinfeest en de inzet van een koffie- en theekar. Creatieve werkvormen die **aansluiten op de gebruiker** waardoor zij ook eerder geneigd zijn om mee te denken. Dit zijn niet alleen slimme methoden om ervaringen en ideeën op te halen, maar ook om de betrokkenheid bij gebruikers te vergroten en om **vertrouwen op te bouwen**. Het is immers van belang dat bewoners en gebruikers het gevoel krijgen dat er naar hun behoeften en wensen wordt geluisterd en dat zij actief inspraak hebben in het eindproduct. Deze vorm van inspraak brengt enthousiasme, gevoel van regie en energie over de aanpassing met zich mee. Door meerdere sessies snel achter elkaar te organiseren en (kleine of tijdelijke) aanpassingen snel te implementeren ontstaat er een momentum; ‘het gaat gebeuren’, ‘wij zijn dit met elkaar aan het doen!’ Dit gevoel kan overslaan op andere bewoners, waardoor ook zij aanhaken en meedenken.

Uit ons onderzoek kwamen echter enkele **uitdagingen** naar voren waardoor er energie, draagvlak en momentum verloren gaat.

- Om tot co-creatie met wijkbewoners te komen, dient de bewoner betrokken te worden en betrokken te blijven bij de herinrichting van een locatie. Dit proces kan echter bemoeilijkt worden wegens beperkte ruimte door **uitdagingen in het privé leven** van bewoners zoals schulden, veiligheid, huisvesting of opvoedproblemen. Daarnaast speelt er bij bewoners soms **wantrouwen** richting de woningcorporatie of de overheid. Het betrekken van bewoners blijft daardoor een uitdaging en begint vaak met bouwen aan vertrouwen en een band.
- Participatie kan op vele manieren plaatsvinden. Meerdere vormen kunnen daarbij waardevol zijn en elkaar aanvullen. Zo werd naar de mening van bewoners gevraagd bij bijvoorbeeld een tramhalte. Een uitdaging van deze aanpak is dat bewoners **niet nogmaals gesproken** kunnen worden, en niet op de hoogte gehouden kunnen worden van de voortgang van het project, wat leidt tot verminderde energie en betrokkenheid. Daarnaast werden (inspraak)bijeenkomsten soms in de avond georganiseerd. Dit kan tot vertekening

leiden omdat **niet iedereen op dat moment kan**, waardoor het draagvlak voor het eindproduct minder breed is.

- Daar waar in gesprekken al snel de focus komt te liggen op wensen en behoeften, bieden observaties vooral inzicht hoe een gebied nu wordt gebruikt en welke zaken daarbij wel en niet werken. Dit kan als waardevolle input worden gebruikt in het ontwerpproces. De uitdaging ligt hem echter in de tijd en inzet die nodig is aan de voorkant van een proces, die partijen vaak niet hebben.
- Na het verzamelen van deze input is de projectgroep aan zet. Het komt de snelheid van het proces, en daarmee de energie en het gevoel van momentum, ten goede wanneer deze projectgroep voortvarend te werk kan gaan. Een uitdaging bij deze co-creatie projecten is dat sommige projectleden een rol aan moeten nemen die niet binnen hun standaard takenpakket valt. Hierdoor kan er onduidelijk ontstaan over rollen en verantwoordelijkheden. Ook was er bijvoorbeeld uitval van één van de projectleden. Hierdoor liep het project vertraging op, wat ten koste kan gaan van het gevoel van energie en momentum bij bewoners.
- Na de inventarisatie en ontwerp & co-creatiefase, waarin ook de bewoners en gebruikers een rol hebben, volgen de implementatiefase en de gebruikersfase. Vaak moeten de plannen in de implementatiefase definitief worden goedgekeurd en moet een partij worden gevonden die de herinrichting uitvoert, zoals een hovenier of een toestellenleverancier. De projectgroep is hierbij **afhankelijk van de planning van andere partijen**, waardoor er veel tijd kan. Het kan in deze fase gebeuren dat bewoners onvoldoende terugkoppeling krijgen over de gebeurtenissen en tijdslijnen, waardoor het draagvlak afneemt.
- Projecten die de leefomgeving transformeren waarbij in een paar jaar een plek wordt getransformeerd zijn relatief snelle processen vanuit ambtelijk perspectief. Voor bewoners kan dit proces echter als traag worden ervaren. Hierdoor bestaat het risico dat het eerder opgebouwde momentum verloren gaat.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- **Begroot ruim en investeer langdurig** en in het leggen en opbouwen van contacten met bewoners om zo tot een zo goed mogelijk co-creatieproces te komen; werk samen met sleutelpersonen of buurtwerkers die de buurt kennen om dit proces te bevorderen en om naar door te kunnen verwijzen bij sociale problematiek.
- Zorg voor **langdurige aanwezigheid** op locatie, en organiseer regelmatig kleine buurtactiviteiten zoals barbecues of speelactiviteiten op verschillende dagen en tijdstippen om het vertrouwen van bewoners te winnen en input op te halen over de wensen en behoeften van de bewoners.
- Zorg dat alle **stakeholders** vanaf het begin zo veel mogelijk betrokken of op de hoogte zijn van het proces. Zorg dat de rolverdeling en werkwijze aan de voorkant bespreekbaar wordt gemaakt. Bespreek dat er gaandeweg het proces rollen en taken kunnen gaan verschuiven wanneer het proces hierom vraagt. Dit gesprek over rollen en werkwijze is niet eenmalig, maar een doorlopend onderdeel van samenwerking, gericht op samen leren en evalueren en verbeteren.
- Zorg voor voldoende **verwachtingsmanagement** richting bewoners en gebruikers, maar ook tussen professionals: wat kan je als professionals wel en niet waarmaken? Wanneer is er wel en geen ruimte (in tijd en geld) om ideeën om te zetten tot concrete acties? Hoe lang gaat iets ongeveer duren?

- Houd **bewoners betrokken** bij en na de herinrichting; zorg voor terugkoppeling gedurende de implementatiefase over de stand van zaken en tijdslijnen en nodig uit om mee te helpen met de herinrichting waar mogelijk. Zorg samen met bewoners en lokale partners in de gebruikersfase voor programmering na een feestelijke opening of oplevering om (goed) gebruik van de toestellen te stimuleren, om te zorgen dat mensen de locatie blijven gebruiken, om bij gebruikers eventueel nieuwe informatie op te halen voor een verdere herinrichting en om eigenaarschap te vergroten. Begroot deze nazorg ook.

MISMATCH IN DENK- EN WERKWIJZEN

De openbare ruimte binnen een gemeente valt onder het fysieke domein, en wordt beheerd door **verschillende partijen**. Zo valt bijvoorbeeld flora onder groenbeheer, wegen en paden onder wegbeheer, speeltoestellen onder speelbeheer en sportvelden onder sport. In de gemeente Den Haag heb je dan te maken met de dienst Publiekszaken, dienst Stadsbeheer, dienst OCW en DSO. Binnen deze diensten bestaan er omgevingsplannen waarin de huidige bestemming van de openbare ruimte is vastgelegd en zijn er beleids- en visiedocumenten waarin de toekomstige invulling van deze ruimten staat beschreven, inclusief de daaraan gekoppelde planningen en budgetten. Wanneer de openbare ruimte opnieuw ingericht moet worden, kan dat gaan om een specifieke plek (speeltuin, binnentuin) of het is onderdeel van een grote integrale (her)ontwikkeling van een relatief groot gebied (sportpark) met een groot aantal stakeholders.

Hoewel de interne organisatie van woningcorporaties minder is opgeknipt dan bij gemeenten, zeker wat betreft de inrichting van buitenruimten, bestaan ook binnen deze organisaties duidelijke rollen en verantwoordelijkheden. Daarnaast grenzen hun percelen ook vaak aan gemeentegrond of aan de grond van een VvE waardoor ook zij te maken krijgen met gemeentelijke of wettelijke procedures bij een herinrichting. Ook wanneer een woningcorporatie iemand vanuit het sociaal domein bij de herinrichting van buitenruimte wil betrekken, dient de weg naar de gemeente bewandeld te worden.

In ons onderzoek zagen we verschillende situaties waarin initiatieven uit het co-creatieproces **botsten met de processen in de systeemwereld** van de professionele organisaties. Hierdoor ging kostbare energie en momentum verloren. Als gemeenten, woningcorporaties of bewoners de leefomgeving middels wijkinitiatieven gezonder willen maken, dan is het van belang om bepaalde **processen transparanter en toegankelijker** in te richten. De belangrijkste reden waarom initiatieven uit de drie projecten toch zijn gerealiseerd, ondanks alle logistieke belemmeringen en moeilijkheden, is vanwege een buitengewoon grote betrokkenheid, bevlogenheid en creativiteit van de projectgroep in het algemeen, en de projectleiders in het bijzonder. Doordat zij de wegen binnen de gemeente en woningbouwcorporatie kenden, afweken van de gebaande paden en procedures, en verschillende budgetten stapelden door doelen af te stemmen, lukte het om initiatieven toch doorgang te laten vinden.

Uitdagingen waar de partijen voor staan zijn:

- Kansrijke initiatieven vanuit bewoners om bijvoorbeeld een braakliggend terrein of ongebruikt grasveld herin te richten kunnen momenteel vaak geen doorgang vinden omdat de plannen niet in overeenstemming zijn met het **huidige omgevings- of gebiedsplan**. Door omgevingsplannen zo rigide in te vullen slaat de energie van wijkbewoners of andere

initiatiefnemers al dood voordat er gesproken kan worden van momentum. Bovendien demotiveren dergelijke ervaringen wat de kans verkleint dat bewoners dergelijke initiatieven nogmaals zullen ondernemen.

- Bij een organisch proces als co-creatie kan het zo zijn dat rollen verschuiven of dat er gedurende het proces nieuwe stakeholders worden geïdentificeerd. In dat geval moeten nieuwe stakeholders worden aangehaakt, of moet contact worden gelegd met nieuwe domeinen binnen de gemeente of woningcorporatie om de plannen mee af te stemmen. Het vinden van deze stakeholders en loketten blijkt in de praktijk ontzettend lastig.
- Budgetten voor projecten zijn **geoormerkt**; zo mag budget voor een nieuw speeltoestel in een speeltuin niet worden besteed aan planten. Dit maakt het ontzettend lastig om budget te vinden dat precies past bij de wensen en behoeften vanuit de bewoners en gebruikers. Iets soortgelijks geldt voor de tijdsperiode waarin een budget uitgegeven dient te worden. Vaak gelden looptijden van bijvoorbeeld een jaar. Maar het is voor een organisch proces als co-creatie goed denkbaar dat de aanloop langer duurt omdat er extra sessies nodig zijn, of omdat een herinrichtingsproces iteratief en stapsgewijs verloopt.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- Reserveer **flexibele of 'lege' ruimte** in omgevings- of gebiedsplannen voor initiatieven vanuit de wijk.
- Zorg dat het vanuit organisaties duidelijk is waar initiatiefnemers met hun initiatieven terecht kunnen en zorg voor een **routekaart** met contactgegevens van de belangrijkste stakeholders voor projecten.
- Reserveer **flexibele budgetten**, qua zowel bestedingsruimte als -periode, om alle aspecten uit een initiatief duurzaam te kunnen bekostigen.

VAN KLEIN NAAR GROOT

Bij het realiseren van een aantrekkelijke publieke buitenruimte die gezond is en bewegen stimuleert, ligt de oplossing lang niet altijd in het grootschalig fysiek opknappen van pleinen of parken. Uiteraard kunnen dat soort herinrichtingen van grote betekenis zijn, maar soms kunnen een **aantal kleine, goedkope ingrepen** ook al effect sorteren, zoals bijvoorbeeld de sprintbaan in het sportpark of de schommels in de binnentuin.

Het voordeel van dit soort relatief kleine ingrepen is - zoals ook eerder aangegeven - dat je **sneller resultaat** kan laten zien aan betrokkenen waardoor mensen enthousiast worden en betrokken blijven. Hoe langer de periode tussen het ophalen van input bij bewoners en het daadwerkelijk realiseren van verbeteringen, hoe groter de kans dat mensen afhaken en hun **vertrouwen** in instanties verliezen.

Het is daarbij wel van belang om vanuit een breed perspectief naar deze plekken te kijken. Dit betekent bijvoorbeeld dat een speeltuin niet alleen goed functioneert als er nieuwe speeltoestellen staan (onderdeel 'spelen'), maar ook als deze vrij is van rommel en zwerfafval en er voldoende zitgelegenheid is voor de ouders, in zowel de zon als schaduw (onderdeel 'ontmoeten'). Net zo goed dat een beweegroute (onderdeel 'bewegen') alleen kan functioneren als er ook voldoende

rustpunten (lees: zitgelegenheden) zijn ingebouwd en als deze autovrij is. Het gaat met andere woorden om **het totale plaatje**.

Bij het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte om zo het gebruik te stimuleren, speelt nog wel een belangrijk dilemma. Zit er ook een grens aan het stimuleren van het gebruik? Wanneer is iets succesvol en wanneer wordt je **slachtoffer van je eigen succes**? De nieuwe speeltuin wordt nu bijvoorbeeld volop gebruikt. Van een buurtspeeltuin is het nu een speeltuin geworden waar een groot deel van de wijk gebruik van maakt. Sommige buurtbewoners geven aan dat ze door de komst van 'andere' mensen minder vertrouwen hebben om hun kind daar alleen te laten spelen. En als een speelplek te druk wordt, kunnen er wachttijden ontstaan bij de speeltoestellen, zijn er soms te weinig zitplekken voor ouders en is er een grotere kans op conflicten. Daardoor kan het minder aantrekkelijk worden om er te spelen. Een mogelijk gevolg het geluid van veel spelende kinderen of volwassenen die in de late uurtjes barbecueën op een bepaald is dat omwonende hier 'geluidsoverlast' van ervaren. Dit dilemma speelt in bepaalde mate ook bij het sportpark. Het in de toekomst toevoegen van speel- en sporttoestellen kan het gebruik stimuleren, maar het kan ook ten koste gaan van het rustige en groene karakter die meerdere gebruikers nu juist zo waarderen.

Deze inzichten leiden tot een aantal aanbevelingen:

- **Creëer letterlijk en figuurlijk speelruimte**. Wees niet alleen flexibel als persoon, maar ook in de aanpak. Ga stap per stap te werk. Vul niet alles in één keer in, maar laat in het ontwerp ruimte voor nieuwe wensen en ideeën en werk zo aan vertrouwen bij bewoners en gebruikers. En om te testen of de ingrepen passen bij de omgeving en aanslaan bij de gebruikers.
- Kies voor een **langdurige betrokkenheid**, zodat er een gezamenlijk gevoel van eigenaarschap voor een gebied ontstaat. Koester de opgebouwde contacten na een fysieke herinrichting om vervolgens te kijken hoe je gezamenlijk andere vraagstukken kan oppakken.
- Denk goed na over de huidige functie van een plek en welke functie je met een herinrichting wilt nastreven. Het formuleren van duidelijke gezondheidsdoelen kan hier mogelijk in ondersteunen. Bijvoorbeeld, er kan een verschil zitten tussen wie je meer wilt laten bewegen. Is het doel van de herinrichting om vooral meer mensen naar de nieuwe plek te brengen, of is het doel om juist het gezonde gedrag van de huidige gebruikers te verbeteren? Neem daarbij in ogenschouw dat meer gebruikers is niet altijd beter is voor de beleving van het gebied.

BEWEEGVRIENDELIJKE LEEFOMGEVING

De uitkomsten uit ons onderzoek sluiten voor een groot deel aan op andere bevindingen uit binnen- en buitenland waaruit een aantal belangrijke ingrediënten zijn te destilleren voor het realiseren van een gezonde, beweegvriendelijke leefomgeving (Gehl, 2010; Helleman, 2017; Project for public spaces, 2025; Whyte, 1980).

- **Activiteiten** - Om van een plek een bestemming te maken, is het van belang dat mensen er wat kunnen doen, dat er wat te beleven valt. Dat kan door structurele zaken (moestuin, speeltuin, beweegroute) toe te voegen, maar ook door activiteiten van tijdelijke aard

(avondvierdaagse, festival). Een clustering van activiteiten vergroot de kans op een breder publiek. Daar waar zaken worden gecombineerd ontstaan namelijk vaak ontmoetings- en afspreekplekken.

- **Bereikbaarheid** - Een publieke ruimte die niet makkelijk is te bereiken, staat al één nul achter. Daarom is het van belang om er voor te zorgen dat voetgangers, fietsers en/of automobilisten er makkelijk kunnen komen. Daarbij spelen uiteraard per typen buitenruimte andere wetmatigheden. Voor speeltuinen is de autobereikbaarheid minder relevant. Hier gaat het vooral om de loopafstand. Zo hebben kinderen tot zes jaar een actieradius van ongeveer 100 meter. Boven de twaalf jaar mag de voorziening al een stuk verder zijn (800-1.000 meter).
- **Langzaam verkeer** - Een publieke ruimte kan sneller floreren wanneer de voetganger en fietser het uitgangspunt zijn van het ontwerp, inrichting en programmering. In autovrije en autoluwe gebieden ontstaat vaak een andere dynamiek doordat er dan letterlijk en figuurlijk ruimte ontstaat voor activiteiten, zoals bewegen, sporten en spelen. Meer personen zullen dan de publieke ruimten gaan gebruiken, waardoor er levendigheid ontstaat en ruimte voor ontmoeting.
- **Schoon, heel en veilig** - Losliggende stoeptegels, verwaarloosde parken, slecht onderhouden gevels, niet werkende straatverlichting, kapot straatmeubilair en vervuilde pleinen zijn onaantrekkelijk en zullen mensen er van weerhouden om die publieke ruimten te bezoeken. De mate waarin een ruimte schoon is, kan worden beïnvloed door regelmatig zwerfvuil op te ruimen, graffiti te verwijderen, voldoende prullenbakken te plaatsen en met gebruikers in gesprek te gaan over hoe zij hier aan kunnen bijdragen. Publieke ruimten worden ook een stuk aangenamer (ook in de avond) als ze overzichtelijk zijn door de aanwezigheid van duidelijke zichtlijnen, voldoende 'vluchtroutes', voldoende licht en rondom liggende woningen ('eyes on the street').
- **Zitgelegenheden** – Hoewel beweging essentieel is voor de gezondheid kan een publieke ruimte niet zonder de aanwezigheid van voldoende zitgelegenheden. Het gaat daarbij niet alleen om het aantal zitmogelijkheden, maar ook om het comfort (rug- en armleuningen, instaphoogte), de locatie (in of juist uit de zon) en zichtlijnen (om de eigen kinderen in de gaten te kunnen houden of naar andere mensen te kunnen kijken).

REFERENTIES

- Cox, A., Loebach, J., & Little, S. (2018). Understanding the nature play milieu: using behavior mapping to investigate children's activities in outdoor play spaces. *Children, Youth and Environments*, 28(2), 232-261.
- De Haagse Hogeschool, Hogeschool Van Amsterdam, E. O. (2025, September 9). Speelvriendelijke steden. www.speelvriendelijkesteden.nl. Bezocht op: 28-6-2025
- Fietzersbond Haagse regio (2025). Parkenroute Den Haag. Bezocht op: 28-6-2025
- Gehl J. *Cities for People*. Island Press, 2010.
- Gemeente Den Haag. *Den Haag In Cijfers. Bevolkingsprognose Den Haag 2022*. 2022. <https://denhaag.inciijfers.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=162#:~:text=Dit%20zijn%20de%20PBL%2FCBS,tussen%20de%2066.000%20en%2081.000>
- Gemeente Den Haag. 2023. *Eindrapportage Regiodeal Den Haag Zuidwest*. https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/12753360/1/RIS315252_Bijlage
- Gezond en Gelukkig Den Haag. <https://gezondengelukkigdenhaag.nl/>; bezocht op 01-09-2023
- GGD Haaglanden. *Gezondheidsgids*. <https://gezondheidsgids.ggdhaaglanden.nl/mosaic/dashboard/gezonde-levensverwachting>. Bezocht op 1-9-2023
- Helleman, G. *Hoe maak je een levendige, publieke ruimte? Een top 10*. Weblog, 2017. Bezocht op 23 september 2025
- Helleman, G. (2022). Play-friendly cities: first results. *Urban Springtime*. <https://urbanspringtime.blogspot.com/2022/10/play-friendly-cities-first-results.html>. Bezocht op: 28-6-2025.
- Husense. Real Time Human Analytics! - And no spying with Camera's (n.d.). <https://www.husense.io/>. Bezocht op: 28-6-2025.
- Hoorn M, Acda A, Cliteur H, Hosper Karen, Lenkens M, Nagelhout Gera, Poole N. 2022. *Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken; verkenning kennisbehoeften en mogelijkheden*. Platform 31,
- Hoyng J, van Eck, M. 2021. *Model Beweegvriendelijke Omgeving (BVO-model)*. Kenniscentrum sport & bewegen. <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=10322&m=1616999350&action=file.download>
- Mercer T, Lacey P. 2021. A brief introduction to realist evaluation. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60f7fdf7d3bf7f56824cc634/Brief_introduction_to_realist_evaluation.pdf
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. 2022. *Nationaal Programma Leefbaarheid En Veiligheid: Volkshuisvesting En Ruimtelijke Ordening*. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-b338d560857e5f1227939ee0e47ac14db6d6ee63/pdf>
- Nationaal Programma Zuid West. (2025, August 8). *Beweegroute Bouwlust-Vrederust*. NPZW. <https://npzw.nl/beweegroute-bouwlust-vrederust/>. Bezocht op: 28-6-2025.
- Pharos. *Betere leefomgeving draagt bij aan verkleinen gezondheidsverschillen*. <https://www.pharos.nl/nieuws/betere-leefomgeving-draagt-bij-aan-verkleinen-gezondheidsverschillen/>. Bezocht op 1-9-2023
- Project for public spaces. *Eleven Principles for Creating Great Community Places* Bezocht op 23 september 2025
- Venderbos J, Hosper K, van Loenen T. *Leefomgeving en gezondheidsverschillen*. 2023. Pharos. https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2023/01/Pharos_Leefomgeving_gezondheidsverschillen_online-1.pdf
- Van Balkom N. *Heel Zuidwest duurzaam in beweging. Samen verantwoordelijk voor een gezond Zuidwest*; <https://www.wijzerindewijk.nl/wp-content/uploads/2022/11/Dreamteam-bijeenkomst-kick-off.pdf>
- Van der Vlegel W, van Hasselt EJ, Eelderink M, Niezink S. 2021. *Community-up naar een gezonde wijk in Moerwijk en Laak*. Gezond en Gelukkig Den Haag, GGD Haaglanden, SevenSenses. <https://seven-senses.nu/wp-content/uploads/Plan-van-Aanpak-Community-up-naar-een-gezonde-wijk-in-Moerwijk-en-Laak-10-10-2021-1.pdf>
- Westhorp G, Manzano A. 2017. Realist Evaluation Interviewing – A ‘Starter Set’ of Questions. https://ramesesproject.org/media/RAMESSES_II_Realist_interviewing_starter_questions.pdf
- Wijzer in de wijk. *Voorbeelden uit de praktijk*. <https://www.wijzerindewijk.nl/toolkit/bereiken-inwoners/voorbeelden/>; bezocht op 01-09-2023
- Whyte, W. *The social life of small urban spaces*. Project for public spaces, 1980.